

Rudolf Steiner

KRISTŮV IMPULS A VÝVOJ VĚDOMÍ „JÁ“

OBSAH

I. Sféra bódhisattvů (Berlín, 25. října 1909)	2
II. Zákon karmy ve vztahu k jednotlivým situacím života (Berlín, 22. prosince 1909).....	13
III. Vstup Krista do vývoje lidstva (Berlín, 2. února .1910)	23
IV. Kázání na hoře (Berlín, 8. února 1910).....	33
V. Jak se shoduje makrokosmos a mikrokosmos (Berlín 9 března 1910)	43
VI. Vznik svědomí (Berlín, 2. května 1910)	53
VII. O dalším vyvoji svědomí (Berlín 8 května 1910)	62

I.

SFÉRA BÓDHISATTVŮ

Milí přátelé,

dnes, u příležitosti konání členské schůze, mám tu čest hovořit o významné záležitosti lidstva. Jestliže se v přednáškách o anthroposofii snažíme o položení základu spočívajícího na fyzické úrovni, pak dnes musíme hovořit o něčem, co přísluší k vyšším světům. Dovolte mi ještě jednou poznamenat, že jsme zvyklí mluvit o velkých záležitostech lidstva tak, že se nespokojíme s jednostranným výčtem údajů z vyšších světů – takže bódhisattva, o němž se dnes bude hovořit, by měl být v pojmech všeobecně definován, a potom bude poukázáno na poslání bódhisattvů; neboť si máme i zde navyknout pokusit se dostat z abstraktního do konkrétního s idejemi a pocity, které jsme si přisvojili na základě láskyplného pozorování života i tak vznešených záležitostí, jako je zasahování bódhisattvy, takže nepřijmeme skutečnosti jen jako sdělení, nýbrž je také do jistého stupně můžeme chápat. Proto bych také chtěl v tomto pozorování pokročit a dospět k cíli – charakterizovat částečně postupnou proměnu bódhisattvy, než jen podat schematický pojem.

Nemůžeme porozumět tomu, co je bódhisattva, neponoříme-li se do vývoje lidstva a nenecháme-li vystoupit mnohé, co jsme v předchozích letech slyšeli. Vezměme si ještě jednou onu skutečnost, jak lidstvo pokračuje ve vývoji: Po velké atlantské katastrofě prodělalo lidstvo období staré indické kultury, kde velcí ršiové byli učitelé lidstva, poté následovalo praperské kulturní období, egyptsko-chaldejské, pak řecko-latinské kulturní období – až do naší doby, která je pátým kulturním obdobím. Tyto kulturní epochy mají smysl v tom, že znamenají pokrok lidstva od jedné životní formy ke druhé.

Je tomu tak, že se nevyvíjí jen to, co obyčejně líčí dějiny, nýbrž pohlédneme-li na delší časové období, proměňují se a obnovují během lidského vývoje také všechny pocity a citění, všechny pojmy a ideje. Neboť jaký by mělo smysl zastávat ideje znovuvtělování nebo reinkarnace bez toho, aniž by se vědělo, jak tomu ve světě je? K čemu by vlastně měla naše duše znovu a znovu vstupovat do pozemského těla, jestliže by neměla vždy něco nového nejen prožít, ale také procítit a vstoupit do toho? Také schopnosti lidí a některé intimity duševního života jsou stále nové, mění se. – Tím se umožňuje naší duši stoupat nejen od stupně ke stupni jako po schodech, nýbrž pokaždé má také příležitost do sebe něco nového pojmout zvenčí skrze proměny životních poměrů na naší Zemi. Naše duše je vedena od inkarnace k inkarnaci nejen kvůli svému chybování, pro karmické hříchy, ale proto, že se naše Země ve všech jejích poměrech mění a tak se duši naskýtá možnost vždy něco nového přijmout i z vnějšku. Proto kráčí duše kupředu od inkarnace k inkarnaci, ale i od jedné kulturní epochy k další.

Duše by se nemohla vyvíjet, nemohla by pokročit vpřed, kdyby bytosti, které právě dosáhly vyššího vývojového stupně – a tedy v nějakém stupni přesahují průměrný vývoj lidství – nepečovaly o to, aby vždy něco nového vstoupilo do naší kultury; jinými slovy: kdyby nepůsobili velcí učitelé, kteří na základě svého vyššího vývoje mohou zážitky a zkušenosti vyšších světů přijmout a snést na jeviště pozemského kulturního života. Stále zde během vývoje Země existovaly – a nyní mluvíme o poatlantském vývoji –

takové bytosti, které byly z určitého hlediska učiteli ostatního lidstva, kterým byly otevřeny vyšší zdroje vnímání a možnosti vůle. Bytosti takového učitele lidstva můžeme rozumět tehdy, pokud si ujasníme, jak se takové lidstvo samo vyvíjí.

Včera a dnes jste si vyslechli dvě přednášky našeho milého doktora Ungera – O „já“ a jeho poměru k „ne já“ – přednesené na základě filosofického a teoretického poznávání. Myslíte si, že byste to, co jste včera a dnes lidskými ústy zde slyšeli promlouvat na základě lidského myšlení, v této formě mohli slyšet před 2500 lety? – Nikde na celé naší Zemi nebyla možnost mluvit ku příkladu o „já“ formou čistého myšlení. Uvažujme, že by se před 2500 lety do našeho pozemského bytí chtěla vtělit individualita, která by si před svým vtělením předsevzala, že bude zvláštní formou – jak jste o tom slyšeli – hovořit o „já“; nemůže to učinit. Nezná totiž skutečný chod a proměny ve vnitřním kulturním vývoji ten, kdo by si myslel, že by to byl mohl slyšet stejně tak před 2500 lety. Neboť k tomu nenáleží jen nějaká individualita, která si před svým vtělením v lidském těle dá předsevzetí, že něco udělá, nýbrž s tím ještě souvisí, že naše Země ve svém složení poskytne takové lidské tělo, které bude mít takové uspořádání mozku, že pravdy, které v duchovních světech jsou ve zcela jiném způsobu, se v tomto mozku mohou formovat, což nazýváme „čistým myšlením“. Tuto formu, o které zde doktor Unger ohledně „já“ včera a dnes přednášel, nazýváme formou „čistého“ myšlení. Před 2500 lety by to nemohl podat žádný tehdejší mozek; bylo zcela vyloučeno, aby mohl být nástrojem takové pravdy, a takové myšlenky sem přivést.

Bytosti, které chtějí sestoupit na naši Zemi, musí použít těl, která zase poskytuje zeměkoule. Ale naše Země během různých kulturních epoch přinášela stále jiná těla – vždy s jinou organizací. A teprve v našem pátém kulturním období se stalo možným – protože lidské pokolení si takové tělo přináší – mluvit o formě „čistého myšlení“. V samé řecko-římské kulturní epoše nebylo možné ještě takové teoretické poznávací pozorování, protože tu neexistoval žádný nástroj, žádný instrument, který by tyto myšlenky formoval do lidsky srozumitelné řeči. To je právě úkolem naší páté kulturní epochy: učinit člověka s ohledem na jeho fyzickou organizaci nástrojem, aby do něj mohly vplynout také takové pravdy ve stále čistějších myšlenkách, které v jiných dobách byly pojímány v úplně jiné formě, než ve formě čisté myšlenky.

Vezměme jiný příklad: Přiblíží-li se dnes člověk otázce dobra a zla – zda má či nemá to nebo ono dělat – tu se mluví o tom, že vnitřní hlas mu praví zcela nezávisle na vnějších zákonech: Máš to udělat – nemáš to udělat! Kdo uposlechne tento vnitřní hlas, přijímá podnět – něco udělat nebo neudělat. Toto vnitřní promlouvání nazýváme „svědomí“. Kdo má názor, že jednotlivé doby vývoje lidstva jsou si podobné, může opět věřit, že svědomí existovalo povždy, co jsou lidé na Zemi. To by ale nebylo správné. Lze takřka historicky dokázat, jak jednou lidé začali mluvit o svědomí. Tuto dobu lze hmatatelně zachytit. Nachází se mezi oběma řeckými tragiky – Aischylem, který se narodil v 6. století před Kristem, a Euripidem, který se narodil v 5. století. Předtím nikde nenajdete ani zmínku o svědomí. Také u Aischyla nenajdete to, co nazýváme vnitřním hlasem, ale vystupuje u něho ještě to, co je pro lidi astrálním obrazným zjevem; vystupují takové zjevy, které se jako mstivé bytosti uplatňují u lidí: Fúrie nebo Erínye. A právě tehdy nadešel okamžik, kdy astrální vnímání Fúrií bylo nahrazeno vnitřním hlasem svědomí.

Ještě v době řecko-latinské, ve které ještě u velké části lidí existovalo snivé, soumravné astrální vnímání, mohl někdo, kdo učinil bezpráví, postřehnout, jak toto

bezpráví stvořilo v jeho okolí astrální postavy, které jej naplňovaly – z důvodů takto učiněného bezpráví – strachem a děsem. Tento podnět byl tehdy určitým vychovatelem. A když lidé ztratili poslední zbytek astrálního jasnozření, nahradil ho neviditelný hlas svědomí; to znamená to, co dříve existovalo venku, vešlo do duše, do nitra a stalo se silou duše! K tomu, že se lidstvo během vývoje změnilo – došlo tak, že se změnil vnější nástroj, do něhož je člověk vtělen. Před pěti tisíci lety viděla lidská duše, jestliže konala bezpráví – Fúrie; nikdy by nebyla mohla postřehnout hlas svědomí. Tímto způsobem se tenkrát duše učila postavit se vůči zlu a dobru! – Pak se tato duše stále znovu vtělovala – a konečně se zrodila v těle, jehož organizace byla taková, že v této duši mohla vystoupit schopnost svědomí. V příštím vývojovém cyklu lidstva budou existovat opět jiné schopnosti a jiné formy vyžívání duše.

Častěji jsem zdůrazňoval: Kdo opravdu rozumí anthroposofii a nestaví se na dogmatické stanovisko, nebude věřit tomu, že by anthroposofie – způsobem, jak se dnes podává – byla věčně taková, že by měla zůstat neměnnou po celou budoucnost lidstva. Tak tomu není. Po dvou tisících pěti stech letech nebudou hlášány stejné pravdy ve stejné formě, ale budou vlity, oděny do jiné formy tak, aby odpovídaly instrumentu, který bude moci existovat. Když se ohlédnete, bude vám jasné, že v každé době musí být hovořeno k lidem v jiné formě, a že musí být zaujato i jiné stanovisko učitelů s ohledem na jinak uzpůsobené lidské schopnosti. To však znamená, že tito velcí učitelé lidstva musí sami také prodělat vývoj od cyklu k cyklu, od jedné kulturní epochy ke druhé. Tak nacházíme cykly, které lidstvo prodělalo a nacházíme – stojíce takřka nad tím – pokračující vývoj učitelů lidstva. A jak člověk prodělává jiné stupně, v nichž dochází k bodu obratu, tak i velcí učitelé prodělávají jisté stupně vývoje, kde přicházejí k bodu obratu.

Vzpomeňte si jen na to, co již bylo častěji vysloveno. Žijeme dnes v pátém období naší poatlantské kulturní epochy. Toto páté období je do jisté míry opakováním třetího egyptsko-chaldejského období. Šesté bude podobně opakováním druhého praperského období a – sedmé opakováním prvního praindického období. Tak spolu navzájem souvisejí. Čtvrté nemá žádné opakování, stojí uprostřed, stojí samo pro sebe. Co to znamená? To znamená, že lidé to, co prodělali v době řecko-latinské, prodělávají jen jedenkrát ve vývojovém kulturním období – ne snad, že by tam byli vtěleni jen jednou, ale prodělávají dané období jen v jedné formě. Co bylo proděláno v egyptsko-chaldejském období, to bude opakováno v dnešním, bude se tedy prodělávat ve formě dvojí. Určité stupně vývoje znamenají určitou krizi; některá období se zdají v jistém vztahu podobná, sice ne stejným způsobem – ale opakují se v jiné formě. Když se člověk vyvíjel v době poatlantské, prodělal celou řadu inkarnací v době praindické a jiný počet prodělá v sedmé kulturní epoše, které si budou podobné. Právě tak je tomu s druhou a šestou a se třetí a pátou. Uprostřed leží čtvrtá epocha, ta nemá žádné opakování, stojí ve středu. Co to znamená? To znamená, že člověk toto období musí prodělat jen jednou. Ne snad, že by byl vtělen jen jednou, nýbrž prodělá celou řadu inkarnací ve čtvrtém období, kterému se nepodobá žádné jiné. Člověk prodělává sestup a vzestup. Tak také velcí učitelé lidstva prodělávají svůj vývoj v sestupu a vzestupu a jsou v určitých dobách něčím zcela jiným než v dobách jiných.

Protože lidé v první kulturní epoše měli docela jiné schopnosti než později, museli být vyučováni také zcela jiným způsobem. Čemu vděčíme, že se v naší době logické poznání vyjadřuje také formou čistého myšlení? Za to vděčíme té okolnosti, že v dnešní

době zemského vývoje je právě duše vědomá ve vývoji, jako průměrná vlastnost lidí. V řecko-římské době byla duše rozumová neboli myslivá, v egyptsko-chaldejské duše citivá, v praperské tělo citivé a v staroindické tělo éterné – jako dobře pamatovatelný faktor kulturního vývoje.

Čím je pro nás duše vědomá, to bylo pro staré Indy tělo éterné. Proto měli také zcela jiný druh vnímání a chápání. Kdybyste k nim přišli s čistým myšlením, ani za mák by nerozuměli. Byly by to pro ně hlásky beze smyslu. Staré Indy nemohli jejich učitelé vyučovat tak, že by jim byli předmět svého výkladu podali ve formě čistého myšlení. Učitelé nemluvili mnoho, spíše mimořádně málo, neboť na stupni, na kterém tehdy bylo tělo éterné, neexistovalo pochopení pro slovo, které obsahuje myšlenku. Pro dnešního člověka je těžké si představit, jaké to bylo vyučování. Mimořádně málo se mluvilo a duše poznávala spíše podle zabarvení hlásky – způsobem jak bylo slovo vysloveno – co tu přichází z duchovních světů. Ale to nebylo to hlavní. Slovo bylo jen „náznakem“, znamením, že tu má být vztah mezi učitelem a tím druhým. V nejstarších indických dobách to nebylo ničím víc, než když dnes zazvoníme zvonkem, abychom dali znamení, že něco začíná! To bylo krystalizačním bodem, kolem něhož se vznášelo nedefinovatelné, jemné duchovní proudění, které přecházelo z učitele na žáka. Obzvláště záleželo na tom, čím učitel byl ve své nejvnitřnější osobnosti; nepřecházelo totiž to, co učitel říkal, nýbrž jeho duševní kvalita; – protože ta potom přecházela na žáka jako určité vnuknutí. Protože éterné tělo bylo vytvořeno zvlášť, musel se také člověk odpovídajícím způsobem chovat k tomuto éternému tělu, a pak rozuměl nevyslovenému – tomu, čím nějaký učitel byl – mnohem lépe než mluvenému slovu. Neboť rozumět vyslovenému, na to se museli lidé připravovat teprve v pozdějších kulturních epochách. Proto také nebylo zapotřebí, aby nějaký velký učitel této staré Indie měl zvlášť vytvořenou duši rozumovou nebo vědomou, neboť tehdy by to byl zcela nepotřebný nástroj.

Ale tito velcí učitelé potřebovali něco jiného: ve vývoji muselo jejich éterné tělo stát nad tělem ostatních lidí. Kdyby bylo éterné tělo učitele stálo na témže vývojovém stupni jako těla ostatních, nemohl by jim předat nic zvláštního, žádné vědomosti a poselství z vyšších světů, žádný vývojový impuls. Musel v jistém smyslu přinést lidem to, do čeho měli vrůst teprve v budoucnosti. Indický učitel musel předem mít to, co ostatní mohli obdržet teprve v praperském kulturním období. To, co měli obyčejní lidé v perské kulturní epoše přijmout tělem citivým, to musel on přinést v těle éterném. To znamená, že éterné tělo takových učitelů nemohlo působit tak, jak působilo éterné tělo ostatních lidí; muselo působit tak, jako působilo tělo citivé teprve v perské kultuře. Jestliže by jasnovidec v dnešním smyslu předstoupil před indického učitele z té doby, řekl by: Co je to za éterné tělo? Éterné tělo totiž vypadalo jako pozdější astrální tělo v perské kultuře.

Ale takové éterné tělo nemohlo jen tak beze všeho působit jako pozdější astrální tělo. To tehdy nemohlo nastat nějakým kupředu krácejícím vývojem. Bylo to možné jen tím, že bytost, která byla již o stupeň výše než ostatní, skutečně sestoupila do lidského tělesného organismu, který se pro ni vlastně nehodil, do něhož vstoupila jen proto, aby více rozuměla ostatním. Zevně vypadala právě tak jako jiné, ale vnitřně byla něčím zcela jiným. Bylo by velkým zaslepením a klamem, kdyby se taková individualita měla pozorovat zevním způsobem. Neboť jestli u obyčejného člověka odpovídá zevnějšek nitru, u takového učitele zevnějšek nitru odporuje. Takže zde máme skutečnost, že je tu starý indický národ a uprostřed něho individualita, která by kvůli sobě nesestupovala, ale

sestoupila až k odpovídajícímu stupni proto, aby mohla jiné učit. Sestoupila dobrovolně, vtělila se do lidské postavy, ale byla něčím zcela jiným.

Byla však i takovou individualitou, kdy osudy, které člověk prožívá jako normální člověk, se jí netýkaly. Takový učitel sice prožíval v těle vnější osud, ale neměl žádný podíl na tomto osudu, on prostě jen bydlel v tomto těle, jako bydlíme v nějakém domě. A když tělo umřelo, byla pro něho smrt docela jiným zážitkem než pro ostatní lidi, právě tak bylo zrození a zážitky mezi zrozením a smrtí pro něho odlišnými událostmi. Taková individualita pracovala docela jiným způsobem v tomto lidském nástroji.

Představte si, jak se například taková individualita zmocňovala mozku. Ačkoli se tehdy vnímalo astrálním tělem, byl mozek – tehdy ještě jinak organizovaný – přece používán jako nástroj pro zapamatování obrazů, které byly vnímány. Existovaly tehdy dva typy lidí. Jedni, obyčejní lidé – používali svůj mozek, a druzí učitelé, kteří jej vůbec nepoužívali takovým způsobem jako obyčejní lidé, ale nechávali jej v jistém vztahu nevyužitý. Velký učitel neměl zapotřebí používat celý mozek. Věděl věci, které druhý mohl vědět teprve s použitím nástroje mozku. Co bylo v takovém učiteli lidstva, nebyla skutečná, pravá inkarnace na Zemi; žádná skutečná a pravá inkarnace člověka – jak tomu bývalo jinak. Bylo to něco, co představovalo dvojí přirozenost. V této organizaci existoval určitý druh duchovní podstaty. Takové individuality se vyskytovaly ve staré době perské, egyptské atd. Vždy tomu bylo tak, že přesahovaly rozměr lidského organismu. Nevcházely do něj. Proto mohly působit v oněch starých dobách na druhé lidi. A to bylo také v tomto případě, když nastoupila důležitá krize ve vývoji lidstva, v době řecko-římské.

Byla to zvláště duše rozumová neboli myslivá, která v době řecko-římské ponenáhlu vyvíjela vnitřní schopnosti. Zatímco v předcházejícím období plynulo to hlavní do lidí zvenčí, jak jste mohli vidět na příkladě Fúrií, kdy člověk měl pomstychtivé postavy kolem sebe – ne v sobě; – tak v době řecko-římské nastalo to, že současně proudilo z nitra lidí něco vstříc velkým učitelům. Proto teď nastaly zcela jiné poměry.

Dříve sestupovaly bytosti z vyšších světů a nacházely stav, ve kterém si mohly říci: Není zapotřebí, abychom zcela vstoupily do lidské organizace, lidem máme přinášet z vyšších světů to, co oni ještě nedokážou, necháváme to do nich proto plynout. Tehdy lidé nic nepřinášeli učitelům vstříc. Kdyby ale velcí učitelé tuto politiku dále prováděli, mohlo by se od čtvrtého období počínaje stát, že by taková individualita, která sestoupila z duchovních světů a vystoupila v některé krajině, našla nyní na Zemi něco, co se nahoře vůbec nestává. Dokud bylo na Zemi vidět mstivé bytosti Erínye, nemuselo se přihlížet k tomu, co bylo na Zemi. Ale nyní vystoupilo dole něco zcela nového: svědomí! To nahoře neznali; zde nahoře nebyla možnost je pozorovat. To bylo něco nového, co přicházelo vstříc oněm, kteří byli nahoře.

Jinými slovy – ve čtvrté poatlantské kulturní epoše nastala nutnost, aby skutečně tito učitelé sestoupili až na lidský stupeň a tak se v něm sami naučili poznávat, co z duše člověka samotného pulsuje vstříc duchovnímu světu. Tehdy začíná doba, kdy už nešlo nemít podíl na lidských schopnostech. A nyní pozorujeme onu bytost, o níž mluvíme v její lidské inkarnaci jako o Gautama Buddhovi.

Gautama Buddha byl dříve bytostí, která mohla žít tak, že se vždy mohla vtělit v pozemském těle dané kulturní epochy, aniž by si činila nárok na užívání všeho v této lidské organizaci. Tato bytost neměla zapotřebí prodělávat skutečnou lidskou inkarnaci. Nyní však pro bódhisattvu nastal důležitý obrat – totiž nutnost poznat osudy lidské

organisace v pozemském těle a zcela se v něm usídlit. Teprve tu se mohl dovědět něco, co se dalo dovědět jen ve fyzickém těle. A protože to byla vyšší individualita, stačilo jí toto jediné vtělení, aby skutečně poznala, viděla, co vše se může vyvinout na základě tohoto lidského těla. Ostatní lidstvo je tak v situaci, že může ve čtvrtém, pátém, šestém a sedmém vývojovém období této poatlantské kulturní epochy zvolna rozvinout vnitřní schopnosti. – Buddha naproti tomu mohl v této jediné inkarnaci prožít vše, co existovalo jako možnost vývoje. Co budou lidé dělat, jak bude svědomí stále více sílit, to předem uzřel v prvním zárodku – když prodělával svou inkarnaci jako Gautama Buddha. Proto mohl hned po této inkarnaci vystoupit do božsky-duchovních světů a nebylo již zapotřebí prodělávat druhou inkarnaci. Co lidé v jisté oblasti budoucích cyklů mají ze sebe vyvinout, to mohl v této jedné inkarnaci oznámit jako velké vývojové „síly úsudku“. To se stalo při události, která se označuje jako „Osvícení pod stromem bódhi“. Tehdy – v souladu se svým posláním – dal učení o soucitu a lásce, které je obsaženo v „Osmidílné stezce“. Tato velká etika lidstva, kterou si lidstvo má pozvolna osvojit v následujících kulturních epochách, je vložena jako základní síla do citění Buddhy, který tehdy sestoupil a z bódhisattvy se stal buddhou, tzn.: prodělal skutečný vyšší stupeň vývoje. Protože se to naučil zde v sestupu.

To je malý opis oné velké události, která je ve východních kulturách označována jako „vznik-povstání buddhy z bódhisattvy“. Když tento bódhisattva, který se dříve nikdy skutečně neinkaroval, dosáhl devěadvaceti let, vstoupil do syna Sudhodany, což do té doby individualita bódhisattvy nikdy úplně neučinila, a on prožil velkou nauku lidstva o soucitu a lásce.

Proč se tento bódhisattva, který se pak stal buddhou, inkaroval právě v tomto národě? Proč ne například v řecko-latinském?

Jestliže měl být tento bódhisattva skutečně buddhou čtvrté poatlantské kultury, musel přinést něco budoucího. Tehdy bude moci člověk poznat svou vědomou duši, jestliže se vyvíjí, zraje postupně sám ze sebe, jaký velký podnět Buddha dal. V čase, ve kterém lidé vyvinuli jen duši rozumovou neboli myslivou, musel Buddha mít už vyvinutou duši vědomou. Musel použít fyzického nástroje svého mozku tak, že jej přemohl; přemohl jej zcela jinak – než jak to mohl učinit pokročilý člověk až do doby řecko-latinské. Řecko-latinský mozek by byl býval pro něj příliš tvrdý. V něm by býval mohl vyvinout jen duši rozumovou; potřeboval však vyvinout duši vědomou. Proto potřeboval mozek, který zůstane měkký. Potřeboval duši, která se později měla vyvinout do nástroje, jak bylo dříve u lidstva pravidlem, a co se utvářelo u národa indického.

Tu máte opět opakování. Buddha opakuje dřívější lidskou organizaci s následnou duševní schopností. Až k tomuto stupni jsou věci, které se odehrávají ve vývoji lidstva, potřebné. A Buddha měl v pátém až šestém století před Kristem úlohu ponořit do lidské organizace duši vědomou. Nemohl však jako individualita převzít celý úkol – udělat vše, co bylo třeba k tomu, aby se vědomá duše mohla v pátém kulturním období správně vytvářet. Měl jen část tohoto úkolu – jako své zvláštní poslání, zejména úkol: přinést lidstvu učení o lásce a soucitu. Ostatní úkoly zůstaly opět dalším podobným učitelům lidstva. Etika lásky a soucitu byla uvedena Buddhou částečně ve všeobecné etice lidstva a chvěje se – vibruje dále. Lidstvo ale musí mimo to v budoucnosti vyvinout ještě další množství jiných schopností, například čistou formu myšlení, myslet čistými, vykrystalizovanými myšlenkami. Cvičit myšlenkovou plastiku, myšlenku jako čistou

myšlenku řadit k druhé. Tato schopnost nespočívala v Buddhově poslání. Ten měl vytvořit to, co vede lidi k tomu, najít v sobě „Osmidílnou stezku“.

Tak musel existovat jiný učitel lidstva, který měl zcela jiné schopnosti, a který snášel zcela jiné proudy duchovního života z vyšších duchovních světů do tohoto světa. Tato druhá individualita měla úkol přinést to, co se dnes pozvolna ukazuje jako schopnost logického myšlení. Musel se najít opět učitel, který přinesl to, co bylo zapotřebí k vyslovení se ve formě logického myšlení, protože také toto myšlení se vyvíjí teprve během doby.

Co vykonal Buddha, to muselo být vneseno do duše rozumové neboli myslivé. Duše rozumová tím, že stojí uprostřed mezi citivou a vědomou, má tu vlastnost, že se tu věci opakovaně nekříží. Tak jako se bude indické období opakovat v sedmé kultuře, perské v šesté, a jak stojí čtvrtá kultura sama o sobě, tak zde stojí sama pro sebe i duše rozumová. Síly pro naše rozumové, intelektuální schopnosti, které musely nejprve povstat v duši vědomé, nemohly být vyvíjeny v duši rozumové, ale musely být nejprve podníceny a založeny právě proto, že měly být vyvíjeny teprve později. Jinými slovy: Impuls logického myšlení musel být dán dříve, než impuls svědomí, který byl dán Buddhou. Svědomí mělo být zorganizováno již ve čtvrté epoše a vědomě čisté myšlení mělo vystoupit v páté epoše v duši vědomé; avšak k tomu, co dnes vyrůstá, musel být podán zárodek už ve třetí epoše. Proto měl jiný velký učitel úkol vložit do duše citivé ony síly, které se dnes jeví jako síly logického myšlení. Je proto lehké domyslet si, že odstup těchto učitelů od normálních lidí musel být ještě mnohem větší, než byl Buddhův od obyčejného člověka. Do duše citivé mělo být vloženo něco, co se tehdy nevyskytovalo u žádného člověka. S pojmy, s tím, co mělo být vyvíjeno, se tehdy nemohlo nic dělat. Ona individualita tedy měla úkol – vložit zárodek jistých sil; a nemohla ty síly nijak využít. To nešlo. Musela tedy použít docela jiné.

Dnes ráno jsem ve druhé přednášce „O anthroposofii“ rozvedl, jak vždy – například ve vidění v citivé duši působily síly, kterých si byl člověk vědom až na vyšším stupni, a při tom se jevíly jako síly myslivé. Když se tedy takovému velkému učiteli-individualitě podařilo duši citivou podnítit tak, že do ní myslivé síly vnikly (v životě se to děje podvědomě při vidění) – bez toho, že by za to nesl člověk odpovědnost – pak mohla taková individualita učitele dosáhnout toho, že pozdější síly z vyšších stupňů bude možno využít. To bylo možné dosáhnout jen jedním: Taková individualita, která chtěla vočkovat citivé duši to myslivé, musela si počínat zvláštním způsobem: musela vyučovat ne v pojmech, ale hudbou! Hudba dávala síly, které uvolňovaly v duši citivé to, co když vystoupilo do vědomí a tam bylo duší vědomou zpracováno, stalo se logickým myšlením. Tato zvláštní hudba vycházející z bytosti, z mocné bytosti, vyučovala.

Snad máte dojem, že to není možné. Ale bylo tomu tak. Právě v evropských krajinách byla před řecko-římskou kulturou prastará kultura, která s ohledem na vlastnosti, které byly silně vyvinuty na Východě, zůstala pozadu. V těchto evropských krajinách mohli lidé, protože byli zcela jinak vyvinuti, málo myslet, měli málo sil rozumové neboli myslivé duše. Ale jejich duše citivá byla schopna přijmout to, co vycházelo z impulsů zvláštní hudby, která se ani trochu nepodobala té naší. Tu docházíme v Evropě zpět do doby, kde existovala prastará – nazvěme ji – muzikální kultura, kde nejen bardové byli učitelé jako v dobách, v nichž tyto věci byly už v dekadenci, ale kdy čarovná hudba procházela všemi evropskými krajinami. Za třetí kulturní epochy existovala v Evropě hluboce muzikální kultura a smysl těch národů, které tiše vyčkávaly na to, k čemu jsou určeny

v pozdějších dobách, byl ve zvláštní schopnosti přijímat muzikální účinky. Na duši citivou to mělo podobné účinky, jako pro oko substance myslící působí opět v duši citivé. Duše citivá byla přepracována, v ní mělo vzniknout vědomí, aby se na vyšším stupni projevovalo logické myšlení v duši vědomé. Avšak nyní přichází veškeré vědomí ze sfér světla, podobně jako hudba a zpěv. Hudba to byla, co působilo na fyzické úrovni; duše citivá měla podvědomý pocit: to přichází z oblasti, odkud přichází světlo, hudba, zpěv – z říše světla.

Uvnitř evropských kulturních krajin existoval prastarý učitel, který byl v tomto smyslu prastarým bardem, vůdcem všech starých bardů. Učil na fyzické pláni hudbu a učil ji tak, že jejími účinky se sdělovalo duši citivé něco, jakoby Slunce vyšlo a zářilo. Co se ve vnější tradici o tomto velkém učiteli udrželo, to později Řekové – kteří byli ovlivněni ze Západu, jakož jiným způsobem z Východu – společně shrnuli do svého názoru na Apollóna, který je bohem Slunce a současně bohem hudby. Postava Apollóna vede však zpět k tomuto velkému učiteli dávných dob, učiteli, který vložil do lidské duše schopnost, kterou dnes je logické myšlení.

A Řekové rovněž nazvali žáka tohoto velkého učitele lidstva – žáka, který byl žákem ovšem zcela jiným způsobem. Jak se mohl někdo stát žákem této bytosti? Následovně.

Tato bytost byla samozřejmě také v oněch dobách – ve kterých měla popisovaným způsobem působit – taková, že nemohla vejít do fyzické organizace člověka, že byla něčím více – než to, co jako fyzický člověk kráčí po Zemi. Člověk s obyčejnou duší citivou měl možnost přijmout hudební účinky, ale nemohl je způsobit. Vysoká individualita sestoupila, a jako zdání bylo to, co žilo venku.

Ale ve čtvrté poatlantské kulturní epoše, v řecko-latinské době bylo potřeba, aby tato individualita opět sestoupila – takřka až na stupeň lidství – a aby všechny schopnosti, které jsou v člověku, využila. Ale ačkoli využila všechny schopnosti, přece jen nemohla zcela sestoupit. Neboť udělat to, co jsem právě vylíčil, smísit toto působení, k tomu potřebovala schopnosti, které přesahovaly možnosti, které ve čtvrtém poatlantském období lidstvo mělo. V účincích hudby spočívalo všechno, co je v duši vědomé. To ale nemohlo být v té době ještě v individualitě, která dříve přicházela v úvahu v duši myslivé. Proto musela tato individualita, když se vtělila do nějaké podoby, přitom opět něco podržet. Musela se v tomto čtvrtém období vtělit tak, že sice vyplňovala celého člověka, ale takový žijící člověk měl současně v sobě něco, co jej přesahovalo. Měl v duchovním světě něco, co však nemohl použít. Měl duši, která přesahovala tělo fyzické.

Lidsky nahlíženo – bylo něco tragického, jestliže se měla znovutělit individualita, která jako velký učitel působila ve třetí kulturní epoše, která se měla vtělit v postavě, která v její duši přesahovala tělo fyzické, sebe sama, a přece nemohla nad obvyklý rámec použít duševních schopností. Tehdy proto pojmenovali tento způsob vtělení, které zde existovalo dříve – to, co se ne bezprostředně, ale komplikovaně vtělilo – jako „syn Apollóna“; syn, který v sobě jako duši nesl to, co se v mystice obyčejně míní symbolem ženství. Existovalo to v něm tak, že to nemohl mít zcela, protože to bylo v jiném světě. To vlastní duševně-ženské nesl v sobě v jiném světě, ke kterému neměl přístup, po kterém toužil, protože tam měl část sebe sama. Tuto divuplnou vnitřní tragiku znovutěleného velkého učitele, dřívější individuality, uchoval řecký mýtus podivuhodným způsobem ve jméně, které bylo dáno znovutělenému Apollónovi neboli „synovi Apollóna“: v Orfeovi.

V mýtu o Orfeovi a Euridice je podivuhodně znázorněna tato tragédie. Euridika byla Orfeovi brzo vzata. Nachází se v jiném světě. Orfeus sestupuje do říše stínů. Má ale schopnost obměkčit bytosti podsvětí svou hudbou. Dostane povolení vzít si Euridiku, ale nesmí se ohlédnout, protože pohled zpět usmrcuje, nebo alespoň připravuje o radost, když se dívá na to, co kdysi bylo a k čemu se nemůže vrátit.

Tak máme v Orfeovi, který byl Apollónem, opět sestup bódhisattvy – použijeme-li orientálního názvu – který se stává buddhou. A tak bychom mohli uvést řadu takových bytostí, které čas od času přicházejí jako velcí učitelé lidstva, a kteří prožívají něco zcela zvláštního při nejhlubším sestupu. Buddha prožívá blaženství inspirovat celé lidstvo. Onen bódhisattva, který je zevně znám jako „Apollón“, prožívá něco individuálního; měl právě připravit individualitu – vlastnosti „jáství“. Prožívá tragiku „jáství“, prožívá, že to „já“ není zcela při vědomí sebe, jak právě dnes jsou lidé vzhledem k této lidské vlastnosti. Člověk usiluje nahoru k „vyššímu já“. To je předobrazeno v tom, čím je Orfeus v Řecku, jako buddha nebo bódhisattva v Orientě.

Tu jsme na základě jednotlivostí dospěli k charakteristice onoho velkého učitele lidstva a již si můžeme u takových pojmů něco představit. Jestliže shrnete vše, co jsem řekl, uvidíte, že jsem hovořil o bytostech, které vytvořily například duši citivou, rozumovou neboli myslivou a duši vědomou tak, že jsou vnitřními schopnostmi člověka, takovými schopnostmi, které pak musí z jeho nitra vnikat do člověka. Při pohledu na toto vývojové období – můžeme nejprve mít před sebou jen to druhé: vytvoření duše citivé. Ale takových bytostí je mnoho, poněvadž lidské nitro se pohenáhu – stupeň po stupni vyvíjí.

Porovnejme s tím, co se chápe nitra člověka, jinou bytost a to z toho důvodu, že si musíme říci: Jestliže stále přicházejí učitelé, kteří opatřují duchovní potravu z hořejších oblastí a vnitřní schopnosti se stupňují a vyvíjejí, tak tu musí být jiné individuality, které mají jinou práci, které především kladou důraz na změnu Země samotné a na to, co se od období k období vyvíjí. Když Buddha ve čtvrté kulturní epoše uchopil duši rozumovou skrze duši vědomou, tu musela být tato rozumová duše uchopena také z venčí. Muselo k ní přistoupit něco zvenčí. Tato bytost musela nyní přicházet z jiné strany a působit zcela jinak.

Takový učitel, jak jsem jej právě charakterizoval, musel, když k lidem mluvil, vlít do jejich nitra to, co přinášel z vyšších oblastí. Byl učitelem. Co musely činit druhé bytosti, které – řekněme – vedou Zemi kupředu, aby se vyvíjela od pokolení k pokolení? Nesměly uchopit jen nitro, nejen přistupovat k lidem, aby v nich vyvinuly ty či ony schopnosti, nýbrž musely samy jako takové bytosti, jako pozemské bytosti sestoupit. Tehdy nemohl existovat učitel duše rozumové, nýbrž musel sestoupit stvořitel duše rozumové; takový, který ji sám utvořil, jako bezprostřední výraz této duše čtvrtého období, tohoto významného období, které je ve středu. Tato bytost musela přijít zcela odjinud. Musela sama vniknout do lidské přirozenosti a vtělit se v ní. Jestliže bódhisattvové přetvářeli lidské nitro, tato bytost přetvořila celou lidskou přirozenost. Nejprve umožnila, aby učitelé v budoucnosti našli přiměřenou půdu. Přetvořila celou lidskou bytost.

Vzpomeňme si, jak se u lidské bytosti zabudovaly ony různé duše do jednotlivých těl: duše citivá do citivého těla, rozumová neboli myslivá do éterného těla, a duše vědomá do fyzického těla. Tam, kde se vědomá duše vestavuje do fyzického těla, tam působí bódhisattva. Tu je člověk jednostranně uchvácen. Tam, kde působí duše rozumová

neboli myslivá až do éterného těla, tu uchopila jiná bytost člověka ze čtvrtého, řecko-latinského období. Odkdy je tomu tak?

Nastalo to v době, kdy éterné tělo člověka bylo bezprostředně uchopeno, když ona bytost, kterou jsme podrobně popsali jako Ježíše Nazaretského, opustila fyzické tělo v okamžiku Janova křtu. Když bylo toto celé tělo ponořeno, přičemž došlo k tomu, co popisujeme jako „šok“, tehdy se ponořila do éterného těla této individuality bytost Kristova. To znamená ona individualita, která přichází z druhé strany, která je ale také zcela jiné podstaty. Jestliže máme u jiných velkých vůdčích individualit co činit s vyšším vývojem člověka (u takových lidí, kteří nejméně jednou prodělali lidský osud), – potom nemůžeme toto říci o individualitě Kristově. Co je nejspodnější při této Kristově individualitě? Zdola nahoru – je první tělo éterné. To znamená: když jednou člověk svým „duchovním já“ přepracuje své tělo astrální a bude působit do těla éterného, pak bude v tomto éterném těle pracovat v elementu, ve kterém již tehdy tím způsobem pracoval Kristus! Kristus dal impuls nejmocnějším způsobem, který bude působit do budoucnosti, k níž člověk teprve dojde, když bude vědomě pracovat na svém těle éterném.

Jestliže člověk jde svým životem, kráčí od zrození, nebo od početí k smrti, pak od smrti k novému zrození, prodělává na cestě k novému zrození nejprve astrální svět, pak to, co nazýváme „nižší částí dévachanického světa“, a potom „horní svět dévachanický“. Nebo, použijeme-li evropských výrazů – nazýváme fyzickou pláň jako „malý svět“ neboli „svět rozumu“; astrální svět nazýváme „světem elementárním“, „nižší dévachan“ nazýváme „nebeským světem“ a „horní dévachan“ nazýváme „rozumovým světem“. A protože evropský duch se stále propracovává k tomu, aby v řeči dospěl k odpovídajícím výrazům, tak to, co je nad dévachanickým světem, dostalo nábožensky zabarvené pojmenování a nese název „svět prozřetelnosti“, to je totéž, jako sféra, pláň buddhi. Co je nad tím, to sice mohli staří jasnovidci prohlédnout, ale evropsky to nelze pojmenovat, protože se jasnovidci dnes teprve znovu vypracovávají. Takže nad „světem prozřetelnosti“ leží svět, kterému zatím ještě nejsme schopni dát poctivým a správným způsobem název evropskou řečí. Skutečně existuje, jenže myšlení není ještě tak daleko, aby to mohlo charakterizovat. Neboť se také nemůže dávat libovolné jméno tomu, co v Orientě nazýváme „nirvána“, a co leží nad „světem prozřetelnosti“.

Řekl jsem, že člověk mezi smrtí a novým zrozením kráčí přes „horní dévachan“ neboli „svět rozumu“. Tam pohlíží do světa vyšších bytostí, kde sám není; a vidí bytosti nad ním stojící, jak tam pracují. Zatímco člověk přivede svůj život ve světě od fyzické až k dévachanické oblasti, pro bytost bódhisattvy je normální, že vystoupí k oblasti buddhi, což v Evropě nazýváme „světem prozřetelnosti“. Je to dobrý název, protože jeho úlohou je vést od období k období svět s prozřetelností. Co nastane nyní, když se bódhisattva vtělí – jako u Gautama Buddha?

Když dosáhl určitý stupeň, dosahuje nejbližší úrovně – „sféru nirvány“. Tu je jeho nejbližší sféra. Tím jsme charakterizovali bódhisattvu, který se pak – když vejde do „sféry nirvány“ – stává buddhou. Vše, co na lidském nitru pracuje takto – směrem do nitra, žije ve sféře, která dosahuje až k „oblasti nirvány“. Z jiné strany působí do lidské přirozenosti taková bytost, jakou je Kristus. A působí také z jiné strany do oněch světů, do kterých vystupuje bódhisattva, když opouští lidskou oblast, aby se poučil, aby se mohl stát učitelem lidstva. Tu přichází shora z druhé strany taková bytost, jakou je Kristus. Pak jsou žáky Kristovými. Dvanáct bódhisattvů obklopuje takovou bytost, jakou

je Kristus; a nemůžeme mluvit o více než dvanácti, neboť jestliže dvanáct bódhisattvů skončí své poslání, vyčerpali jsme bytí Země.

Kristus byl jen jednou zde a prodělal tím sestup, příchod na Zem, a výstup! Přichází z druhé strany a je tou bytostí, která je ve středu dvanácti bódhisattvů, kteří si tam opatřují to, co mají na Zem přinést. Tak vstupují bytosti bódhisattvů – mezi dvěma inkarnacemi – až k „oblasti buddhi“, a sem také dosahuje to, co jim přichází vstříc – jako jejich učitel: bytost Kristova. Na „buddhi úrovni“ se setkávají bódhisattvové a Kristus. A jestliže lidé pokračují dále a vyvíjejí ony vlastnosti, které jsou jim bódhisattvy sdělovány, budou zralejší a ponenáhlu dosáhnou tuto sféru. Prozatím se jedná o to, aby se lidstvo naučilo znát, že v Ježíši Nazaretském bylo inkarnováno to, co nazýváme – když se zjevil v lidské podobě – bytost Kristovu, a že teprve prostřednictvím této lidské postavy je možno dospět k pravé bytosti Kristově.

Tak ke Kristu náleží dvanáct bódhisattvů, kteří připravují a dále budují, co bylo přineseno jako velký podnět našeho kulturního vývoje. Tu vidíme oněch dvanáct a uprostřed nich třináctého! Tím jsme vystoupili do sféry bódhisattvů a vstoupili do okruhu dvanácti souhvězdí; a v jejich středu Slunce, které osvětluje a otepluje, od kterého mají onen pramen života, který pak zase přinášejí dolů na Zemi. Kde je obdoba tohoto dění na Zemi?

Promítnuto na Zemi, jeví se to takto: Kristus, který žil na Zemi, přinesl vývoji takový podnět, který připravovali bódhisattvové u lidí – resp. lidé byli připravováni pro tento impuls – a také mají opět budovat to, co Kristus dal pozemskému vývoji. To se na Zemi vyjímá jako obraz: Kristus uprostřed zemského vývoje, bódhisattvové jako jeho předchůdci a jeho následovníci, kteří mají lidem opět přiblížit jeho práci.

Tak musel určitý počet bódhisattvů působit v lidstvu, aby vyžrálo k přijetí Krista. Nyní, když lidstvo bylo zralé k tomu mít Krista mezi sebou, není zdaleka tak vyžralé, aby mohlo poznat, cítit a chtít to, co je Kristus. A právě tolik bódhisattvů bude třeba, aby lidstvo přivedli k tomu, co Kristem má do lidstva plynout, kolik jich bylo třeba, aby připravovali lidstvo k přijetí Krista. Neboť v Kristu je toho tolik, že síly a schopnosti lidí musí být stále větší a větší k jeho úplnému porozumění. S dnešními schopnostmi lze rozumět jen malé části. Vyšší schopnosti vyvstanou v lidstvu, a s každou novou schopností uvidíme Krista v novém světle. A teprve, až poslední bódhisattva náležející ke Kristu ukončí svou práci, pocítí lidstvo, kdo je Kristus. Pak bude oduševněno vůlí, v níž žije Kristus samotný. Kristus vplyne do lidí myšlením, cítěním a vůlí, a lidstvo bude vnějším výrazem Krista na Zemi.

II.

ZÁKON KARMY VE VZTAHU K JEDNOTLIVÝM SITUACÍM ŽIVOTA

Milí přátelé,

dnešní bádání necht' je věnováno věcem, které anthroposofy mohou zajímat v širším slova smyslu; věcem, které mají být určeny těm, kteří již delší dobu poslouchají tyto členské přednášky, aby jim tu či onu věc vyjasnily. Především bude dobře, když si opět připomeneme, že v duchovní vědě není důležité vědět něco jen teoreticky, nýbrž je důležité, aby se člověk mohl těmi otázkami a životními hádankami stále více zabývat. Někdo by snad mohl říci: Co by člověk mohl z duchovní vědy potřebovat pro život, to by se dalo napsat na šedesát stránek malého sešitu, potom by si tedy každý mohl osvojit jenom těchto šedesát stránek malého sešitu a mohl by s těmito vědomostmi o bytosti člověka a inkarnaci a karmě, o vývoji lidstva a Země, kráčet životem. A jiný by zase mohl říci: Proč vlastně anthroposofické hnutí nerozšíří do světa co nejvíce výtisků těch podstatných stanovisek, aby si je každý mohl osvojit? Proč toto hnutí každý týden svolává ony anthroposofy, kteří se tím chtějí zabývat, a začíná znovu s tím, co by se dalo směstnat na šedesát stránek sešitku? Co těmto anthroposofům – může se někdo ptát – mají každý týden stále znovu co povídat?

Snad odpovídá jistému vyznání víry naší doby, i vzhledem na duchovní bádání, mít jen takový nástin toho, co je nejdůležitější. Ale jde právě o to, co si musíme stále a stále připomínat: že tímto „útržkovitým věděním“ v duchovním bádání ničeho nedokážeme, že v podstatě nedospějeme k vědě, k poznání, jelikož duchovní bádání spočívá ve vědě a poznání, a že nestačí vidět podstatu duchovního bádání ve všeobecných frázích, ale v určitých poznatcích. Ale opět nestačí přisvojit si tyto poznatky ve smyslu dnešní doby, jako všeobecné přesvědčení a spokojit se s tím. Nejde o to, mít takové přesvědčení, vědět: že člověk nežije jen jednou, že existují příčiny poměrů, které se přenášejí z jednoho života do druhého znovuvtělováním a karmou. Léčivým v duchovním bádání není rozšiřování tohoto učení, nýbrž intimní spřátelení se s tímto učením; a to zejména v souvislosti s jednotlivými životními situacemi se znovu a znovu zabývat tímto učením a nechat je působit na svou duši. Neboť člověk naprosto není přesvědčený o tom, aby si připustil: člověk nežije jen mezi zrozením a smrtí, ale žije častěji; existuje reinkarnace, karma a tak dále. Avšak člověk vírou v tyto věci v podstatě nedosáhl ničeho zvláštního. A není velký rozdíl mezi duší člověka, který neví, že existuje karma nebo reinkarnace a tím, který to ví – vzhledem k hloubce života. Naše duše bude díky anthroposofii jiná teprve tehdy, jestliže se neustále budeme zabývat nejen všeobecnými věcmi, ale i zvláštním prohloubením, které nám má duchovní bádání sdělit. Proto je správné, když ve smyslu anthroposofického pojetí znovu a znovu promlouváme o té či oné životní situaci. Vědět jen všeobecně, že existuje velký zákon osudu, který obstarává spojení mezi minulými skutky, minulými city a minulými myšlenkami člověka a současnými i budoucími zážitky, to nestačí. Duchovní bádání se stane živoucím teprve tehdy, jestliže toto všeobecné učení můžeme použít u životní zkušenosti a jsme-li celou svou duší schopni stavět na tomto hledisku, ze kterého pak

pohlížíme na život novým způsobem. Proto dnes učiníme malou úvahu o zákonu karmy, onoho velkého zákona vzhledem k jednotlivým skutečnostem života. O věcech máme uvažovat z hlediska zákona karmy, který většinou již znáte, ke kterému se však ohledně karmy musíme vrátit.

Všeobecně řečeno „karma“ znamená to, že v duchovním světě existuje spojitost mezi tím, co se dnes děje a tím, co se v budoucnosti má stát. Není zrovna správné nazývat karmu neboli zákon osudu, zákonem příčin a pak jej srovnávat se zákonem příčin a účinků ve vnějším světě. Chceme-li mít srovnání ohledně tohoto velkého zákona osudu, musíme přihlédnout k tomu, zda toto přirovnání jako takové vlastně souhlasí, aby nám znázornilo smysl, jak to říká zákon osudu.

Pro porovnání si vezměme následující: Máme dvě nádoby s vodou a dvě kovové koule, které mají pokojovou teplotu. Jednu kouli hodíme do nádoby. Voda zůstane nezměněna. Nyní vezmeme druhou kouli, kterou jsme předtím nechali rozžhavit a hodíme ji do druhé nádoby. Voda se tím ohřeje. Proč se voda v druhé nádobě oteplila? Proč ne v první? Protože koule sama, dříve než byla hozena do vody, prodělala změnu, a ta změna rozžhavení měla za následek oteplení vody. Nastoupil děj, který byl následkem jiné události – totiž rozžhavení. S tím, co se v minulosti přihodilo, co bylo učiněno, souvisí to, co nám v přítomnosti nebo budoucnosti vystoupí jako zážitek, jako jev.

Sledujeme-li zákon duchovních spojitostí mezi minulostí, přítomností a budoucností tímto způsobem, tu již v obyčejném životě, který kolem nás probíhá, a který můžeme pozorovat, najdeme pro to důkaz – i když ještě dlouho nedosáhneme vývoje nějakých jasnovidných schopností. Neboť jako zlaté pravidlo musíme vždy stanovit: Správně může být zákon duchovního světa dokázán jen jasnovidným pozorováním, jenom od duchovního badatele. Naproti tomu však může být takový zákon doložen vnějšími důkazy, zážitky vnějšího světa. Ovšem nalézt potvrzení pro zákon karmy v životě, to si lidé musí zvyknout sledovat vnější život pozorněji, než se doposud normálně děje. Neboť – obrazně řečeno – lidé obvykle nepozorují život dále, než kam sahá jejich nos. To, co leží trochu dále – už více nevidí. Kdo ale pozoruje denní život hlouběji, ten může najít již mezi zrozením a smrtí v lidském bytí dostatek potvrzení pro zákon karmy.

Budeme se držet pokud možno konkrétností. Vezměme si následující příklad. Něký mladý člověk byl ve svém patnáctém roce nějakou událostí vytržen z dosavadního způsobu života. Řekněme třeba, že postavení rodičů mu umožňovalo studovat do patnáctého roku a potom byl přinucen snad tím, že otec přišel o jmění, věnovat se knihkupectví. Byl z jednoho povolání vytržen a vržen do jiného. Samozřejmě, nejde o to, cenit některé povolání více než druhé, nýbrž o to, že se taková změna v životě stane, že k tomu dojde. Nyní, když pozorujeme život z hlediska obyčejného materialistického smyslu, nebudeme pravděpodobně v takovém jevu života hledat něco důležitého; a potom také nic nenajdeme. Kdo ale pozoruje přesně, ten objeví, že člověk, který takto přichází do nového povolání, nachází ve změně, kterou mu toto povolání přináší, radost a sympatie, až – řekněme – se zájmem proniká do svého povolání. Pak ale může nastat něco zvláštního. Ony duševní zážitky – sympatie a antipatie – v jeho povolání mohou osmnáctým až devatenáctým rokem počínaje, brát na sebe jinou podobu. Radost z povolání může přestat a člověk může mít vůči svému povolání docela jiný vztah. A může být zcela bezradný z toho, co se v jeho duši děje, jestliže nikdy nic neslyšel o anthroposofii.

Co se tu stalo? Došlo k tomu, že člověk od patnácti roků, když byl přesazen do jiného povolání, se o toto povolání zajímal. Tento zájem nejprve odsunul ony pocity a duševní nálady, které se vytvářely, když měl dříve jiné zaměstnání. To bylo nejprve odsunuto do pozadí. Pak ale přišla doba, kdy to vše propuklo o to větší silou, právě tak, jako když zmáčkne gumový – elastický míč; je možno jej chvíli stlačovat, ale pak se obsah vrací co nejdříve zpět a tím silněji. A následek pak může být ten, že zájmy, které chvíli mohly být odsunuty, nyní propukají zcela výjimečným způsobem. V osmnácti a devatenácti letech propuká vše to, co se na náladách a pocitech duše vtisklo – tři léta před onou změnou – to znamená: v osmnácti a devatenácti letech propuká vše to, co se od jedenáctého a dvanáctého roku dostalo do duše, a tak dále. A pochopíme správně život takového člověka, jestliže si můžeme říci: v patnácti letech vystoupil nějaký životní uzel. A po této době vystupuje dění, které se táhne právě tolik let ve svých účincích navenek, jako jeho příčiny právě tolik let před tímto zauzlením.

Považte, jak je možno prospět člověku vzhledem k duševnímu stavu a těžkostem v životě, když je člověk schopen se ptát: Kde leží takový duševní uzel v tomto životě? Může být zcela tajný. Jestliže se však na takový uzel přijde, pak se může počítat zpět a pak máme duchovní účinky právě tolik let po tomto zauzlení, jako jsou příčiny právě tolik let před tím. Tak získáváme názor na karmu. Poznání nám v životě pomáhá dále a můžeme říci: Takové příčiny a účinky v životě člověka souvisí spolu po určitých obdobích, takže se řídí podle určitého bodu v životě. A když od tohoto bodu počítáme dopředu a zpátky, tu můžeme nalézt souvislosti mezi příčinou a účinkem.

Ovšem, může se to zakrýt objevením se jiných událostí. Někdo může například přijít a říci: „Ten příklad nesouhlasí. Prožil jsem u mladého člověka něco, co tomu neodpovídá.“ – Ano, já jsem už také zažil, že dva lidé spolu hráli kulečnick, když tu šel kolem číšník a narazil do toho, který právě hrál, a koule pak letěla zcela jinam, jiným směrem, než měla, ale to neznámá, že zákon příčiny je nesprávný, nýbrž – že vstoupily jiné poměry. Musíme si uvědomit, že nepoznáme zákon tím, jestliže budeme pomíjet věci, které jej ruší. Mohly skutečně po patnácti letech nastoupit opět jiné okolnosti, které zákon ruší, překřídí. Zákony se člověk naučí znát tím, že si nejprve osvojí dávat do souvislostí jevy života správným způsobem. Neboť věci v životě jsou neustále rušeny, a potom se zákony tak lehce neukážou. Přece však je možné život regulovat; jen když se zákonitosti poznají tak, jak je zapotřebí. Když se znají jednotlivé situace, pak je možné u mladého muže, který prožil takový životní zlom, říci: „Je úlohou vychovatele na to dbát!“ – Potom se karma stane zákonem života. Zde máme případ, kdy člověk může zákon v životě použít, vládnout mu; tehdy se stává užitečný. V takových případech, kdy člověk už nemůže dávat dítěti to, co mu dával předtím, v takových případech může být pro dítě rádcem. Ale to je možné právě jen tehdy, jestliže se tyto souvislosti znají, když se ví, co člověku schází; a právě tam, kde se nachází dotýčný nedostatek v životě, tam je možno zasáhnout a působit. – Když se to neví, nemůže být někdo mladému člověku rádcem. Zákon karmy se teď stává impulsem života, zatím co se člověk učí být rádcem v životě, jestliže přihlíží k zákonu karmy jako k zákonu života.

V životě přirozeně nastávají nejen takovéto souvislosti; zákon karmy mezi zrozením a smrtí se totiž vyžívá i jiným způsobem. Mezi zážitky lidí v první polovině života a oněmi v druhé polovině existuje zvláštní souvislost, jenže lidé ji nepozorují. Obvykle poznáváme člověka, když je mladý, potom – až dospěje do určitého stáří – nám sejde

z očí. Nebo poznáváme člověka v jeho starších letech – a nevíme, co s ním bylo v jeho mládí před mnoha lety. Pozorovat začátek a konec života v případech, kde je to možné – to by byl nejkrásnější doklad zákona karmy – již zde v bytí mezi zrozením a smrtí.

Přitom si snad vzpomínáte na něco, co bylo řečeno ve veřejných přednáškách například o hněvu, zlosti, která v mládí vystupuje jako zlost šlechetná. A tehdy jsme charakterizovali, jak mladý člověk nemůže ještě prohlédnout nespravedlnosti, které se odehrávají v jeho okolí, jeho intelekt není ještě dosti zralý k tomu, aby je prohlédl úplně. Ale moudrým vedením světa je postaráno o to, že máme citový úsudek dříve, než dospějeme k rozumovému. U dobrého člověka se probudí, jsou-li tu k tomu vlohy, když vidí nějakou nespravedlnost, šlechetná zlost, která jednoduše je tu – jako pocit – a která je to jediné, čím může duše nespravedlnost pociťovat. Rozumem ji prohlédnout, k tomu není člověk ještě zralý. Je třeba si všimnout toho, existuje-li v charakteru člověka toto šlechetné rozhorlení. Neboť vše, co je prožíváno jako spravedlivé rozhorlení – jako pocitový úsudek – proti nespravedlnosti, to zůstává v duši. Toto spravedlivé rozhorlení mladých let proniká duší a během života se proměňuje. A co se tak během života promění, to vystupuje v jiné podobě v druhé polovině života, vystupuje to v náklonnosti citu jako milující dobrota a laskavost – jako žehnající myšlení. A nenajdeme ji snadno – i když ostatní věci tak souhlasí, že nic věc neruší; a v druhé polovině života člověka poznáme onu milující požehnanou laskavost tehdy, jestliže se v mládí projevovala šlechetným rozhorlením – způsobeným pošetilostí, hloupostí, ošklivostí života. Tak máme karmický vztah v obyčejném životě a můžeme jej vyjádřit obrazně a říci – ruku, která se ani jednou v první polovině života nezatnula v pěst spravedlivým hněvem, nebude snadné vztáhnout k žehnání v druhé polovině života.

Takové věci může ovšem pozorovat jen ten, kdo, jak již bylo řečeno, postoupil trochu dále v pozorování života – „než ke špičce nosu“. Ale to se při běžném pozorování života nedělá. Chtěl bych ukázat na docela triviálním případě, jak málo náklonnosti je k takovému pozorování života.

Již častěji jsem se zmínil: Pro toho, kdo si chce osvojit intimní životní poznatky, je mimořádně příznivé – co se týká prohloubení duševních okultních poměrů – působit určitou dobu mimo jiné jako vychovatel. Tím se naučí poznávat zcela jiným způsobem, než prostřednictvím školní psychologie, která je pro obyčejné poznání duše zcela bezcenná. Duševní poznání si člověk osvojí, jestliže duše nejen pozoruje, nýbrž když sám vede život druhých zodpovědně rok za rokem. Tehdy se učíme také intimněji pozorovat. Za své dlouholeté vychovatelské činnosti jsem mohl pozorovat nejen ty, kteří mi byli svěřeni; ale jak víte, příležitostně se setkávají různé rodiny a při tom se člověk učí poznávat i děti jiné, nejen děti v nejrůznějších stáří, ale také děti doslova od prvního okamžiku vstupu do světa.

Je tomu již snad dvacet pět až třicet let. Tehdy panoval v medicíně (jistě také víte, jak se každých pět let mění názor na to, co je pro člověka „zdravé“) zcela zvláštní názor: Pro slabé děti je zvláště posilující, když se jim ve třech, čtyřech či pěti letech podává sklenice červeného vína. Viděl jsem děti, které toto víno dostávaly a děti, které ho nedostávaly. Mohl jsem ve svém pozorování vyčkávat. Medicína je samozřejmě zpočátku neomylná. Oponování by nepřineslo užitek vzhledem k předsudkům tehdejší doby. Musel jsem tedy čekat. Z dětí, které tehdy víno dostávaly, jsou nyní lidé od dvaceti pěti do dvaceti sedmi let. Teprve nyní se ukazují účinky takového názoru. Shledal jsem,

že všechny děti, které dostávaly červené víno, se „chvěly“. Jejich astrální tělo se tetelí, třese, chvěje – a nic si s tím nemohou počít. Nerozumí svému bezděčně vzrušenému životu, nervozitě. Naproti tomu druzí, kteří „bohužel“, jak se říkalo, nemohli být takto „posílení“, jsou přirození, mají v sobě dobře zakotvené a spojené články vnitřní soustavy a netřesou se tak ve svém astrálním těle, jejich nervový systém se nechvěje – mám-li se vyjádřit materiálně.

Zde máme souvislost v životě. Je to triviální a karmu ne zvlášť ilustrující, ale je to případ, ze kterého je vidno, že pozorování života nemá „dosahovat jen po špičku našeho nosu“, ale že musíme mít přehled o delším časovém období, a že není dostatečné pro jednu konstatovat, že ten či onen prostředek působí tak a tak. Neboť to, co je tu povzbuzováno, může skutečný pozorovatel života konstatovat teprve po mnohých letech. Jen velké souvislosti života a vše, co nás podněcuje tyto souvislosti hledat, může vám v pravdě vysvětlit souvislost příčiny a následku, účinku v životě člověka. Tak se musíme pokoušet dávat do souvislosti i svoje duševní vlastnosti, dále od sebe ležící životní jevy. Potom také můžeme již za života člověka sledovat zákon karmy, pak také často najdeme, jak souvisí události pozdějšího života s tím, co bylo prožito v první polovině života.

Vzpomeňte si také na to, co bylo řečeno o poslání zbožnosti, o tom, jak je důležité moci vzhlížet s pocitem úcty k nějaké bytosti, k jevu, kterému člověk ještě nerozumí, který ctí právě proto, že svým rozumem mu ještě nedorostl. A vždycky rád upozorňuji na to, jak je to pěkné, když si člověk může říci: Jako dítě jsem jednou slyšel o jednom obzvláště úctyhodném členu rodiny, kterého všichni ohromně ctili. Ještě jsem ho neviděl, ale už ve mne byla hluboká úcta vůči této osobnosti. Pak jsem byl příležitostně k tomuto členu rodiny uveden. S vnitřní posvátnou bází jsem položil ruku na zvonek u dveří, v nichž se měla tato významná osobnost objevit.

Onomu pocitu, onomu zbožnému uctívání, je člověk vděčný v pozdějším věku – že v první polovině života měl možnost uctívat. A takové zbožné uctívání je obzvláště dobré v každém životě. Znal jsem lidi, kteří byli upozorněni na pocit zbožné úcty ohledně duchovně-božského; ti namítali: „Jsem ateista, nemohu uctívat nic božského.“ Takovým lidem je možno říci: „Podívej se jednou na hvězdné nebe. Můžeš to udělat? Podívej se jednou na moudrostiplnou modř a pomysli: Tam je možno se vnořit s pocitem skutečné úcty.“ – Ve světě je mnohé, čemu jsme nedorostli svým rozumem, ale k čemu můžeme vzhlížet s úctou. A zvláště v mládí je hodně toho, k čemu můžeme vzhlížet zbožně, aniž bychom to mohli poznat.

Zbožnost v první polovině života se promění ve druhé ve zcela zvláštní vlastnost. – Všichni jste již jistě slyšeli o osobnosti, která je pravým dobrodiním pro okolí. Takové osobnosti nemusí ani mluvit. Stačí, že tu jsou. Je to, jako by celým uzpůsobením bytosti proudilo něco neviditelného a sdělovalo se druhým duším. Působí blahodárně a požehnaně na okolí. Čemu vděčí tito lidé za sílu blahodárného působení na okolí? Tomu, že mohli ve svém mládí prožít zbožnost. Zbožnost v první polovině života se proměňuje v sílu neviditelně žehnajících a dobrotivě působících v druhé polovině života.

Zde máme opět karmickou souvislost, která, když ji dobře sledujeme, je tak jasně vyjádřena v životě mezi zrozením a smrtí. Jestliže Goethe použil krásných slov jako „motto“ ke svému dílu: „Čeho mládí si přeje, toho má ve stáří mnoho“, bylo to vlastně řečeno z krásného karmického cítění. Zajisté, když se pozoruje jen kratší životní

souvislost, může se často mluvit o nesplněných přáních. Méně často, když se však pozorují větší souvislosti.

Všechny tyto věci, které jsou charakterizovány, mohou přejít do životní praxe. Správným vychovatelem může být v zásadě jen ten, kdo takto duchovně-vědecky nahlíží na život. Protože ten bude moci v první polovině života dát člověku to, o čem ví, že to v druhé polovině bude moci využít. Dnes se o zodpovědnosti, kterou přebírá vychovatel, když mladému člověku něco vočkuje, neví zhora nic. Dnes je však zvykem mluvit o těchto věcech spatra, takřka „z vysokého koně“ materialistického myšlení. I to vám mohu ilustrovat malou zkušeností, kterou jsme učinili zde v Berlíně.

Přišel sem jeden návštěvník, takový, který věří, že když se zúčastnil jednoho či dvou shromáždění, má již o věci úsudek. Zvláště hledají-li takoví lidé úsudek o podobných duchovních hnutích, jako je naše, tím způsobem, že dodatečně o těchto věcech „odborně“ napíší. Ti, kteří dnes pořizují ve světě články pro časopisy, si právě myslí, že když jednou přijdou, jsou o věci již dosti informováni. Ten návštěvník, o kterém mluvím, také psal. A bylo to směšné, když se potom člověk mohl v jednom americkém časopise dočíst o shromáždění u nás. Přirozeně že to byl popis zcela svérázný. Jak jsem řekl: Co chce člověk skutečně přijmout z hlediska duchovní vědy, to si tímto způsobem nemůže osvojit, ale musí mu být jasno, že do duchovního života vnikne jen tím, že má vůli prodělat a prožít jednotlivé situace.

Vyprávěl jsem to, abych charakterizoval úsudek onoho dotyčného návštěvníka. Řekl: „Na duchovní vědě se mi nic nelíbí – když je to všechno tak rozděleno na fyzický, éterný, astrální, dévachanický svět atd. Proč by se to tak mělo dělit?“ Toto vše si odnesl z jedné nebo dvou návštěv. Jak by to na něj teprve muselo strašně působit, kdyby ještě slyšel o dalším dělení?! Dotyčný měl názor, že se věci nemusí pozorovat takto, ale že se může mluvit o duchovním světě „jen tak všeobecně“. Proč by se to mělo třídit? Tak se dnes mluví i o oblasti výchovy, tak se mluví i o jiných oblastech života, tak mluví vlastně i dnešní věda. Ze svévole, ne z odborného probádání jednotlivých životních situací o světě. Na někoho, kdo umí svět vpravdě pozorovat, pak takovéto reformy a programové řeči působí přímo strašně. Způsobují něco, co lze srovnat se strašnou fyzickou bolestí! Dnes, když vezmete do ruky obyčejnou vědeckou knihu, ať jsou pozorování vedena sebevědeckěji, způsob, jakým jsou věci podávány je jednoduše hrozný, protože není ani potuchy o tom, jak mají být tyto věci a jevy pozorovány. A tak jsou dnes obdivováni lidé, kteří vykřikují do světa to, co je právě napadlo.

Je velmi důležité, aby si anthroposofové osvojili vědomosti, že život má být pozorován přesně, podrobně až do jednotlivých jevů podle metod, které nám poskytuje karma a jiné životní zákony za účelem použití v životní praxi. Proto také můžeme doufat v požehnání pro další vývoj lidstva v otázce výchovy jen tehdy, pronikne-li anthroposofický názor i do zásad při výchově. Karma je něco, co je zároveň pevnou oporou také pro všechna životní pozorování při výchově.

Je například nesmírně důležité, abychom věděli, jak karmicky souvisí určitý jev ve výchově, který se projevuje v tom, že vychovatel má názor: Má-li se dítě správně vyvinout, musí být takové nebo makové. Mně se to líbí pro život! A teď se dítě stane „pytlem“, do kterého strká všechno to, co právě považuje za „správné“. Vnucuje dítěti svou bytost a vše, co nachází jako sympatie a antipatie. Kdyby věděl, co to všechno znamená v karmických souvislostech, díval by se na věc jinak. Pak by viděl, že to, co takto do dítěte nastrká jako do pytle, se karmicky vyplní tak, že jako člověka učiní toto

dítě vyprahlé, že dítě předčasně zestárne a tím se také usmrtí centrum jeho bytosti. Jestliže chceme vychovávat dítě, musíme k němu přistupovat – řekněme – nepřímou, pokud si má něco osvojit. Nesmíme se starat o to, jak dítěti některou vlastnost vnútit, ale jak v něm nejprve vzbudit potřebu mít určitou vlastnost, aby si ji chtělo osvojit. Musíme se trochu vrátit. Když víme, že by některé jídlo udělalo dítěti dobře, musíme se nejprve postarat o to, aby na něj samo dostalo chuť, aby je samo požadovalo. Musíme regulovat žádosti a chtění dítěte, aby z vlastní vůle požadovalo to, co je pro něj dobré! To už je jiný způsob než ono „strkání do pytle“ se slovy: tak dovnitř s tím. – Když tedy potřeby dítěte regulujeme, nejprve zasáhneme jádro dítěte a pak uvidíme, jak se to v druhé polovině života osudově vyplní, když potom člověk vyzařuje životní radost a sílu, když v té době není vyschlý a vyprahlý, ale zůstává živoucí z centra své bytosti.

Jestliže takto pozorujeme karmickou zákonitost, zauvažujeme a řekneme: Ono nestačí napsat do knížečky: „existuje zákon osudu, souvislost mezi dřívějším a pozdějším“, ale je třeba pozorovat život z hlediska tohoto zákona. Teprve, když vnikneme do jednotlivých situací života, dostává anthroposofie svoji pravou podobu, potom ale musí mít člověk také vůli, stále a stále pracovat, tj. nikdy od ní neuhýbat. Musíme si nalézt čas k pozorování života ze stanoviska anthroposofie.

To jsou hlediska, která ukazují souvislosti v životě mezi zrozením a smrtí. Nyní bychom chtěli sledovat tento zákon osudu i za hranicemi zrození a smrti, abychom spojili jeden život s druhým. Co se dnes dovídáme v tomto životě mezi zrozením a smrtí, to musíme také navázat na věci, které byly námi prožity dříve, nebo budou prožity později. Můžeme zde uvést nesčetné příklady. Spokojil bych se dnes s tím, osvětlit důležitou životní otázku z hlediska osudu, jak dalece osud zasahuje z jednoho života do druhého, a to na nemocech.

Někdo by si mohl myslet, že když je napaden nějakou nemocí ve smyslu karmy, je to jeho osud, že si ji zasloužil! – Ale tím by nebyl zákon karmy správně charakterizován. U nemoci musí být nejprve jasno, kde, duchovně vzato, leží její podstata. A tu uděláme dobře, když se budeme nejprve zabývat tím, v čem kupříkladu spočívá podstata bolesti. Odtud pak budeme moci být odkázáni k duchovnímu porozumění nemoci.

V čem tkví podstata bolesti? – Chceme teď uvažovat o zcela vnější nemoci, například – když se říznete do prstu. Proč to bolí? – Nevysvětlili bychom si nikdy podstatu bolesti, kdybychom nevěděli, že tento prst je proniknut prstem éterným a astrálním. Co nám představuje fyzický prst, jak je formován, jak v něm probíhá krev, jak nervy – to vše je dílo éterného prstu. Ten je jeho stvořitelem a ještě i dnes se stále stará o to, aby byly nervy uspořádány správným způsobem, aby krev správně probíhala atd. Jak teď působí éterné tělo v tom, co jsme zregulovali astrálním tělem, které to vše proniká? – Proč nás bolí říznutí do prstu, to si ujasníme vnějším pozorováním.

Řekněme, že by vaší nejmilejší činností bylo denně zalévat květiny v zahradě. Nalézáte v tom uspokojení. Jednoho dne je však vaše konev rozbitá, nebo zcizená a vy nemůžete květiny v zahradě zalít. Jste tím zarmouceni. To není žádná fyzická bolest, ale postrádáním své nejmilejší činnosti můžete pocítit něco jako fyzickou bolest. Nemůžete dělat svou práci, protože tu není k tomu náradí. Co je zde zevně nedostatkem a co proto může vyvolat morální bolest, to se stává návazně fyzickou bolestí.

Tělo éterné a astrální jsou zařízeny tak, že udržují prst v takovém pořádku – jak má být. Éterný a astrální prst nemohu nikdy pořezat. Když rozříznu fyzický prst, dojde k tomu, že teď éterný prst nemůže správně zasahovat. Je zvyklý mít správnou souvislost

prstu, a tato je nyní porušena právě tak, jako dříve moje činnost, když jsem chtěl zalévat květiny v zahradě. Tělo astrální a éterné nemohou tedy zasahovat; a to se projevuje v astrálním těle jako bolest, jako postrádání denní činnosti; zasahovat obvyklým způsobem, což se sděluje v astrálním těle bolestí. V okamžiku, kdy éterné a astrální tělo nemohou správně zasahovat, uplatňuje se velké napětí, právě tak, jako bychom se namáhali hledat konev na zahradě atd. Nyní musí obě těla vyvinout větší činnost, aby se uvedla do pořádku. A tato větší námaha, která se musí použít, je vlastně to hojivé. Zde je přivedeno duchovno k energičtější činnosti a přináší uzdravení. Každá nemoc spočívá v tom, že nějakým nepořádkem ve fyzickém nebo éterném těle člověka nemohou duchovní články správně zasahovat, téměř je jim to znemožněno; a uzdravení spočívá v tom, že se vyvolají mocnější síly proti nepořádku. Potom může nějaká choroba probíhat tak, že je vyléčena, nebo na ni můžeme zemřít. Nuže – pozorujme oba případy z karmického hlediska.

Probíhá-li choroba tak, že se uzdravíme, máme ve svých člancích, které jsme si přinesli z dřívější inkarnace, mocné životní síly, které opravdu mohou zasáhnout hojivě. A díváme-li se zpětně na dřívější inkarnace, můžeme říci: Tehdy jsme byli schopni nejen své tělo správně obstarat normálním životem, ale přinesli jsme si i rezervní fond, který můžeme vyzvednout z duchovních článků.

Nyní – řekněme – zemřeme. Co se tu stalo? – Budeme si muset říci: Když byl učiněn pokus k léčení, vyvolali jsme také v sobě mocnější síly, ale ty nepostačily. Nikdy však také nezůstane bez užitku to, jestliže vyvoláme síly, aby se silněji uplatnily. Museli jsme se k tomu ve skutečnosti více namáhat. Nejsme-li v tomto životě schopni, dát do pořádku některé části svého organismu, alespoň jsme zesílili. Prokázali jsem odpor, jenže nestačil. Ale i když nepostačil, neztrácejí se síly, které jsme vyvolali. Jdou s námi do příští inkarnace a dotyčný orgán bude silnější, než kdybychom onu nemoc neprodělali. A budeme tak schopni ten orgán, který nás v tomto životě předčasně přivedl k smrti, vytvářet se zvláštní silou a pravidelností. – Když ani při správném jednání nemoc nevléčíme, působí to potom příznivě. Karmicky musíme vidět také v tomto případě v nemoci něco, co se v dalším životě projeví příznivě. V příštím životě můžeme mít v tom nebo onom případě proto větší síly, kdy jsme proti nějaké chorobě bojovali, ale nepřemohli ji. Proto ale nesmíme říci, že je snad dobré, nechat nemoci volný průběh, neboť pak v nás zesílí vnitřní schopnosti a osud bude lepší. To by byl nesmysl. Jde o to, zařídit léčení tak, aby vyrovnávající síly mohly zasahovat co možná nejpříznivěji. To znamená, že uděláme všechno, co je možné ke skutečnému uzdravení, a je lhostejné, nastane-li uzdravení nebo ne. Karma je vždycky životu příznivá, nikdy nepřítivá.

Zákon karmy, jak zasahuje z jednoho života do druhého, se v tomto případě ukázal jako život posilující. A my můžeme říci: Když máme některý orgán zvláště silný, vede nás to k tomu, co bylo v dřívějším životě, v němž tehdy nebyl tento orgán tak silný, jak je teď, ale byl nemocný a nemohli jsme jej tehdy zcela uzdravit. Tím však byly vyvolány síly, které způsobily, že se nyní tento orgán jeví jako zvlášť zdatný. – Tak vidíme skutečné zasahování události z jednoho života do druhého. Vidíme, jak je jádro naší bytosti stále silnější a silnější, když víme, jak ho můžeme správně zesílit. A takto – zákonem karmy – můžeme dojít ke stále většímu porozumění našemu duchovnímu jádru bytosti.

Nyní přicházíme k odpovědi na otázku: Proč se tak často scházíme? – Scházíme se tak často nejen proto, že se chceme dozvědět něco nového, přijímat učení, ale proto, že

učení, pokud je správně podáno, je schopno posilovat jádro naší bytosti. Pokud se scházíme, abychom se zabývali anthroposofií, vléváme duchovní životní elixír do našich záležitostí. Tak anthroposofie není jen teorií, ale životním nápojem – elixírem, který se nám neustále vlévá do duše a o němž víme, že dělá duši silnější a mocnější. A když už anthroposofie nebude pro lidi tím, čím je dnes – pro nepochopení lidí vnějšího světa – až jednou zasáhne do celého našeho duchovního života, pak lidé uvidí, jak zdraví také fyzického těla, celého vnějšího života, závisí na posile, která může být získána anthroposofickým soužitím. Přejde doba, kdy takové anthroposofické shromáždění bude nejdůležitějším posilovacím prostředkem, takže při vycházení lidé řeknou: Za své zdraví, za svou životní sílu, můžeme děkovat okolnosti, že vždy znovu silíme ve svém vlastním jádru, ve svém bytostném centru. Teprve až lidé pocítí, že jim anthroposofie dává prostřednictvím jednotlivých úvah to, co je uzdravuje a posiluje až do fyzického těla, teprve potom pocítí úkol, poslání anthroposofie. A ti, kteří se dnes anthroposofií zabývají, mohou se považovat za průkopníky anthroposofie jako něčeho, co posiluje život. Pak teprve bude anthroposofie něčím správným, a pak teprve bude možné získat správný opěrný bod proti tomu, co dnes život oslabuje.

Závěrem budiž ještě na něco upozorněno. Dnes neslyšíme žádné slovo častěji – než: dědičné zatížení. Jak může vzdělanec užívat tato slova třikrát až čtyřikrát týdně? Vzdělanec musí alespoň vědět, že vědecká medicína stanovila, co znamená dědičné zatížení. Když si někdo neví rady, co si se sebou počít, tu se řekne, že je dotyčný člověk dědičně zatížen, pokud není vzdělán zvláště nějak jinak, či pokud není snad i anthroposofem. Zde je začátek nejen teoretického blouznění dnešní vědy, ale také začátek poškozování života. Zde je hranice, kde ono teoretické přechází do morálního, kde je morální mít falešné teorie. – Životní síla, životní jistota je závislá na tom, co správně víme. Jestliže se někdo posiluje ze správného duchovního názoru, přivádí si do duše životní elixír – co bude schopen udělat?

I kdyby nakrásně něco zdědil, je dědičnost jen ve fyzickém těle, nanejvýš v éterném – potom zvítězí a přemůže to správným životním názorem, v jádru své bytosti se stává silnější. Neboť to duchovní je schopno vyrovnat fyzické neshody, pokud je s ním správně zacházeno. Kdo se ale ve svém duchovním jádru neposiluje, kdo říká: Duchovno je jen produktem tělesnosti, ten je pak vydán zatížení, protože nemá síly v nitru – a u toho to pak musí silně škodit.

Není divu, jestliže má dnes to, co se nazývá dědičné zatížení, tak strašné účinky, protože se lidem moc dědičného zatížení namlouvá a bere se jim to, co by mohlo působit proti ní. Pěstuje se víra v dědičné zatížení a lidem se bere nejlepší metoda duchovního názoru proti dědičnému zatížení. Nejdříve se pocítí všeobecná moc dědičného zatížení a tím pak působí. Není to jen falešný názor, přivádět životu nepřátelskou činnost, která lidem vyráží zbraň z ruky, ale začíná zde teorie, která naprosto kotví v materialistickém názoru. Zde začíná materialistický světový názor působit do morálního; zde nepůsobí jen teoreticky falešně, ale morálně. Tím se to neodbude, jestliže se řekne: Mýlí se ti, kdo to tvrdí! – Není potřeba jít hned k soudu s těmi, kteří vytváří tyto teorie. Zde se nikdy nesetkáme s jednotlivými zástupci vědy, kteří by to pochopili; my však musíme s laskavostí chápat to, že oni tkví v těchto teoriích a že musí dospět k takovým omylům. Jeden se nemůže vymotat z vědecké tradice, druhému asi odpustíme proto, že má ženu a děti – a že by se postavil do podivného světla, kdyby se nehlásil k běžnému názoru. Ale na jedno musí být upozorněno jako na

jev doby, protože tu věda nejenže přestává rozlišovat falešné teorie, ale vyráží lidem z ruky prostředky podporující život, které jako duchovní světový názor mají duši posilovat, a které jediné jsou schopny působit proti mocnosti, síle, která jinak lidi bude muset přemoci. Ta bude člověku – přemáhající mocností jen dotud, dokud člověk v sobě nevyvine duchovní proti-sílu. Vytvoří-li ji, pak v něm vyroste bojovník proti všemu fyzickému.

Nedoufáme v to ode dneška do zítřka. Ale ti, kteří věci dobře chápou, naučí se pozvolna znát, jaký je anthroposofický názor ohledně jevů, proti nimž je zprvu člověk bezmocný. Co se tu nevyrovná v jednom životě, to se vyrovná v životě celkově. Tehdy bude správně porozuměno zákonu karmy – ne zákonu, který nás má utlačovat, tížit, ale zákonu, který nám dává sílu a útěchu a učiní nás stále silnějšími – když budeme pozorovat jednotlivý život od vtělení ke vtělení. Zákon karmy je zákonem životních sil a jako takový má být také chápán. Nejde o to, znát nějaké abstrakce, ale o to, abychom duchovní životní pravdy sledovali v jednotlivých situacích života a nikdy neumdlévali v práci na duchovním poznání a při tom se pronikali pravdami duchovního bádání.

Jestliže toto budete mít před očima, pak budete žít ve správném smyslu – anthroposoficky. Pak se dovíte, proč se neuspokojujeme, jestliže jenom přečteme některou knihu, ale považujeme anthroposofii za záležitost srdce, která nás nepřestává zaměstnávat, k níž se vždy znovu rádi vracíme a o níž víme, že – čím častěji se k ní vracíme, tím více a více obohatí náš

III.

VSTUP KRISTA DO VÝVOJE LIDSTVA

Milí přátelé,

ve svých posledních úvahách v pobočce jsme si mohli říci, že prostřednictvím každého z evangelií je nám líčeno mystérium Golgoty z jiné strany. Upozornili jsme na to, že Markovo evangelium líčí tajemství Krista Ježíše z hlediska velkých kosmologických souvislostí, kdežto Matoušovo evangelium vychází z národa, jmenovitě z národa hebrejského. Viděli jsme, jak se musel tento starohebrejský národ pozvolna vyvíjet z generace na generaci, až od doby Abrahamovy, aby pak jako květu dal v sobě vzejít oné lidské bytosti, Ježíši, bytosti, která mohla v sobě chovat individualitu Zarathustry neboli Zoroastra. Viděli jsme, jak všechny ony vlastnosti starohebrejského národa, které se musely postupně stále intenzivněji vytvářet tím, že se stupňovaly od generace ke generaci, spočívaly na principu fyzické dědičnosti. Tím jsme právě charakterizovali rozdíl mezi posláním starohebrejského národa a posláním jiných národů. Poslání starohebrejského národa spočívalo v tom, že zdědil určité vlastnosti, které se mohly postupně dědit jen cestou fyzické dědičnosti od nejstarších generací, od doby Abrahamovy až k Ježíšovi. Matoušovo evangelium ale skrývá ještě jiná tajemství, stejně jako i ostatní evangelia. A když si během této zimy otevřeme ještě další perspektivy a výhledy do evangelií, potom může být chápání nanejvýš podníceno. Neboť pro úplné pochopení evangelií je zapotřebí téměř nekonečné duchovní práce. Dnes má být Matoušovo evangelium osvětleno z druhé strany; a na to navážeme s použitím učení takových učitelů, které můžeme sledovat z perspektivy duší lidí nacházejících se nyní v anthroposofickém duchovním proudu.

Pohlédneme-li zpět na to, co jsme se tu mohli během roku naučit, pak můžeme říci, že tento vývoj lidstva, jak je duchovně-vědecky líčen, prodělává mnohé krize, dospívá k důležitým bodům, potom nějakou chvíli pokračuje rovnoměrně, pak opět dospívá k důležitému bodu, atd. Často jsme zdůrazňovali, že takový nejdůležitější okamžik ve vývoji pozemského lidstva je doba, ve které byl na počátku našeho letopočtu dán Kristův impuls. Vracíme-li se odtud zpět, shledáme, přičemž leccos přeskočíme, důležitý okamžik, na který jsme opakovaně poukazovali. Jestliže procházíme atlantským kulturním obdobím a vracíme se do období lemurského, najdeme tam okamžik, v němž byla lidské bytosti dána první vloha k lidskému „já“.

Jestliže tomu máme rozumět, musí být slova brána zcela přesně. Musí se například přesně rozlišovat, co se stalo v lemurské době, když se říká: Tehdy byla do lidské bytosti vnořena první vloha k „já“, a v době mystéria na Golgotě počalo období, kdy si lidstvo toto „já“ plně uvědomilo. Je totiž významný rozdíl: nejprve mít „já“ jako vlohu, jako něco, co v člověku pracuje bez vědomí; – a mít vědomí o tomto „já“. Tyto věci se musí od sebe přísně rozlišovat, neboť jinak se nevyznáme ve skutečných zákonitostech vývoje.

Víme, že vštípení „já“ do člověka je založeno v celkovém vývoji Země. Země prošla vývojem „Starého Saturnu“, „Starého Slunce“ a „Starého Měsíce“ a teprve potom se stala útvarem, jakým je dnes. Na Saturnu byla dána vloha fyzickému tělu, na Slunci tělu

éternému, na Měsíci astrálnímu tělu člověka; a na Zemi k tomu přistoupila vloha k jáství. Tato vloha k „já“ pak byla za zemského vývoje dána v době lemurské. Jenže v této lemurské době se ještě dělo něco jiného: totiž to, co jsme vždy nazývali „luciferským vlivem“. V oné době byl tedy člověk obdařen na jedné straně zárodkem k jáství, které bylo určeno k dalšímu vývoji během následujících období Země, a současně byl astrálnímu tělu vočkován luciferský vliv. A tímto luciferským vlivem se změnila celá lidská bytost, tedy všechno, co bylo u člověka jako síly, elementy éterného i fyzického těla. Tím se stal celý člověk v této lemurské době jiným, než jakým by se stal, kdyby nebylo tohoto luciferského vlivu. Takto se v lemurské době člověk stává dvojí bytostí – bytostí na dvojí způsob: stává se bytostí sebevědomou (*s vědomím jáství*) a mimo to bytostí, která v sobě ukrývá luciferský princip. I kdyby nenastal luciferský princip, přesto by se dostavil vliv „já“.

K čemu došlo nyní v člověku proto, že se v lemurské době uplatnil luciferský vliv?

Jestliže se taková věc líčí z té či oné strany, tu vás snažně prosím, neberte to tak, jako by tím hned bylo dáno vše – nýbrž tak, že tu vždycky může být nastíněno jen jedno hledisko. Během let bylo už mnoho řečeno o tom, co všechno se za vývoje stalo prostřednictvím tohoto luciferského vlivu. To vše k tomu patří také, ale nemůžeme to dnes opakovat. Dnes vyzvedneme pouze jedno hledisko, které osvětlí jednu stranu. A toto hledisko spočívá v tom, že luciferským zásahem dospěl člověk k určitému vývojovému stupni dříve, než mu bylo předurčeno, než mu to – řekněme – stanovilo moudré vedení světa. Luciferským zásahem sestoupil člověk hlouběji do svých tří bytostných článků, přenesených z dřívějších vtělení Země, do svého astrálního, éterného a fyzického těla; byl s nimi spojen těsněji, než by se tak stalo bez luciferského vlivu. Člověk by byl se svým „já“ zůstal blíže duchovním světům, byl by se se svým „já“ cítil nadále jako článek duchovních světů – kdyby nebyl luciferský vliv způsobil, že toto „já“ sestoupilo hlouběji do astrálního, éterného a fyzického těla. Člověk tímto luciferským zásahem v lemurské době – řekněme – sestoupil hlouběji na Zem.

Můžeme označit okamžik, kdy by člověk sestoupil tak daleko na Zemi do fyzické hmoty, když by nebyl zasáhl luciferský vliv, než jak ve skutečnosti v lemurské době sestoupil působením luciferského vlivu. Mělo to nastat uprostřed atlantské doby! Jinými slovy: Kdyby nebylo luciferského zásahu, tu by člověk musel čekat se svým sestupem až do středu doby atlantské; takto však luciferským vlivem sestoupil dříve na Zemi. Tím na jedné straně dospěl k tomu stát se svobodnou – z vlastních podnětů jednající – bytostí. Neboť jinak by si byl až do středu atlantské doby uchoval naprostou závislost na duchovním světě; – až do té doby by nikdy sám nemohl rozhodovat mezi dobrem a zlem; – nikdy by nemohl rozvinout nějaký vlastní svobodný impuls, nýbrž by byl jednal jen na základě duševně-duchovních instinktů, to znamená na základě sil, které by do jeho duše vstříply božsky-duchovní bytosti. Luciferské bytosti však člověku umožnily – dříve než bylo stanoveno – rozhodovat se mezi dobrem a zlem, aby se nedával pouze instinktivně vést zákony božského duchovního světového řádu, nýbrž aby se sám rozhodoval, aby si sám o sobě učinil určitou zákonitost.

Tuto skutečnost nám hlouběji vyjadřuje líčení „pádu do hříchu“, který neznamena nic jiného než to, co jsem právě vyprávěl v podivuhodné imaginaci. Ve Starém zákoně se to líčí tak, že se praví: „Božsky-duchovní bytosti vdechly člověku živoucí duši.“ Kdyby tato živoucí duše zůstala pouze takovou, musel by nyní člověk čekat, až by se později – tato živá duše, tj. ještě nevyvinuté „já“ – vlivem božsky-duchovních bytostí stala zralou

k rozhodování. Nyní se ale dostávají luciferské vlivy, v Bibli jsou označovány jako „had“. Tím se člověk dostává k tomu, že nikoli pouze instinktivně poslouchá – následuje vlivy, které proudí z Jahveho nebo z Elohimů, nýbrž že se sám rozhoduje o dobru a zlu. Z bytosti, kterou až doposud řídily a vedly božsky-duchovní bytosti, stal se člověk bytostí, která sama mohla rozhodovat. To Bible také zcela jasně líčí, že vlivem hada, tj. vlivem luciferských bytostí, byla zjednána možnost, aby člověk sám mohl rozhodovat. A potom k vám z Bible zazníávají slova, jež promlouvají bohové: „Člověk se stal jako jeden z nás!“, – to znamená – z bohů. Nebo chceme-li to vyjádřit radikálně: Člověk si luciferským vlivem přisvojil, osvojil něco, co až dosud příslušelo jen bohům. Bohům bylo dáno rozhodovat o dobru a zlu, ne oněm bytostem, které byly na nich závislé.

Nyní se stal člověk luciferským vlivem samostatně rozhodujícím, tj. takovou bytostí, která v sobě příliš brzy vyvinula božské vlastnosti. Tímto způsobem, luciferským vlivem, vstoupilo do lidské přirozenosti něco, co by jinak bylo zůstalo uchováno pro lidský vývoj až do středu atlantské doby. Můžete si představit, že člověk by byl zcela jiný, kdyby se tento sestup do hmoty uskutečnil teprve uprostřed doby atlantské, neboť pak by byla duše – zasažená tímto sestupem – zralejší. Člověk by byl dospěl do hmoty lepší a zralejší. Byl by si ve svém těle astrálním, éterném a fyzickým přinesl jiné vlastnosti a byl by pak mohl zcela jinak rozhodovat mezi dobrem a zlem. Tím, že se učinil od lemurské doby až do středu doby atlantské samostatně rozhodujícím mezi dobrem a zlem, tím se učinil horším, než jakým měl být, a vlivem toho sem – na Zemi – dospěl v méně dokonalém stavu. Jinak měl celou dobu až do středu atlantské doby prodělávat mnohem duchovnějším způsobem, takto ji ale prošel materiálněji. Tím však také bylo způsobeno, že kdyby se bylo člověku dostalo to, co mu bylo bohy určeno až ve středu atlantské doby, byl by zcela padl dolů.

Co by bylo jinak dáno lidstvu uprostřed doby atlantské, kdyby bylo až do té doby zůstalo v instinktivním vedení božsky-duchovních bytostí?

Bylo by mu dáno to, čeho se mu – když zde již luciferský vliv byl – dostalo prostřednictvím mystéria na Golgotě. Uprostřed atlantské doby by lidstvo obdrželo Kristův impuls. Nyní však – protože zde luciferský vliv již byl – muselo lidstvo čekat na tento Kristův impuls tak dlouho, jak dlouho trvala doba od zásahu luciferského impulsu až doprostřed atlantské doby. O kolik dříve, než před středem atlantské doby přistoupil Lucifer, o tolik později přistoupil impuls Kristův. Tak tedy, že si člověk přisvojil podobnost bohu dříve, než tomu mělo být, nastalo zpoždění Kristova impulsu. Neboť člověk musel nejprve prodělat všechno, čeho se mu mělo dostat v pozemské karmě za to, co špatného do ní vešlo luciferským vlivem. To muselo – řekněme – být protřpěno lidstvem. Člověk musel čekat, až byl nejen oním, kdo činí rozhodnutí sám nad sebou vlivem luciferským a může volit mezi dobrem a zlem, ale až během zemského vývoje nastalo také vše, co se muselo dostavit jako následek tohoto luciferského vlivu, co muselo přijít. Na to se muselo vyčkat. Teprve potom mohl Kristův impuls sestoupit na Zem. Moudrým vedením světa člověk neměl věčně postrádat to, čeho se mu dostalo zásahem luciferským, nýbrž měl to obdržet uprostřed atlantské doby. Mělo se mu toho dostat za všech okolností. Ovšem ve formě, v jaké se mu toho dostalo luciferským vlivem, nebylo by se mu toho dostalo v případě jiném. Skrze Lucifera obdržel člověk nejen svobodné rozhodování o všem, co souvisí s duchovními věcmi, ale i schopnost nadchnout se pro všechno dobré a ušlechtilé, moudré a vznešené. To, jací jsme dnes jakožto lidé, kdy se nedovedeme pouze chladně a střízlivě rozhodovat mezi dobrem a zlem, nýbrž kdy

dovedeme také vzplanout pro to, co je krásné, ušlechtilé, dobré a moudré – to pochází z toho, že do našeho astrálního těla bylo vneseno něco, co by jinak – kdyby se toho člověku dostalo teprve uprostřed atlantské doby – bylo vneseno pouze do jáství, jen do usuzujícího „já“. Tedy za vše, co máme jako citění, idealismus, nadšení pro dobro, pro vznešené ideály, vděčíme okolnosti, že do našeho astrálního těla vešlo něco dříve, než se nám dostalo podobnosti bohu v našem „já“. To je to podstatné, že tato podobnost bohu, tato rovnost bohu, tato možnost najít dobro sám v sobě, se měla dostat člověku. Kdyby se nebyl dostavil luciferský vliv, tak by se byl tento impuls dostavil uprostřed atlantské doby; takto se však nyní dostavil v době, kdy právě působil Kristus Ježíš.

Prostřednictvím Kristova impulsu vstoupilo lidstvu do vědomí, že ve svém jáství má něco z božské podstaty (*substance*) a bytosti. Právě toto je podkladem všech hlubokých výroků Nového zákona, že člověk může do své bytosti „já“ přijmout to božské, a že toto božské může v ní rozhodovat mezi dobrem a zlem. Můžeme proto tedy říci: Přijetím Kristova impulsu vstoupila do lidského nitra možnost uvědomit si: „Jsem sám sobě vodítkem pro svobodné poznání svého bytí, pro rozhodování mezi dobrem a zlem.“

Když se nyní ohlédneme na předkřesťanské doby, musíme říci: Protože tehdy onen impuls, který člověka činí tím, kdo rozhoduje mezi dobrem a zlem, ještě neexistoval – bylo rozhodování mezi dobrem a zlem – byl úsudek, poznání dobra, krásy a pravdy nutně v těchto předkřesťanských dobách nedostatečný; takový, že vlastně nemohl vyplynout z nejhlubšího nitra lidí. Člověk neměl také možnost, dříve než přišel Kristův impuls, rozhodovat se pro dobro a zlo ze své nejvnitřnější bytosti. Rozhodnutí, co je správné – dobré, pravda a krása – se tehdy v předkřesťanské době mohlo uskutečnit jen tím, že takové individuality – jako bódhisattvové – částí své bytosti během doby dosáhli božsky-duchovních světů a odtud přinášeli rozhodnutí o dobru a zlu; – tedy ne vlastně ze své nejvnitřnější lidské přirozenosti, ale z božských světů. Svým spojením s božsky-duchovními bytostmi je přinášeli a potom je nechávali sugestivně vplynout do duší lidí. Bez takových vůdců by lidé v předkřesťanské době mohli činit jen nedostatečná rozhodnutí o dobru a zlu. Kdyby se tyto vůdce spoléhali jen na vlastní srdce, tak by to také nedovedli. Jen tím, že sestoupili do hlubin duše, že vystoupili ze své vlastní bytosti „já“ do říše nebes, obdrželi impulsy, které lidstvo potřebovalo; v čase neschopnosti rozhodovat se mezi dobrem a zlem, přesto připravovali dobro k pěstování na Zemi.

Tak byl člověk v předkřesťanské době bytostí, která si přisvojila rovnost s bohem; a přitom měla nedostatečně zralé vlastnosti, které ještě naprosto nebyly způsobilé k tomu, aby náležely božství. Proto od doby lemurské všechno, co člověk dělal, činil nedokonaleji, hůře, než by to činil jinak. Především v důsledku luciferského vlivu v předkřesťanské době konal hůře a nedostatečněji vše, co se vztahovalo na člověka samého. Jeho astrální, éterné a fyzické tělo – které by bylo zůstalo duchovněji, kdyby luciferský vliv nebyl zasáhnul – tím, že se toto stalo, bylo vytvořeno materiálnější a špatnější. Tím však také vstoupily do lidského života všechny nedostatky, které se vyvinuly během doby. Vyvinuly se během dlouhé doby.

Od lemurského období až do mystéria Golgoty se vyvíjely nedostatky (*zlo*) v těle fyzickém, éterném a astrálním. V astrálním těle se vyvinul egoismus vysokého stupně. V éterném těle se vyvinula možnost omylu – chceme-li něco posoudit, a možnost lži. Kdyby byl člověk zůstal pod vlivem božsky-duchovních bytostí a jednal by instinktivně podle jejich impulsů, nemohl by při získávání poznatků o světě propadnout omylům, ani být sveden ke lži. Takto se dostal sklon ke lži a nebezpečí omylu do vývoje lidstva.

A protože duchovní článek je vždy původcem – podněcovatelem fyzické složky, a protože luciferský zásah a jeho následky od inkarnace k inkarnaci stále více prostupovaly éterné tělo, tu došlo k možnosti onemocnění. Nemoc je onen nedostatek, neduh (zlo) na fyzickém těle, jenž se dostavil tímto vývojem.

Ale nastalo ještě něco významnějšího: Kdyby člověk nebyl podlehl těmto vlivům, kdyby jim nedal na sebe působit, nikdy by nevěděl, že v okamžiku, kdy fyzické tělo odpadá, děje se něco jiného, než proměna v životě. Nebylo by se dostavilo vědomí smrti! Neboť kdyby byl člověk méně hluboko vstoupil do hmoty a podržel by si nitky, které jej spojují s božsky-duchovním světem, tu by věděl, že odložením fyzické schrány počíná jen jiná forma bytí. Nebyl by na to nahlížel jako na ztrátu, na konec existence – jemu tak milé. Všechny věci ve vývoji by tedy obdržely jinou tvářnost, podobu.

Člověk nyní sestoupil hlouběji do hmoty, učinil se tím svobodnější a nezávislejší, ale svůj vývoj učinil také více nedostatečným, než jakým by se jinak byl stal.

To vše, co se v člověku stalo nedostatečné, opět vyléčí Kristův impuls. Nesmíme jen požadovat, aby to bylo vyléčeno v podstatně kratší době, než to bylo způsobeno. Doba od lemurského období až k mystériu na Golgotě je velmi dlouhá. A pozvolna a pomalu – působíce od vtělení k vtělení – přicházely egoismus, omyl a lež, nemoc a pocit smrti. Tím, že v lidstvu působí Kristův impuls, tím budou tyto vlastnosti zase zpětně pozvolna proměněny ve vzestupném vývoji. Člověk bude se svými vlastnostmi, které si získal dole, veden zpět do duchovních světů. Bude se to dít dokonce rychleji než sestup. Nemůže se však požadovat, aby člověk, který v jedné nebo dvou inkarnacích byl schopen díky Kristovu podnětu přemoci sobectví a ve svém těle éterném se tak vyléčit, že by zde již nebylo ani nebezpečí lži a omylu, nebo že by dokonce mohl uzdravovat své fyzické tělo. To se musí dít pozvolna a pomalu. Ale děje se tak! Právě tak, jako byl člověk sveden dolů působením luciferského vlivu ke všem těm jmenovaným vlastnostem, stejně tak opět bude veden vzhůru působením Kristova impulsu. Proměnění sobectví v nezištnost, lživost v pravdivost, nebezpečí omylu v jistotu k pravdivému úsudku. Nemoc se stane podkladem pro ještě větší zdraví. Ty nemoci, které jsme přemohli, se stanou zárodkem k většímu zdraví. A bude-li smrt postupně chápána tak, aby smrt na Golgotě v naší duši působila jako předobraz smrti, pak smrt ztratí svůj osten. Člověk bude vědět, proč čas od času musí odložit své fyzické tělo, aby v řadě vtělení pronikal stále výš. Co ale zejména nastalo vlivem Kristova impulsu, je to, že byl dán popud k tomu, co se týká hlavně poznání, pozorování a vědění lidí o světě.

Řekli jsme, že člověk byl více zapleten do hmoty; ve svých třech tělech byl nedokonalejší, než měl být, kdyby nebylo došlo k luciferskému zásahu, kterým byl člověk podnícen ke stále hlubšímu sestupu do materiálního bytí. K tomu došlo zejména s jeho poznáváním. Ale i to přicházelo ponenáhlu a pomalu. Nikoli ihned po luciferském zásahu padnul člověk tak hluboko, že by za sebou zavřel všechny brány do duchovního světa. Člověk ještě dlouho zůstal ve spojení s duchovními světy, z nichž vyrostl, a v nichž by býval s celou svojí bytostí zůstal, kdyby nenastal luciferský zásah, ještě dlouho by v nich zůstal. Pociťoval ještě dlouho, jak do jeho jemnějších duchovních instinktů vedou nitky božsky-duchovního světa. Jednal ještě dlouhý čas tak, že impuls nebyl pouze lidský, nýbrž takový, jakoby za tímto impulsem působili bohové. Tak tomu bylo zejména v nejstarších dobách. Teprve pomalu byl člověk zatlačován do hmoty a tím pak ztratil také vědomí o božství.

Duchovní proudy a světové názory lidstva, které měly povědomost o těchto věcech, vždycky poukazovaly na následující: Kdysi existovala doba, kdy byl člověk svržen do hmotného bytí luciferskými bytostmi, ale ne tak daleko, aby v něm již tento božský vliv silně nepůsobil. Tato doba se ve starých dobách vývoje nazývala „zlatým věkem“. To není jen produktem fantazie, nýbrž výraz „zlatý věk“ je prostě výrazem, jehož používali oni vyznavači, kteří ve starších dobách ještě tušili, že kdysi existovalo něco takového jako pravěk lidstva, jak právě bylo vylíčeno. Tento „zlatý věk“ v orientální filosofii označovaný jako „Krtajuga“, trval nejdéle ze všech věků, jejichž charakteristiku ještě poznáme.

Po tomto „zlatém věku“ nastává tzv. „stříbrný věk“. Tehdy byl člověk již hlouběji ve fyzickém světě. Ale všechno se děje pozvolna a postupně. Ani teď nebyly brány do duchovních světů ještě zcela uzavřeny. Člověk měl ještě silnější momenty, v nichž jako ve snění jasnovidně pozoroval za svými instinkty působení bohů. V tomto stříbrném věku se sice člověk nemohl nazývat společníkem božím, přesto však pozoroval, že za ním bohové stojí. Orientální filosofie zde používá výrazu „trétajuga“.

Potom nastává věk, který sahá až do naší poatlantské doby a svými posledními výběžky sahá až do historických dob, kdy ještě stále byli lidé obdařeni starým snivým soumravným jasnozřením. Ale vědomí o tom, že lidé vyšli z duchovních světů, je v této době už jen jakousi vzpomínkou, která zůstala z dřívějších inkarnací. Bylo tomu tak, jako byste si nyní vzpomínali na své mládí, dětství a přítomnost. V dětství jsme své zážitky prožívali bezprostředně. Takto lidé ještě ve věku „trétajuga“ bezprostředně prožívali impulsy božsky-duchovního světa. V následujícím věku, jenž se nazývá „železným věkem“, bylo prožívání duchovního světa již jen pouhou vzpomínkou. Dalo by se to srovnat s tím, když dospělý člověk pozoruje své dětství, ale řekne si: Vždyť jsem své dětství prožil, to není jen sen! Tak tomu bylo ve třetím věku. Lidé tehdy věděli: V dřívějších dobách jsme prožívali souvislost s božstvím, ale nyní je zde toto spojení jen jako vzpomínka. Ukázal jsem podrobně, jak působily vzpomínky u starých Indů na dobu atlantskou; protože tu byla ještě tato vzpomínka, mohli také svatí ršiové mluvit o svých velkých učitelích. Tento „železný věk“ označuje orientální filosofie jako „dváparajuga“.

Potom nastává věk, kdy se vzpomínky na božsky-duchovní svět ztrácejí, kdy je člověk se svým nazíráním a poznáváním zcela vysazen do vnějšího fyzického světa. Tento věk začíná asi roku 3101 před naším letopočtem, před narozením Krista; a rovněž se používá výrazu orientální filosofie – „kalijuga“, „temný věk“, protože člověk ztratil všechnu souvislost s duchovními světy a úplně srostl s fyzickým světem.

Výslovně podotýkám, že tyto výrazy nyní používám pro menší období, ale mohou se také použít pro větší období. Mluvíme tedy o pojetí odpovídající menším obdobím; a věku „kalijuga“ dáme začít, jak tomu učí indická filosofie – rokem 3101 před naším letopočtem. Tehdy se připravuje epocha, v níž budou lidé odkázáni pozorovat pouze to, co jako závoj, jako schrána skrývá božsky-duchovní svět, kdy budou smyslově vnímat pouze zevní složku, fyzicky smyslové dění. Na počátku „kalijuga“ ještě četní lidé mohou nahlížet do božsky-duchovních světů, nebo si na ně vzpomínají, ale pro běžné, normální lidstvo počíná doba, kdy se postřehuje jen smyslově fyzické.

Tak došlo k sestoupení lidí až do „kalijuga“. Byla to doba nejhlubšího sestupu. Vzestupný impuls, Kristův impuls v „kalijuge“, v „temném věku“ tak vede kopětnému vykoupění.

Tento Kristův impuls byl připravován náboženstvím Jahveho neboli Jehovy, neboť tímto náboženstvím byl člověk upozorněn na nedostatečnost svého dřívějšího rozhodování. Za doby lemurské až po zvěstování na hoře Sinaji máme onen věk, kdy se člověk sice stává samostatně rozhodujícím o dobru a zlu, ale na druhé straně propadá omylům o tomto dobru a zlu a přináší na Zemi stále více a více toho, co se v Bibli nazývá hříchem. Tu se hřích zakusuje, vrůstá do pozemského života. Člověk si přisvojil podobnost bohu, ale to by vyžadovalo vlastnosti, které člověk ještě neměl vyžralé. Co se tedy muselo stát?

Nejdříve muselo být člověku ukázáno, co od něho božství požaduje, má-li se stát sebevědomým „já“. A to mu bylo ukázáno zvěstováním na hoře Sinaji – zvěstováním „desatera přikázání“. Tehdy lidé prostřednictvím Mojžíše slyšeli: Co jsi doposud vykonal ohledně dobra a zla, to je nedostatečné. Ukáži ti, jak by zněly zákony, kdybys nesestoupil hlouběji, a pro své nedostatečné vlastnosti by ses nebyl dovolával rozhodování o dobru a zlu. Tak stojí zákon ze Sinaje – „desatero“ – v poměru k tomu, jakým se člověk stal. Takže z duchovních světů mu zaznívá to, co by bylo správné, v protikladu k tomu, co on vyvinul nedostatečně. „Desatero přikázání“ stojí zde jako železný zákon, jako pochodeň, která člověku osvětluje všechno, čím není! Tomuto zákonu se má člověk podrobit se vším, čím se stal. Člověk si dříve nemohl dát toto „desatero přikázání“, protože ve svém rozhodování, ve své vlastní zákonodárné moci nebyl dokonalý. Proto mu muselo být dáno „desatero přikázání“ prostřednictvím inspirované individuality – Mojžíše – to znamená prostřednictvím božského vnuknutí shora. Tato přikázání byla však dána tak, že všechna mířila k „já“. Práví se v nich lidem, jak se musí chovat „já“, má-li dosáhnout cíle lidstva.

V přednášce „O Mojžíšově desateru“ ze 16. listopadu 1908 se o tom mluví podrobněji. V prvních třech přikázáních je tam ukázáno, jak se má chovat „já“ nejprve k duchovnímu světu; v dalších přikázáních – jak se má chovat k bližním ve svých činech a ve svém jednání; a v posledních přikázáních – jak se má chovat vzhledem ke svým citům a pocitům. Výchova, kultura „já“ je dána v desateru. Byla to příprava, kdy se „já“ mělo ve svém nejhlubším nitru naučit samo sobě dávat podněty poté, když sestoupilo do kalijugy, temného období vývoje. Nejprve mělo být lidstvu předvedeno přikázání „shora“. To, co měl být zákon vlastního „já“, to mohlo být jen tehdy, když „já“ do sebe pojalo velký obraz před Golgotou, když si „já“ řeklo: Jestliže do své duše pojmu takové myšlení, jakým myslela bytost, která se obětovala na Golgotě, jestliže do sebe pojmu takové cítění, jakým cítila bytost, která se na Golgotě obětovala, jestliže do sebe pojmu takovou vůli, jakou chtěla bytost obětující se na Golgotě, pak moje bytost najde sama ze sebe rozhodnutí, jak stále více vyvíjet podobnost bohu, nebude pouze poslouchat zevní zákony desatera, nýbrž své vlastní vnitřní podněty, svůj vlastní zákon.

Tak nejprve Mojžíš postavil „zákon“ před lidi; Krista ale jako předobraz a sílu, kterou má duše přijmout, aby se vyvíjela. Proto musí být všechno Kristem Ježíšem prohloubeno až do niternosti, až do nejhlubší duše musí být vneseno vše, co zde existovalo na základě duchovních impulsů, až do samotného „já“. Podívejte se, jak se uvažovalo o tom, co Kristus Ježíš podal jako impuls, aby se to mohlo stát.

Člověk sestoupil až do „temného věku“, až do „kalijugy“. Před tímto „temným věkem“ nazírali lidé soumračným snivým jasnozřením do duchovních světů. Nepoužívali tehdy pouze nástroje fyzického těla, nýbrž tím, že svými očima, ušima atd. pozorovali fyzický svět, všude se jim zjevovalo duchovno. Tito lidé byli vzhledem ke svému pozorování

bohatí duchem. V dávných dobách byl jim duch darován. Nyní v „temném období“ jim byl tento dar odňat, stali se žebráky vzhledem k duchu. Stali se chudí duchem. Stále více nastávala kalijuga, takže si lidé museli říci: Ve starých dobách bylo tomu jinak, tehdy byl duch lidstvu ještě darován, tehdy mohli pohlížet do duchovního světa, tehdy byli bohatí duchem, tehdy jim bylo království nebeské přístupné. Nyní ale byli vtlačeni do fyzického těla. Brány k duchovnímu světu se před lidskými smysly uzavřely; fyzické tělo neposkytuje žádný výhled do říše nebes.

Kristus však mohl říci: Uchopte „já“ tam, kde má nyní být uchopeno. Potom se přiblížíte království nebeskému. Vzejde ve vašem „já“. I když vám vaše oči za vnějším smyslovým světem zavírají duchovní světlo, i když vám vaše uši uzavírají za fyzickým tónem tón duchovní. Jestliže se pozvednete k samotnému Kristu, pak v sobě najdete království nebeské. Nešťastní byli ti, kteří zchudli obdobím temnoty a stali se žebráky ducha. Mohli se stát blaženými nyní, když jim byl dán impuls, aby až do lidského „já“ mohl proniknout Kristus, ona bytost, která jim mohla podat zvěst o duchovnu, o království nebeském. Takto je nejvyšším křesťanským zvěstováním vzhledem ke zchudnutí lidí na duchu: Blažení mohou být od nynějška ti, kteří jsou chudí duchem, kteří žebrají o ducha, kteří již nedostávají ducha podle starého způsobu nazírání. Od nynějška se mohou stát blaženými, když přijmou Kristův impuls! Potom vývojem svého „já“ může se jim dostat království nebeského!

Přejděme k éternému tělu, jež je tvůrcem fyzického těla. Co do něho vstoupilo? Ve fyzickém těle se vyjadřuje jen nemoc. Samotné utrpení je nejprve v éterném těle. A utrpení v éterném těle se vyjádří v příští inkarnaci v nemoci fyzického těla. Ale Kristu Ježíši příslušelo říci: Nyní však vstoupilo do světa něco, z čeho může vzejít v nitru impuls k pozvolnému odstraňování utrpení. Majíce v éterném těle zakotveno utrpení – ti mohou být nyní blažení, kteří přijmou Kristův podnět. Neboť je v nich něco, co jim dá vnitřní útěchu, co překonává utrpení – vnitřní paraklet – vnitřní utěšitel.

A co bylo učiněno z astrálního těla luciferským vlivem? Astrální tělo se stalo nedostatečnějším než jakým bylo dříve. Obdrželo ovšem možnost, kterou jsme mohli vylíčit jako dobrou vlastnost: vzplanout pro dobro a pro něco velikého, pro vznešené a posvátné statky pravdy, krásy a dobra. Ale přitom muselo vzít i něco jiného – dovést v největší možné míře vzplanout v sympatii nebo antipatii pro pozemské statky. Kdo přijme Kristův impuls, ten se naučí astrální tělo, které jeho fyzické tělo uvádí do emocí vůči pozemským statkům – utěšovat, mírnit; postavit toto astrální tělo jen pod vliv ducha. Tím se stane šťastným nebo blaženým. Blaženým se stane ten, kdo své astrální tělo učiní mírným ohledně pozemských věcí. Tím se mu jich však právě dostane. Neboť kdo v emoci, v sympatii nebo antipatii vzplane pro pozemské věci, ten se potom připraví právě o to, čím mu tyto pozemské statky mohly být! Když se však astrální tělo dostane do moci duchovna, když se člověk stane mírným vůči pozemským věcem, pak mu bude dána země – pozemská říše.

Přístupme k tomu, co působí v astrálním těle jako duše citivá. V ní máme temně vládnoucí „já“, které se ještě správně nevyvinulo, a proto ještě rozvíjí vášně nejhoršího egoismu. Dokud „já“ ještě značně vězí v duši citivé, rozvíjí sobecký egoismus. Pak zanechává přání, aby se druhým lidem dostávalo toho, čeho se dostává jemu. Egoismus kalí smysl pro spravedlnost, protože „já“ chce mít všechno samo. Když ale nyní „já“ následuje Kristův podnět, pak se stane takovým, že žízni po spravedlnosti mezi všemi bytostmi, které jsou kolem něho. „Blažení budou ti, kteří žízni a hladoví po pocitu

spravedlnosti ve své duši citivé, neboť oni budou nasyceni, spaseni. Budou schopni na Zemi a na celém světě připravit takové poměry, které ve správném novém duchu budou z hlubin duše odpovídat spravedlnosti.“

Přístupme k duši rozumové neboli myslivé. Je oním článkem, který se uplatňuje od člověka k člověku, který ještě více působí a podněcuje cit pro spravedlnost – jako duše citivá – ale i skutečné soucítění s utrpením i radostí druhých. Ten, kdo přijímá Kristův podnět, získá cit nejen pro to, co vnímá sám, ale také pro to, co cítí druhé „já“. Noří se do druhého „já“ a tím se stává blaženým ve své duši rozumové neboli myslivé. Blahoslavený je ten, kdo vyvíjí soucit, neboť jen tím, že se vcití do duše druhého, podněcuje také druhou duši, aby se vcitívala do něj. Dosáhne soucitu u jiných duší, jestliže také sám soucit vyjadřuje. „Blahoslavení soucitní, neboť s nimi bude soucítěno.“

Z toho již vidíte, jak nyní, když jsme trochu pokročili v úvahách o těchto souvislostech, jsme schopni zcela jinak rozumět slovům Matoušova evangelia, která se obvykle nazývají „Kázání na hoře“ (Mat. 5,1-11), a z hlubin lidské přirozenosti a bytostné podstaty je pochopit. Každá věta „Kázání na hoře“ se vztahuje k jednomu z devíti článků lidské bytosti; to příště rozvedeme ještě dále. „Kázání na hoře“ má před naším zrakem stát jasně, průzračně – jako onen čin Krista Ježíše, kterým to, co bylo obsaženo v Mojžíšově Starém zákoně, prohloubil, zcela učinil vnitřním impulsem, čímž se „já“ člověka stává účinným, jakým se musí stát pro všech devět článků lidské bytosti. Neboť, přijme-li „já“ Kristův impuls, působí toto „já“ na všech devět článků člověka. Takto vidíme, jak hluboce pravdivé je to, co zde již bylo naznačeno: že Kristus v kalijuze učinil lidské „já“ schopným nalézt ve fyzickém světě něco, co člověka vede vzhůru do duchovních světů, do království nebeského. Kristus učinil lidské „já“ podílníkem na duchovním světě.

Na Starém Saturnu bylo fyzické tělo bezprostředně vzato z duchovních světů. Bylo ještě zcela v duchovních světech, protože tehdy bylo fyzické tělo ještě duchovnější a neuvědomovalo si, že by se mělo odloučit od duchovních světů. Na Slunci k tomu přistoupilo tělo éterné a na Měsíci tělo astrální, a teprve na Zemi byla dána možnost vývojem jáství se konečně odtrhnout z mateřského klínu božsky-duchovního světa do světa pozemského. A důsledek toho byl, že toto „já“ muselo být vedeno nazpět, že bůh musel sestoupit až na fyzickou úroveň a zde člověku ukázat, jak může nalézt cestu zpět ke království nebeskému.

Co se stalo prostřednictvím Kristova impulsu, to bylo nejdůležitější událostí. Nyní se však zeptejte: Věděli všichni tehdy žijící lidé o tom, že se děje něco tak důležitého? – Pomyslete na to, že velký dějepisec Tacitus mluví o křesťanech jako o „sektě téměř neznámé“! O sto let později se o křesťanech píše jen to, že v jedné postranní uličce Říma existuje sekta, která je vedena jistým Ježíšem, který tam vyvíjí svoji činnost. Ještě dlouhý čas po Kristově události věřili mnozí v Římě, že Ježíš je jejich současníkem, jako kdyby právě teď vystupoval. Zkrátka ve vývoji lidstva se může odehrávat něco důležitého, aniž by si toho současníci všimli. Mohlo by dokonce minout to nejdůležitější ve vývoji, kdyby lidé neměli zájem pochopit to. Jenže potom by lidstvo tento nejdůležitější okamžik nezažilo, pak by – vzhledem k tomu nejdůležitějšímu „uschlo a zpusťlo“. „Změňte smýšlení, království boží se přiblížilo!“, to hlásal Jan Křtitel i sám Ježíš Kristus, aby ukázali těm, kteří „měli uši k slyšení“, že se děje něco nejdůležitějšího. Neví-li svět, že se děje to nejdůležitější, to nedokazuje, že se nic neděje.

Ti, kteří dnes znají znamení doby, ti vědí, co se dnes děje. Ti musí poukazovat na událost – i když nemá takový rozhodující význam – ale přesto je to důležitá událost: Je pravdou, že právě v nynější době se vyvíjí něco, co má nesmírný význam. A jako tenkrát poukazoval Jan Křtitel na Krista, a když Kristus poukazoval na přibližující se království nebeské, na „já“, potom se dnes musí poukazovat na jinou důležitou událost.

Kristus sestoupil na Zem v těle fyzickém jen jednou. V tomto těle prodléval na Zemi na počátku našeho letopočtu. Vlivem moudrého vedení našeho světového vývoje nebudou již lidé vidět Krista na Zemi jako fyzicky vtěleného – ale také to nebude potřeba. Neboť Kristus se už neobjeví tělesně. Přesto však musíme mluvit o novém vztahu lidstva ke Kristu. Proč? Protože věk, který nazýváme „temným“, „kalijugou“, uplynul právě v naší době – koncem 19. století; a počátkem 20. století začíná nový věk, kdy se připravují nové schopnosti lidí – ony schopnosti, které se ztratily během „temného věku“. Zvolna a ponenáhlu se připravují nové schopnosti. Budou se připravovat až do té míry, že zde budou jednotliví lidé, kteří je budou mít jako přirozenou vloh. Tyto schopnosti se budou u jistého počtu lidí projevat zvláště mezi rokem 1930 až 1940; skrze tyto nové schopnosti nastane nový vztah ke Kristu.

Tím se poukazuje na to nejdůležitější ve vývoji lidstva. A duchovní věda je zde k tomu, aby umožnila lidem pochopit tyto nové schopnosti, které se ve světě lidí ukážou. Duchovní věda není na světě proto, že jednotliví lidé ji s potěšením a sympatií šíří, pěstují, nýbrž přišla jako nezbytná do světa proto, aby lidé mohli porozumět tomu, co se bude dít v první polovině našeho století. A jestliže bude člověk schopen v duchu poznat to, co se bude dít, pak také bude schopen nezaměňovat události s jejich mylnou představou. (*Krishna Murti – pozn. překl.*). Jelikož se materialismus stále více šíří, šíří se také i do duchovních světových názorů a působí tam obzvláště škodlivě. Mohl by způsobit, že by lidé nedokázali to, co má být pochopeno v duchu, také skutečně v duchu pochopit, že to budou hledat ve hmotném světě. A protože má nastat nový vztah ke Kristu v první polovině našeho století, tu bude v nejbližších desetiletích, až událost nastane – stále znovu zdůrazňováno, že zde budou falešní mesiášové, nepraví Kristové, kteří se budou dovolávat těch, kteří se mohou stát materialisty v duchovně-vědecké oblasti a kteří si nový vztah ke Kristu mohou představit jen tak, že jej budou mít před sebou v těle z masa a krve. Jistý počet nepravých mesiášů toho využije a řekne: Kristus je tady opět v těle! (*To se stalo v případě Krishna Murti! O něm bylo rozhlašováno, že se jedná o vtělení Krista. Pozn. překl.*)

Ale poměry, které mohou být získány jen čistě lidskými schopnostmi v první polovině našeho století, ty musí připravovat anthroposofická moudrost. Tím nesmírně vzrůstá odpovědnost anthroposofického úsilí, jestliže anthroposofie připravuje na událost, která nastane, a která, jestliže se anthroposofie vžije do lidských duší, bude chápána – a tím bude užitečná pro budoucnost a další lidský vývoj; anebo projde kolem lidstva bez pochopení, budou-li se lidé zdráhat přijmout tento nástroj, duchovní vědu, jímž bude možné pochopit tuto událost. Kdyby však lidé odmítli duchovní vědu natolik, že by z ní nic nezůstalo, pak by také nevěděli, že tato událost nastala, – nebo jí budou špatně rozumět. Plod těchto událostí by se pro lidskou budoucnost ztratil a lidstvo by tím bylo uvrženo do ohromné bídy!

Tím je poukázáno na nový vztah lidstva ke Kristu jako na něco, co v poměrně krátké době vyklíčí v lidské duši vstříc Kristu.

IV.

KÁZÁNÍ NA HOŘE

Milí přátelé,

předmět naší dnešní přednášky byl již minule naznačen. Dnes poukážeme ještě jednou na významné svědectví, obsažené ve větách „Kázání na hoře“, abychom pak odtud pohlédli na naši přítomnost i na nejbližší budoucnost lidstva.

Rozumět tomuto „Kázání na hoře“ Matoušova evangelia je možno jen tehdy, jestliže je chápeme v jeho celém duchu a postihujeme-li je z ducha celého lidského vývoje. Když se ještě jednou krátce podíváme na to, co již posledně vstoupilo před naši duši: že staré ztemnělé jasnozření člověka ponenáhlu ustupovalo, že lidské schopnosti, lidské poznávání se muselo stále více a více omezovat na fyzickou úroveň, a z tohoto důvodu musela být spojitost lidí s duchovními světy založená na události na fyzické úrovni; když to všechno shrneme, pochopíme, že ona božsky-duchovní bytost, kterou jsme charakterizovali jako Krista, v době, kdy lidstvo bylo ve svém vnímání omezeno na fyzickou úroveň, se právě musela vtělit do fyzického těla. Stalo se to proto, aby se alespoň to nejpodstatnější v životě této božsky-duchovní bytosti dalo vyprávět pomocí výrazů, slovy, jež se vztahují na fyzickou úroveň. Neboť záleží nejen na tom, aby jen několik málo lidí, kteří mohli Ježíše Krista spatřit na fyzické úrovni, mělo toto nazírání na fyzické úrovni, nýbrž záleží na tom, aby to, co je možno o Kristu Ježíši vyprávět, bylo líčením předáváno dále do fyzické oblasti.

Neboť o všem, co se dříve vyprávělo o božsky-duchovních bytostech, nebylo možno říci, že by se slova, použitá z fyzické úrovně, kterými to bylo vyprávěno, kryla se skutečnými událostmi. Vše, co se ve vyprávění vztahovalo na dávné božské bytosti, muselo být pojato tak, že slova měla jen naznačovat, poukazovat, ale že to, co se událo, může být srozumitelné jen těm, kteří slova dovedou použít na děje vyšších oblastí. Životu Krista Ježíše ale může porozumět každý, kdo je schopen to, co se vypráví – použít na pochody fyzické úrovně. A v tomto směru je možno říci: Bytost Kristova sestoupila úplně až do fyzického vtělení, do života ve fyzickém těle. – Muselo se to stát, protože tehdy byly lidské schopnosti takového charakteru, že lidské „já“ si bylo – a muselo být – vědomo své bytostné podstaty, pokud měl vývoj odpovídajícím způsobem pokračovat.

Viděli jsme, že nejvýznamnějším prostředníkem z řady dřívějších individualit palestinské události byl Zarathustra neboli Zoroastr. Aby se však stal tím, čím se v oné době stát musel, k tomu muselo být vytvořeno tělo, které obsahovalo jako extrakt všechno, co bylo dáno celému národu, takovému národu, který měl dát lidstvu schopnosti, které musely být zprostředkovány fyzickou dědičností. Tím nejpodstatnějším u starohebrejského národa je to, že se od generace ke generaci musely vyvíjet ony schopnosti, které se musely dědit z otce na syna, ze syna na vnuka, atd., aby se pak nejvíce vyvinuté a schopné použití objevily v těle – zděděném od Abrahama a Šalamouna – v těle nositele, jímž byl Zarathustra. Je zapotřebí ještě mnohého k tomu, abychom na základě těchto úvah byli schopni ve všech podrobnostech pochopit celé poslání starohebrejského národa. Neboť k tomu je třeba, abychom se opravdu postupně

naučili, jak se od pokolení k pokolení stále více zušlechťují ony vlastnosti, které potřebovalo Ježíšovo tělo. Toto tělo muselo být schopno vyhovovat svému světodějnému poslání. To bylo možné jen tím, že vše, co náleželo k tomuto tělu šalamounského Ježíše, bylo vzhledem k jeho schopnostem co nejdokonalejší.

Víme, že v každém lidském těle jsou činný čtyři články lidské přirozenosti: tělo fyzické, éterné, astrální a „já“, a že v budoucnu mají být další tři „duchovní já“ (manas), „životní duch“ (buddhi) a „duchovní člověk (átman). Nesmíme si to však představovat tak, že by snad například činnost astrálního těla přestala, nebo že se snad nepřipravovalo to pozdější už ve dřívějším. V jistém ohledu se musí všechno pozdější připravovat ve dřívějším. Člověk dnes nemůže z vlastních sil pracovat na sobě tak, že by se v něm například nějak zvláště uplatňoval „životní duch“; ale jiné božsky-duchovní bytosti pracují v člověku tak, že to lze nazvat jako činnost „životního ducha“. To platí i vzhledem k „duchovnímu člověku“. Tedy všech sedm článků těla Ježíše z Nazaretu – nebo spíše lidské organisace Ježíše z Nazaretu – vzhledem k vlastnostem, které přicházely v úvahu, muselo být zušlechtěno. K tomu bylo zapotřebí zcela zvláštní přípravy. Tato příprava nám dnes zprvu podá tušení o tom, jaká tajemství jsou vlastně skryta ve vývoji lidstva a Země.

Zárodky k oné dokonalosti těla Ježíše z Nazaretu musely být připravovány již dávno. Viděli jsme, jak v době od Abrahama až po Šalomouna nebo Davida – se v prvním období pracovalo na pokolení právě tak, jako se jinak pracuje na jednotlivém člověku – na fyzické složce – v době od narození až po výměnu zubů. Práce byla působícími silami provedena tak, že tu v jisté době skutečně existoval Ježíšův předek, který již dostal vlohy k co možná nejdokonalejšímu schopnostem, jež se pak projeví v těle, které se stalo nositelem Zarathustry. Tedy v jednom Ježíšově předku existovala – řekněme – vložka ke správnému vytvoření všech sedmi článků lidské přirozenosti. Jinými slovy: Postupujeme-li v řadě předků Ježíše z Nazaretu – najdeme předka, který v sobě choval zárodky sedmičlánkové lidské přirozenosti, i když nikoli tak dokonale vyvinuté jako u Ježíše z Nazaretu, přesto však jen vložku k této dokonalosti. I když to není vyjádřeno v zevním podání, starohebrejská tajná nauka to věděla. Věděla, že jednou žil člověk, o němž muselo být řečeno: V něm působí sedm lidských článků tak, že je nutno označit je jako zcela pozoruhodné. Tak skutečně poukazují také starohebrejští zasvěcenci na předka Ježíše z Nazaretu, o němž si uvědomovali: V tomto předkovi musíme zcela zvláštním způsobem pozorovat sedm lidských článků.

Tak u tohoto předka „já“ nazývali „ltiel“, aby tím naznačili, že v tomto předkovi muselo mít „já“ sílu – neboť slovo „ltiel“ znamená přibližně – „majitel síly“, onu odvalu, která se mohla stát, když se dědila pokoleními, správným nositelem „já“ oné vznešené bytosti, která se měla znovu objevit v Ježíši z Nazaretu. Astrálnímu tělu onoho předka říkali „Lamuel“; tím bylo naznačeno astrální tělo, které je vyvinuté tak, že zákon, zákonitost cítí nejen mimo sebe, ale že ji cítí, jakoby ji neslo v sobě. Éterné tělo tohoto předka nazývali „Ben Jake; znamenalo to takové éterné tělo, které je co nejvíce propracované a může do sebe přijímat co možná nejdokonalejší návyky. A fyzické tělo tohoto předka nazývali „Agur“ z toho důvodu, že fyzická činnost, schopnost tohoto předka na fyzické úrovni spočívala v tom, že sesbíral to, co zde bylo ve starých legendách. Neboť „Agur“ znamená asi tolik jako „Sběratel“. Všechny světové názory a nauky byly shromážděny v Ježíši, tak se všechny vlohy vyvinuly už u tohoto předchůdce. A to, co pracovalo v tomto předkovi jako „duchovní člověk“, „átman“, to nazývali slovem, jež přibližně

znamená „miláček boží“ – „Jedidjah“, protože na této vložce k „duchovnímu člověku“ pracovala se zvláštní péčí láska božských duchovních bytostí. Co v tomto předchůdci působilo jako „buddhi“ neboli „životní duch“, o tom říkali: V tomto předkovi musí působit takový „životní duch“, že může působit jako učitel celého národa, aby se mohlo vylít na celý národ vše, co obsahuje tento „životní duch“, to označovali jako „Kohélet“. A konečně „manas“ – neboli „duchovní já“ tohoto předka nazývali slovem „Salomo“ – protože říkali: Taková „duchovní já“ musejí v sobě chovat vložku k vnitřní uzavřenosti, – být v sobě v rovnováze; vnitřní rovnováha znamená „Salomo“.

Tak měl tento předek, kterého známe obvykle jen pod jménem Schelomo, Schlomo nebo Salomo, tři hlavní jména: Jedidjah, Kohélet, Salomo; a měl čtyři jména vedlejší: Agur, Ben Jake, Lamuel, Itiel, protože tato jména znamenají čtyři schránky, kdežto první tři jména označují božské nitro. Pro starohebrejské učení měla tato osobnost sedm jmen.

A když později lidé, také určité sekty mezi Židy samotnými, nebyli spokojeni se Šalomounem – nebudeme zkoumat, zda právem či neprávem – potom to lze vysvětlit tím, že v tomto Šalomounovi existovaly velké, významné vlohy, které se k danému cíli měly dále pěstovat, a které dotyčný člověk na určitém stupni vývoje ve svém vnějším životě naprosto nemusí potřebovat; že snad právě pro to, co měl přenést jako vložku na své potomky, proto byl, právě kvůli těm vysokým silám, více vystaven možnosti chybovat než jiný člověk, který takové schopnosti nemá. Co bychom u Šalomouna označovali jako morální chybu, to neodporuje tomu, co spatřují v Šalomounovi starohebrejci, ba právě naopak – právě z této skutečnosti se dá vysvětlit jeho chybování.

Tak pohlíželi starohebrejští učitelé na Ježíšova předka, jehož významu vzhledem k celému poslání starohebrejského národa si byli plně vědomi. Všechny vlohy této osobnosti se potom pěstovaly dále a objevily se v esenci, výtažku tehdy, když jich bylo ve světodějném vývoji zapotřebí. To je něco, na základě čeho můžeme tušit, jaká zákonitá tajemství se skrývají za vývojem lidstva.

Jestliže nyní poslání starohebrejského národa spočívalo především v tom, že do krve, do fyzické dědičnosti bylo – řekněme – vočkováno to, co tímto národem mělo být lidstvu dáno z duchovních světů jako schopnosti – tu právě v době vystoupení Jana Křtitele a Ježíše z Nazaretu bylo lidstvo tak daleko, že prostřednictvím těchto zušlechtěných vlastností mělo přijmout impuls opětovného vystoupení do duchovních světů – jinak řečeno: mělo přijmout Kristův impuls! Proto bylo naznačeno, co bylo všechno zapotřebí k tomu, aby byla vytvořena taková schránka ve fyzickém vývoji lidstva, která by měla obklopovat Kristovu bytost.

Nyní snad také vnímáme a pociťujeme radikálnost pokroku pro poslání lidstva sneseného až do fyzičnosti prostřednictvím božského poslání židovského národa, cítíme, jak božství sestoupilo až nejhluběji do fyzické hmoty kvůli lidem, aby se lidstvo od tohoto okamžiku obratu mohlo vyvíjet zpět – od zjemnělého fyzického až do duchovna. Vzestup do duchovna musel začít právě od této doby. K tomu však bylo zapotřebí, aby nyní byl dán lidstvu takový podnět, který vše, co má lidstvo očekávat od vývoje světa, skutečně vložil do nejhlubšího nitra člověka, což se označuje slovem „já“. Prostřednictvím Krista měl impuls sestoupit do nejhlubšího nitra člověka. Z těla Kristova mluvil takový impuls, který se dovolával nejhlubší podstaty lidské přirozenosti. Co se tedy mělo změnit vlivem tohoto impulsu?

Dříve, než vstoupil tento impuls, bylo tomu tak, že lidé to, co je nejvíce naplňovalo štěstím, co je nejvíce činilo blaženými nebo naplněnými bohem, určitým způsobem dostávali nebo přijímali „zvenčí“. Pozorujeme-li dějiny světa nejen pouze na základě zevních dokladů, nýbrž na základě toho, co mohou podat duchovní doklady, potom musíme říci: Díváme se zpětně do starých dob, kdy člověk vystupoval do říší duchovních bytostí tím, že v něm více či méně procítil normálně dar jasnozření. Ale bylo to snivé jasnozření – kdy v něm působily božsky duchovní síly a „já“ bylo potlačeno. Člověk byl víceméně mimo své „já“. Za normálního stavu – stejně jako v pozdějších dobách – si nebyl vědom svého jáství, kdy v něm duch působil a vynášel jej do světů ducha; byl zcela mimo své „já“. Buď se zcela oddával vnější božsky-duchovní složce, nebo božsky-duchovní složce ve své duši. Ale v okamžicích této extáze, v těchto extatických vytrženích, v tomto nadšení, si svůj stav vůbec neuvědomoval. Mělo teprve dojít k tomu, aby člověk našel spojení s duchovnem ze svého „já“ a odtud mohl nejhlubší nitro – podstatu své bytosti – proniknout vědomím: náležitým božsky-duchovní říší. To mohlo nastat pouze vlivem toho, že Kristus z pozemského života vstúpil, nechal vplynout svoji bytost pozemským bytostem a „já“ se mohlo prostoupit tím, co tu existovalo jako předobraz Krista. Proto si člověk mohl říci: Nyní jsem se svým „já“ v duchovní říši, v království nebeském tak, jak dříve lidé byli v království nebeském vně svého „já“. „Království nebeské se přiblížilo“ – to byla nauka! K tomu bylo potřeba změnit smýšlení lidí, aby nadále nevěřili, že do duchovního světa se lze dostat jen ve stavu extáze, nýbrž že své spojení s královstvím nebeským lze najít ve stavu plného sebevědomí (*vědomí jáství*).

Že k tomu muselo dojít, je vidět na tom, že stav starého jasnozření se během tisíciletí úplně zhoršil. Jestliže za starých dob člověk ve svých extatických stavech vystupoval k dobrým božsky-duchovním bytostem – potom v době založení křesťanství zůstalo člověku z extatických stavů to, že nyní, když byl vně sebe, byl přiváděn již nikoli k dobrým, nýbrž ke špatným, zlým duchovním mocnostem. To je vůbec ten největší rozdíl mezi těmito dvěma vývojovými stavy: Když se v pradávných dobách člověk za potlačeného jáství (dnes bychom to nazvali stavem mediálním) snivé pozvedl do duchovních světů, pak v jeho společnosti existovali dobří duchové. To se však změnilo, když měl člověk najít pouto ke království nebeskému prostřednictvím svého „já“. A jestliže nyní vyhledával nebo si vyžadoval extatické stavy, potom byly označovány jako stavy posedlosti, stavy, které člověka přiváděly do spojení se zlými, nepřátelskými duchovními mocnostmi. Proto muselo být v době, kdy vystoupil Kristus Ježíš, zvěstováno právě něco takového jako uzdravující nauka: Není správné, jestliže bez svého „já“ (*sebevědomí*) usilujete o dosažení stavů, ve kterých vnímáte duchovní světy; nýbrž nyní je správné, abyste hledali spojení s božsky-duchovními říšemi ve své nejhlubší bytostné podstatě.

Tato nauka je vlastně obsažena v „Kázání na hoře“ v Matoušově evangeliu. Dá se říci, že za starých dob existovalo snivé jasnozření. Tehdy se člověk dostával vzhůru do duchovních světů prostřednictvím extáze. Tehdy byl bohatý duchovním životem, nebyl žádným „žebrajícím o ducha“, jak se jím stal v době založení křesťanství. Když byl ve starých dobách proniknut duchem, tím, co se řecky nazývá „pneuma“, pak byl vyzdvižen do božsky-duchovních světů. Nyní nemohl Kristus říci: „Bohem naplnění jsou ti, kteří se stanou bohatými duchem prostřednictvím extatických stavů“, – neboť právě ty bylo nutno vyléčit. Nyní musel zvěstovat: „Nastala doba, kdy bohem naplnění jsou ti, kteří se

stali žebrajícími o ducha, tj. takoví, kteří se nemohou už vyzdvihnout k extatickým, snivě-jasnozřivým stavům, nýbrž kdo jsou odkázáni k hledání království nebeského v sobě samých, ze svého jáství.“

Když se člověk dříve dostával do pozemského utrpení, do pozemské bolesti, pak stačilo – protože v jeho bytosti existoval stav, jímž mohl být vytržen k božsky-duchovním světům – jen v sobě onen stav vyvolat. Nepotřeboval snášet utrpení, nýbrž když na něj utrpení dolehlo, mohl vyhledat onen stav, kdy byl naplněn duchem nebo bohem a mohl v tomto stavu – ve vytržení ze svého „já“, nalézt vyléčení z utrpení a pozemských bolestí. Ale i tuto dobu musel Kristus Ježíš označit jako dobu, která minula. Nyní mají být bohem naplněni ti, kteří nadále nejsou schopni zažít pomoc v utrpení zvenku, nýbrž ti, kteří zesílením svého vlastního „já“, hledají sílu v nitru, nalézají utěšitele, parakleta. Bohem naplněni jsou ti, kteří neunikají utrpení extatickým pozvedáním se k bohu, ale ti, kteří ho snášejí a vyvíjejí sílu „já“, čímž najdou v sobě parakleta, jenž byl později nazýván „Duchem svatým“, který se projevuje prostřednictvím jáství.

Ještě Buddha nedoporučoval nést utrpení, nýbrž ho odmítal se vší pozemskou touhou. O šest set let později vyslovil Kristus ve druhé větě „Kázání na hoře“, že utrpení nesmí být odmítáno, ale má být snášeno jako zkouška, aby „já“ vyvinulo síly, které může nalézt jen samo v sobě: „vnitřním přispěním“, „parakletem“. Doslova to obsahuje druhá věta „Kázání na hoře“ – až na výraz „paraklet“. Je jen potřeba číst věci správným způsobem. To je právě úkolem naší doby: na základě toho, co nám podává duchovní věda, naučit se číst velké vzkazy, rovněž duchovně-vědecké doklady.

Jako třetí je toto: Jesliže se lidé v dávných dobách mohli proniknout tím, co přicházelo z extáze, co je označováno řecky jako „pneuma“, pak byli vedeni na své cestě instinktivně. Všechny impulsy, počiny, vášně, pudy a žádosti – zkrátka vše, co je v astrálním těle člověka, to bylo vedeno instinktivně. Bylo to vedeno k dobru, byl-li člověk schopen povznést se k duchovním bytostem. Ale tehdy ještě nevycházela z lidského „já“ vnitřní síla, která vášně, pudy, atd. krotí a uvádí do rovnováhy. Nyní však nastala doba – toto opět musel hlásat Kristus Ježíš – kdy lidé, jestliže krotí, tříbí, zklidňují své vášně, pudy, žádosti svého astrálního těla; prostřednictvím sebe samých dosahují toho, co je cílem přítomného lidstva a co je vyjadřováno tím, že se poukazuje na velký vývojový pokrok. Tento pokrok je nám líčen následovně: Člověk započal své bytí na Starém Saturnu, pokračoval na Slunci a Měsíci – a na Zemi mu bylo přiděleno jeho „já“. Ale pouze jestliže dosáhl sebevědomí (*uvědomění jáství*), když to, co mu bylo na Měsíci dáno v jeho astrálním těle, zkrátí, usměrní, může skutečně dosáhnout cíle pozemského poslání. Ti, kteří své pudy a žádosti v astrálním těle krotí, zklidňují – ovládají, mohou být naplněni Duchem božím skrze Kristův impuls. Tím také skrze sebe sama najdou Zemi. Tak se ve třetí větě „Kázání na hoře“, ale bývá to překládáno nesmyslně – praví: „Ti, kteří zklidňují (nikoli, kteří jsou tiší) své pudy, žádosti a vášně, obdrží – nebo také „zdědí“ – jako úděl Zemi.“

Tu máme před sebou první tři věty „Kázání na hoře“ v celém jejich světodějném významu: Co bylo v dávných dobách ve fyzicku možné zvláštním vytvořením fyzického těla, že lidé viděli do duchovna ve snivém jasnozření, je v první větě „Kázání na hoře“ vysloveno pro fyzické tělo, které nyní zchudlo vnitřním naplněním duchem. Pro éterné tělo, kterým si uvědomujeme bolest a utrpení – i když si je uvědomujeme nejprve v astrálním těle – je naznačeno, že lidé musí sami v sobě vyvinout síly, aby našli oporu

proti utrpení, jež nesou jako zkoušku. Pro astrální tělo jsme uvedli, že vlivem ovládnutí a třibení svých pudů, vášní, atd., nalezne člověk ve svém nitru onu mocnou sílu, již se stane skutečným „já“ a jako údělu se mu dostane poslání Země.

Nyní přicházíme k „já“; – víme, že toto „já“ pracuje v duši citivé, rozumové a vědomé. „Já“ pracuje v duši citivé, to znamená „produchovňuje“ duši citivou. Vlivem toho se stává důležité to, co se má rozšířit pro lidi vnějšího světa právě prostřednictvím křesťanství: svrchovaná spravedlnost vylévaná lidskou bratrskou láskou. Co jinak duše citivá pociťuje jen ve fyzicku – žízeň a hlad – to se musí naučit pociťovat pomocí křesťanství vzhledem k duchovnu: žízeň a hlad po vševládající spravedlnosti. Ti, kteří takto najdou centrum ve svém „já“, budou tím, že pracují na sobě samých, uspokojování požadavkem, touhou v duši citivé po vševládající pozemské spravedlnosti. Bohem naplnění budou ti, kteří se prostřednictvím Kristova podnětu naučí žíznit a hladovět po spravedlnosti, neboť pak budou nasyceni tím, že mocnou silou svého nitra usilují o spravedlnost ve světě.

Nyní přicházíme k duši rozumové. Častokrát jsme zdůrazňovali: Zatímco „já“ ještě nejasně žije v duši citivé, zasvitne nejprve jako vlastní lidské „já“ v duši rozumové, aby se pak plně uvědomilo v duši vědomé, a teprve zde se stalo čistým „já“. Je zde tedy něco zcela zvláštního: lidské „já“ – to, čím jsme si všichni jako lidé rovni, co každý v sobě nese – zasvitne, zazáří nejprve v duši rozumové. Kdekoli na světě nacházíme člověka – je nám podoben tím, že v jeho rozumové duši zazáří „já“. Ke správnému vztahu ke svým bližním dospějeme tím, že nám právě v duši rozumové vzejde něco, co máme tak, jak to dovedeme přijmout – vyzařovat do vnějšího světa. V duši rozumové máme vyvíjet něco, co máme nechat plynout do okolí a co se nám má opět vrátit zpět. Proto je v „Kázání na hoře“ jen jedenkrát, že se podmět věty shoduje s přísudkem: „Bohem naplnění – neboli blahoslavení, blažení – jsou ti, kteří lásku rozmnožují, neboť vyzařováním lásky se jim opět lásky dostává.“ Zde vidíte nekonečnou hloubku takových duchovních dokladů, rčení; vidíte v tom, že je lze chápat i v jejich větné vazbě – že je lze chápat až do takových podrobností, pokud se po léta postupně shromažďovaly duchovní poznatky za účelem pochopení člověka i světa. Páté větě „Kázání na hoře“ vůbec nelze porozumět vzhledem k rozdílu od ostatních, které všechny mají přísudek jiný než podmět, jestliže nevíme – že tato věta se vztahuje právě na duši rozumovou neboli myslivou.

Nyní přejdeme k práci „já“ na duši vědomé. Teprve zde se „já“ stává takzvaně čisté a může se teprve samo uvědomit. To je v „Kázání na hoře“ velmi krásně vyjádřeno tím, že se praví: Jedině v „já“ může člověku vzejít božská substance. „Bohem naplnění jsou jen ti, kteří ve své krvi nebo ve svém srdci, což je projevem „já“, nenechají vstupovat ničemu, co není čistým jástvím, neboť v něm poznají boha, užijí boha.“

Nyní se dostáváme v „Kázání na hoře“ k tomu, co se vztahuje na vyšší trojnost – na „duchovní já“, „životního ducha“ a „duchovního člověka“. Zde již člověk nemůže pracovat sám – pouze skrze sebe sama. Tu se musí na nynějším stupni vývoje dovolávat božsky-duchovních světů, které se právě působením Krista spojily se Zemí; musí vzhlížet k obnoveným božsky-duchovním světům! Zatímco dříve vstoupily do lidstva – i dnes ještě vcházejí – vlivem jáství spory a disharmonie, má se prostřednictvím Kristova impulsu nad Zemí rozprostřít mír. A ti, kteří přijmou Kristův impuls, stanou se podněcovateli, strůjci míru v té části lidské přirozenosti, která se postupně vyvine v „duchovní já“, a v novém smyslu se stanou „syny božími“ tím, že snesou ducha

z duchovních říší. „Bohem naplnění jsou ti, kteří přinášejí do světa mír nebo harmonii. Tím jsou syny božími!“ Neboť tak musí být nazýváni ti, kteří jsou skutečně vnitřně naplnění oním „duchovním já“, které má Zemi přinést mír a harmonii.

Musíme si nyní ujasnit, že ze všeho, co se na Zemi vyvíjí, zůstávají z dřívějších dob pozůstatky do dob pozdějších. Tento pozůstatek je určitým způsobem nepřátelský vůči tomu, co se dostavuje jako pozdější zárodek. Co přináší Kristův impuls, to vstupuje do celého vývoje lidstva, ale nikoli najednou, nýbrž tak, že zde zůstávají zbytky toho, co přinesl dřívější vývoj lidstva. Zde je nutné, aby ti, kteří jako první chápou tento Kristův impuls, stáli pevně na jeho půdě, vnitřně byli zcela proniknuti jeho silou. A jestliže jsou tak vnitřně proniknuti silou, která vzchází ze semene, které přinesl Kristus, a když pevně stojí na jeho půdě, pak budou právě tím, že vyvíjejí sílu pevnosti, v novém smyslu slova – bohem naplnění! „Bohem naplnění jsou ti, kteří jsou za nového Kristova řádu pronásledováni tím, co sem zasahuje ještě ze starého řádu.“ A poslední věta „Kázání na hoře“ poukazuje přímo na samotný Kristův impuls tím, že se v ní říká apoštolům: „Bohem naplnění budete, kteří jste povoláni jméno Kristovo vnášet do světa.“

Tak vidíme, jak jsme v „Kázání na hoře“ z velkých kosmologických nauk a z nauk lidstva vedeni přímo ke křesťanství, a že všude je poukazováno na onu sílu nitra, která má najít svůj střed v samotném „já“. Tomu musí být dokonale rozuměno. A i dnes tomu musí být rozuměno tak, že nikoli ti, kteří věří, že jsou těmi pravými křesťany, nýbrž ti jsou v pravém slova smyslu křesťany, kteří rozumí významu věty: „Změňte smýšlení duše neboli myšlení, neboť království nebeské vstoupilo až do jáství!“ Pravými křesťany jsou ti, kteří v tom spatřují to podstatné, a kteří i nadále chápou, že to, co je v pravém smyslu křesťanské, muselo se říkat jinak na počátku našeho letopočtu – a jinak se to musí říkat dnes!

Křesťanství by bylo špatně pochopeno, kdyby lidé chtěli věřit tomu, že co jako křesťanství bylo označováno před dvěma tisíciletími, že se od té doby nevyvíjelo dále. Křesťanství by se pak muselo označit jako mrtvý kulturní proud, jestliže by se dnes muselo mluvit právě tak, jako před 2000 lety. Křesťanství je něčím živým, vyvíjí se a bude se stále vyvíjet. A tak, jako je pravdou, že křesťanství musíme brát ve svém počátku již od doby, kdy lidstvo sestoupilo na pozemskou úroveň – od zlidštění božské bytosti ve fyzickém těle – právě tak je pravdou, že se lidé dnešní doby musí učit pozvedat se vzhůru, aby pochopili křesťanství a Kristovu bytost samu z vyššího, duchovního hlediska. Co to znamená?

Tak jako se ztratily staré jasnovidné schopnosti, takže v době Kristově již nemohli být označováni jako duchem naplnění ti, kteří byli naplnění duchem ve starém smyslu slova, nýbrž ti, kteří v sobě samých nalézali království nebeské, tak je také pravda, že s tímto plným vědomím jáství lidstvo opět vystoupí do duchovních světů, a že se opět vyvinou nové síly a schopnosti. A jako v době Jana Křtitele skutečně nastala doba, kdy lidé přivedli ke krizi ony schopnosti – síly, které vedou dolů na fyzickou úroveň – tak je pravda, že dnes stojíme v důležitém období. Co počalo rokem 3101 před Kristem, nazýváme „temným věkem“, ten vyvrcholil v době, kdy se vtělil Kristus; skončil koncem 19. století. Kalijuga (temný věk) – skončila roku 1899 po Kristu; a jdeme vstříc dobám, v nichž se přirozeným způsobem vyvinou nové síly a schopnosti, které se již v první polovině tohoto století budou jasně a zřetelně projevovat. Těmto novým schopnostem a silám se bude muset rozumět. Zvláště lidstvo, které chápe antroposofii, bude muset rozumět, že je opět možné takové povznesení k duchovnu. Neboť v důležitých dobách,

kteřé budou následovat po roce 1930, budou muset jednotliví lidé ze své přirozenosti vyvíjet vyšší síly, čímž se stane viditelným to, co nazýváme tělo éterné. U jistého počtu lidí se vyvinou éterné jasnovidné síly.

Pak bude dvojí možnost: Buď bude pokračovat materialismus naší doby – a potom nebude rozuměno tomu, když se takové síly objeví, že vedou vzhůru do duchovních světů, nebude jim rozuměno a tím budou potlačovány. Kdyby se to stalo, nebude oprávněná materialistická námitka, aby lidé na základě materialistického smýšlení ke konci roku 1940 třeba říkali: „Nu, vidíte, jací to byli fantastičtí proroci na počátku 20. století, nic se nesplnilo.“ Neboť nebudou-li tu nové schopnosti, neznamená to vyvrácení toho, co se nyní může a musí říci, nýbrž bude to jen důkazem toho, že nerozumné lidstvo v zárodku tyto schopnosti udusilo a odňalo si něco, co jako lidstvo bude muset mít, nemá-li ve svém vývoji spustnout a ustrnout. To je velká odpovědnost anthroposofie. Anthroposofie vytryskla z poznání nutnosti, že musí předem pracovat na něčem, co má přijít, co by se mohlo potlačit a přehlédnout. Anthroposofie pracuje pro porozumění duchovně se vyvíjejících sil lidstva. Jestliže by se tyto síly potlačily, potom bude lidstvo upadat dále na cestě do bahna materialismu.

Jako druhé je to, že anthroposofie bude mít štěstí se svým učením, jež šíří pro porozumění vystoupení člověka z materialistického smýšlení do duchovních světů. Potom ale musí vyjít z anthroposofie něco, co se připravovalo v předcházejících stoletích, co se však teď v naší době – na obzvlášť důležitém mezníku – musí plně vyvinout.

Dřívější staletí byla nakloněna tomu, stále více pěstovat materialistické smýšlení lidstva. V důsledku tohoto vlivu by se tedy mohlo věřit, že Kristův impuls a Kristova bytost se spojí se Zemí tím, že se ještě jednou nebo snad i vícekrát vtělí do fyzického těla. Místo, aby se udělalo jasno v tom, že lidstvo má svými vlastními schopnostmi proniknout výš, aby většina lidí a nakonec i všichni zažili událost u Damašku (Pavlovu), to znamená – prožití Krista v pozemské atmosféře, vidět jej v éterném těle – místo toho se stále věřilo, že Kristus opět sestoupí ve fyzickém těle, aby mohl uspokojit materialistické smýšlení lidí, kteří nechtějí věřit v Ducha, v to, co Pavel viděl při „události u Damašku“: že Kristus je v zemské atmosféře, že je stále zde! „Jsem s vámi po všechny dny až do skonání světa!“ Kdo se pomocí metod jasnozření vyvinul k nazírání do duchovních světů, ten nachází to, co se v předkřesťanských dobách v duchovnu najít nedalo: Krista v jeho éterném těle. To je důležitý pokrok ve vývoji lidstva, že dříve, než uplyne první polovina století, vyvine se u mnohých lidí schopnost, která „událost u Damašku“ učiní osobní zkušeností a člověk uzří Krista v jeho éterném těle. Kristus nesestoupí do těla, nýbrž lidé musí vystoupit vzhůru, jestliže porozuměli Duchu.

To znamená opětný příchod Krista v naší době, protože v tomto 20. století se lidé musí dostat z kalijugy do jasnovidného století. Lidé vystoupí vzhůru vlivem schopností, jež se dostaví, ke Kristu, který tu je, a který může být viděn předvojem těch lidí, kteří tím, co ohlašuje anthroposofie mohou být připraveni k tomu, co během příštích 2500 let více nebo méně prožijí všechny lidské duše.

To je ona velká událost, která stojí před lidstvem v nejbližší budoucnosti: že opět bohem naplnění budou ti, kteří se – nyní za plného vědomí „já“ (sebevědomí) – pozvednou ke zření Krista v éterném těle. K tomu však musí překonat materialistické smýšlení; lidé musí nabýt pochopení pro spirituální nauky, pro spirituální život.

V minulých stoletích bylo poměrně neškodné, jestliže lidé na základě materialismu stále bloudili ohledně tak zvaného opětného příchodu Krista. Právě v dobách – o kterých se může mluvit jako o době přechodné – kdy se připravovalo vše, co dnes dosáhlo nejvyššího bodu materialistického smýšlení, bylo kupříkladu v širokých kruzích ve Francii zvěstováno, že v roce 1137 po Kristu se zjeví mesiáš. Falešný prorok, „mesiáš“ tehdy také vystoupil, ale mátl lidi, protože víra v něho se zrodila vlivem materialistického smýšlení, protože se věřilo, že se mesiáš musí zjevit v těle a krvi. Třicet let před tím se zjevil jiný mesiáš ve Španělsku. I zde bylo prorokováno, že se objeví v těle. A přibližně ve stejné době se objevil jiný mesiáš v severní Africe; i zde se prorokovalo, že přijde z Východu a objeví se v těle! A po celou dobu, kdy se materialistické smýšlení připravovalo tím, že se zmocňovalo těch nejvyšších věcí, přicházela takováto prococtví, která jsou dobře známa až do 17. století, kdy se široko daleko hlásalo, že se objeví jakýsi Kristus, mesiáš. Tomu zase uvěřilo materialistické náboženské smýšlení lidí. Na základě tohoto prococtví tedy mohl v roce 1667 po Kristu vystoupit ve Smyrně falešný mesiáš – jménem Schabbathai Zewi. Psal tehdy epištoly ze Smyrny a dopisy, které – ač nebyly ničím jiným než klamem, lží, protože byly vedeny v materialistickém smýšlení – lidmi otrásaly tak, jako kdysi otrásaly světem „Listy Pavlovy“. V 17. století se rozšířila ze Smyrny zvěst, že tam žije mesiáš ve fyzickém těle. A na tohoto Schabbathai Zewi, „Spravedlivého před bohem“ bylo pohlíženo tak, že se říkalo, že celý světový letopočet nabude zcela jiné podoby. „Se svými věrnými potáhne světem a mají v něj uvěřit všichni, kteří chtějí vidět pravdu, kteří chtějí vidět Krista v těle.“ Bylo kázáno, že jeho fyzické zrození musí být oslavováno jako největší svátek lidstva a Země. Putovaly tam celé zástupy lidí nejen z Asie a Afriky, ale i z Polska, Ruska, Španělska, Francie atd. Celé proudy poutníků putovaly do Smyrny k tomuto Schabbathai Zewi, který vystupoval jako Kristus v těle; až to nabylo velkých rozměrů, a sultán dal Schabbathai Zewi uvěznit. Tehdy lidé říkali: „Naplnuje se prococtví, neboť bylo předpovězeno, že bude vězněn devět měsíců.“ Tu si s ním sultán nevěděl rady a řekl tomuto Schabbathai Zewi, když jej nechal předvést nahého: „Chci na tobě vyzkoušet, jsi-li skutečně Mesiáš-Kristus v těle; nechám na tebe vystřelit.“ A tehdy Schabbathai Zewi konečně doznal, že je obyčejným učitelem – rabínem.

Takové svody pocházejí z materialistického smýšlení naší doby. A budou-li lidé nadále smýšlet materialisticky, dostaví se opět i toto. V příštích desetiletích se bude stále znovu říkat to, co bylo nyní vysloveno: Že se lidské schopnosti vyvinou až k éternému zření Krista, v jehož skutečnost pak budou lidé věřit stejně nezvratně, jako v ni věřil Pavel. Toto je nyní nejbližší budoucnost lidstva, na kterou má dnes duchovní věda lidstvo připravovat. Avšak vlivem materialistického smýšlení lidí nastane také doba silného pokušení, kdy se nepraví mesiášové opět zjeví v těle. Pak se ukáže, zda-li anthroposofové správně rozuměli anthroposofii. Ti, kdo jí neporozuměli, budou materialistickým smýšlením rozrušeni tak, že tomu pokušení podlehnou. Přestože věří v Krista, budou věřit na Krista v těle. Ti však, kteří pochopili skutečný duchovní život, ti budou chápat, že „opětný příchod Krista“ v našem století – jakožto největší událost – znamená: Kristus přichází k lidem v duchu, protože se lidé svým vývojem k duchovnu vyvinuli až ke Kristu. A tím se „Kázání na hoře“ v našem století naprosto změní. Všechno bude takzvaně „nově utvořeno“. Naplnění bohem neboli blahoslavení budou ti, kteří svojí prosbou o ducha v uplynulých inkarnacích budou tak daleko, že vystoupí do oblastí království nebeského, kde před jejich duchovní zrak předstoupí Kristus.

Tak by mohla být v tomto smyslu znovu podávána každá jednotlivá věta „Kázání na hoře“ v jeho nové podobě. Křesťanství bude moci opět získat svá svědectví jen tehdy, jestliže se pochopí živoucně, jestliže se ví, že to není nic mrtvého, nýbrž že je to prostoupeno životem. V oné době, a je to naše doba, v níž materialistické bádání bere lidem evangelium a vyprávění o Kristu, bude – často se to zdůrazňovalo – duchovní bádání evangelia lidem vracet. To je setkání, ne náhodné, ale nutné, potřebné. Necht' v naší době – protože její materialistické smýšlení, které dostoupilo určitého vrcholu, je také v určité krizi – vystupují určití ubozí lidé, „chudáci“, kteří na základě bludné filosofie mohou dospět k podivnému názoru, že existují účinky bez příčin, že žádný historický Kristus Ježíš neexistoval. To je něco, čemu by měl anthroposof rozumět! Měl by se dokonce dovést dívat s určitým soucitem na ty ubohé lidi, kteří jsou vzdor své filosofii natolik zapředeni do materialistického smýšlení, že si naprosto odvykli schopnosti tušit ducha – a proto stále odporují větě: Není účinku bez příčiny! Křesťanství jako účinek tu nemůže být bez příčiny! Bude to anthroposofie, která na základě duchovního bádání bude lidem hlásat Krista v oné podobě, v níž je živý, – jen když lidé budou chtít chápat tyto nauky – chápat natolik, aby jasně poznali: Kristus znovu přijde, ale ve vyšší realitě, než je fyzická; v takové realitě, k níž bude možné vzhlížet jen tehdy, když si nejprve získáme smysl a pochopení pro duchovní život.

Zaznamenejte si do svého srdce, čím má anthroposofie být: Má být přípravou pro nastávající velkou epochu lidstva. Přitom nepovažujte za podstatné, zda duše, které jsou dnes vtěleny, budou i potom ve fyzickém těle, když Kristus vylíčeným způsobem opět přijde, nebo zda již prošly branou a pobývají v životě mezi smrtí a novým zrozením. Neboť co se bude dít ve 20. století, má význam nejen pro fyzický, ale i pro všechny ostatní světy, s nimiž je člověk ve spojitosti. A právě tak, jako lidé vtělení mezi lety 1930 až 1950, prožijí zření éterného Krista, právě tak nastane mohutný obrat ve světě, ve kterém člověk žije mezi smrtí a novým zrozením. Právě tak, jako Kristus sestoupil po mystériu na Golgotě do podsvětí, tak i účinky událostí, které se v naší době odehrávají pro obyvatele fyzické úrovně, zasahují vzhůru do duchovních světů. A lidem, kteří se nepřipraví na tuto událost pomocí duchovní vědy, těm v oné době unikne mohutné dění, jež se uskuteční v duchovních světech, v nichž pak člověk žije po smrti. Tito lidé pak musí čekat až na nové zrození, aby se pak na Zemi dověděli, co je učiní schopnými přijmout nový Kristův impuls. Neboť ke všem Kristovým impulsům, které nás mají povznést tak vysoko, musíme získat schopnosti zde na fyzické úrovni. Člověk nebyl postaven dolů do fyzického světa jen tak – pro nic za nic! Zde si musíme osvojit to, co nás vede k porozumění Kristova impulsu. Pro všechny žijící duše je anthroposofie přípravou na událost Kristovu, která nás čeká v nejbližší době. Tato příprava je nutná. A po této Kristově události budou následovat další ve vývoji lidstva. Bude to závažné zameškání pro lidi, kteří se nechtějí pozvednout v našem století ke Kristově události, jestliže k tomu mají příležitost.

Když takto pozorujeme anthroposofii a vepíšeme si ji do duše, pak teprve vycítíme, čím je pro každou jednotlivou duši, a čím má být pro celé lidstvo.

V.

JAK SE SHODUJE MAKROKOSMOS A MIKROKOSMOS

Milí přátelé,

dnešní přednáškou má být shrnuto to, čím jsme mohli navázat na úvahy v různých zimních přednáškách o Lukášově a Matoušově evangeliu a co zde jako referát bylo sděleno v návaznosti na přednášky o Janově evangeliu, jak byly naposled předneseny ve Stockholmu. Ze způsobu, jakým byly tyto přednášky vedeny, vám bylo jasné, že vám bylo vše předkládáno tak, aby se nejen dosáhlo vysvětlení smyslu evangelia, ale – aby to vždy vyplynulo z pravd, které jsou pro nás pravdami. Pravdami, které se při správném porozumění křesťanským zprávám také nacházejí v evangeliích, a mohou nám jimi být nejrůznějším způsobem objasněny další záhady života.

Vrátíme-li se do doby před vznikem křesťanství, nacházíme dvě formy iniciace: zasvěcení severské, které bylo blíže charakterizováno v přednáškách ze Stockholmu – a zasvěcení jižní, které bylo charakterizováno zvláště tím, že souviselo se zasvěcením v egyptské kultuře. Naši předkové měli možnost vniknout do duchovního světa ze dvou stran. Jestliže chtěl zasvěcenec ve starém Egyptě dosáhnout duchovního světa, sestoupil do hlubin vlastní duše, sestoupil dolů za vše to, co v obyčejném duševním životě existuje jako myšlení, cítění, vůle atd. Tam nalézal to, z čeho vzešla duše samotná: božsky-duchovní bytí světa. Tedy sestoupení pod oblasti duševní, které jsou proniknuty a prozářeny vědomím „já“, to byla podstata jižního, egyptského zasvěcení. Naproti tomu při severské iniciaci docházelo – především u germánských – druidských mystérií k vystoupení do bytí vnějšího světa extatickým způsobem. Dále bylo také charakterizováno, jak v tom, co nazýváme křesťanské zasvěcení, splynuly tyto dva druhy zasvěcování, a jak současně představuje křesťanské zasvěcení jednotu zasvěcení extatického severského i mystického pohřížení zasvěcení jižního. Tím je ale poukázáno na hluboký základ světových tajemství, která procházejí celým bytím. V podstatě jsou všechna pojednání sama o sobě tak velkolepá a mohutná, že skutečnosti – jako je splynutí obou starověkých zasvěcovacích forem do křesťanského zasvěcení – jsou příkladem pro ještě obsáhlejší velký zákon, který všechno bytí lidstva proniká a současně provívá všechno bytí vnějších světových jevů – pokud je člověk může poznat. Všude nám vystupují jako protiklad články dvojnosti. Tyto články dvojnosti vidíme proti sobě v severských a jižních iniciacích. To je jen příklad pro to, jak protiklady – možno říci také polarity – nacházíme ve světovém bytí. A to druhé, jak oba iniciační proudy spolu splývají a téměř dávají duchovním sňatkem povstat cestě křesťanského zasvěcení, je jen příkladem pro to, jak se protiklady dvojnosti ve světě vůbec spojují. Neustále dochází k tomu, že se jednota dělí ve dvojnost za účelem dalšího vývoje, a že se pak zase dvojnost spojuje v jednotu. Zevním způsobem bychom mohli nejprve poukázat na jednu velkou, mohutnou a současně nad vývojem lidstva stojící skutečnost, která nám představuje toto štěpení jednoty ve dvojnost a opětovné splynutí dvojnosti v jednotu.

Často jsme si vysvětlovali lemurské období a viděli jsme mezi jiným také velkou skutečnost vývoje světa, kdy se odštěpil Měsíc od Země. Nastaly ale také první počátky toho, co v dnešním smyslu lidského vývoje nazýváme protikladem muže a ženy; za lemurského období jsme nacházeli jen jedno pohlaví. Tak máme původní jednotu štěpící se v muže a ženu. Také jsme již poukázali na to, že tato dvojnost se v budoucnosti opět spojí v jednotu, že opět povstane z dvojnosti jednota. To je vnějším způsobem poukaz na celou řadu skutečností, které v tomto smyslu dokazují vztah dvojího k jedné nebo jedné ke dvojímu.

Co se nám takto jeví ve vývoji lidstva, je v podstatě projevem, zobrazením ještě větších kosmických protikladů, které koření v jednotě; dnes se nám jeví jako dvojnost a v budoucnu se opět spojí v jednotu. Je zapotřebí, abychom hluboce uvažovali o anthroposofických myšlenkách, a abychom je nepřijímali povrchně, jako jiné myšlenky a pojmy, které dnes kolují světem a jejichž ukvapenost a povrchní banalitu přijímá dnešní kultura. Anthroposofické myšlenky musejí být přijímány ve vší vážnosti a hloubce. Proto také taková myšlenka, která už byla vyslovena častěji a je tak řečeno „ukrytá“ v celém našem učení: že člověk je malý svět a je zrozen z velkého světa – jako mikrokosmos zrozen z makrokosmu –, nesmí být jako abstraktní myšlenka brána na lehkou váhu; tato myšlenka má nekonečně mnoho, sta a sta obsahů! Především si člověk musí být vědom toho, že svět je hlubší, než se obvykle myslí, a jestliže pochopil protiklad nebo pravdu v jednom směru, naprosto to ještě není pravda poslední; tomu se ale musí všude trpělivě učit.

Člověk je zrozen z celého kosmu a musí k němu pohlížet jako k bytosti mateřsko-otcovské, jejíž je podobou, zobrazením. Ano, člověk je obrazem celého světa; a to má člověk vědět; a není v lidské bytosti nic, co by nějakým způsobem v určitém poměru nebylo projevem něčeho ve velkém kosmu. Jestliže můžeme dnes duchovně-vědecky srovnávat člověka – jak nám kráčí vstříc – s utvářením (bývalých) lidí v poměrně rané době, pak bychom na tomto dnešním člověku – samozřejmě mimo jiné – našli znamení ohromného významu vysvětlující bytost člověka. Toto znamení je toho druhu, že při tom, co o světě víme, nepřijdeme pouze na to, že ony věci jsou pravé, skutečné, ale i na něco jiného. Tím, že nám někdo ukázal, že něco je pravda, neodhalil nám ještě nejdůležitější moment pravdy. Například je mnoho pravdy na tom, co praví přírodní věda o člověku – srovnává ho s vyššími savci. To, že člověk má obdobný počet kostí, svalů a podobně, je pravda, nepopíratelná pravda. Ačkoli o nějaké věci někdo dokázal, že je pravdivá, neučinil ještě vše. K vyjasnění určité věci si musí člověk právě duchovně-vědeckým prohloubením a zniterněním ujasnit, že se jedná o to, jak je těžké – ohledně každé pravdy – vydobýt si cit pro pravdivé zvážení; – zda je závažná nebo ne, zda je podstatná či nepodstatná k vysvětlení nějaké věci! Dnes mohou existovat lidé, kteří přicházejí se svým triviálním vědomím a znovu nám dokazují, že je pravda, co říkají. Nikdo se s nimi také nemůže přít, ale záleží na tom, zda v takovém případě rozpoznáme pravou závažnost pro objasnění světa. Zda je něco závažné pro správné vysvětlení světa, o to jde!

A tak existuje i jistá skutečnost, která je nepochybně pravdivá, a kterou zná každý, protože se s ní nescetněkrát denně setkává, a kterou bychom – kdyby lidé mohli pochopit její význam a důležitost, její závažnost – museli pociťovat správným způsobem; – totiž skutečnost, že člověk je vzpřímenou bytostí a může svou tvář pohlížet do světového prostoru! To může jen člověk! Neboť o opicích musíme říci, že

vypadají jako by se o tuto možnost pokoušely, ale promarnily tuto příležitost a nedosáhly toho. Člověk je jedinou bytostí, která dokončila tento úmysl, aby mohla svobodně pozvednout svůj obličej do světového prostoru. Tato skutečnost je nekonečně důležitější než to, co nám mohou říci přírodovědci o postavě člověka v živočišné řadě. Všechno ostatní je sice pravda, ale toto je nekonečně důležitější! Kdo chce něco pocítit ohledně této věci, musí se seznámit s tím, co je příčinou toho, že se člověk stal vzpřímenou bytostí, bytostí, která je poutána k Zemi, ale v duchu se nad ní pozvedá svým nazíráním – a to již svým smyslovým vnímáním – do světového prostoru.

Tato příčina spočívá v tom, že existuje určitý protiklad, dvojnost, která se v kosmu projevuje tak, jako se projevuje dvojnost v člověku. Můžeme poukázat na dvojnost vesmírnou a dvojnost v člověku jako na dva protiklady, které si v mikrokosmu a makrokosmu odpovídají. Protiklad, který je míněn ve velkém světě (makrokosmu) a v malém světě (mikrokosmu), je protiklad Slunce a Země; a tentýž protiklad, který je v kosmu mezi Sluncem a Zemí, je i v člověku, je to protiklad hlavy a končetin člověka. Tyto věci budou během času stále více vysvětlovány, ale nejprve se s nimi musíte seznámit jen náznakem a učit se cítit, že v jistém vztahu se hlava a končetiny – jako protiklady – mají k sobě v člověku tak, jak v kosmu – v našem slunečním systému – se k sobě má Slunce a Země. Neboť skutečně v naší Zemi spočívají síly, které se stabilizovaly v průběhu doby a tajemnými silami vytvořily dnešní konfiguraci a možnost pohybu našich rukou a nohou; jimi člověk pozvedá svůj obličej do světového prostoru, ony z jeho bytosti, pohlížející na Zem, učinily takovou bytost, jež může vzhlížet k nekonečným dálavám světa a může mít své sídlo ve Slunci.

A kdo může pocítit a vnímat, dívá-li se u člověka na tyto protiklady mezi hlavou a jeho končetinami, ten cítí a vnímá totéž, jako když nechá působit na své vnímání protiklad Slunce a Země. To je jeden takový protiklad, který se později v lidském životě spojí tak, jak se spojí v kosmu! Tak – jak byly jednou Slunce a Země jedinou podstatou, jedinou bytostí, a rozdělily se, staly se dvojností, právě tak se zase jednou spojí. Tak se jednou i v člověku protiklad hlavy a končetin stane opět jednotou, třebaže to dnešnímu člověku, který na takové pojmy není zvyklý, připadá těžké si to představit.

Tak jsme poukázali na jeden protiklad v člověku a uvedli jsme jemu odpovídající protiklad v kosmu. Ale v člověku existují ještě jiné protiklady, které mají odpovídající protějšky ve vesmíru. Vzhledem k protikladu hlavy a končetin jsou si všichni lidé na Zemi rovni. Muž a žena mají v sobě tyto protiklady stejným způsobem. Tu není rozdílu mezi mužem a ženou, pak ale vše, co jinak vystupuje jako protiklad – například konfigurace duše – není způsobováno tímto protikladem. Kdyby v mikrokosmu a v makrokosmu existoval jen tento protiklad, byli by muž a žena úplně stejní. Ale muž a žena mají v lidské bytosti jiné protiklady. A nyní se musíme ptát: Můžeme nalézt podobný protiklad ve vesmíru? – Protiklad muže a ženy? Je tento protiklad muže a ženy, který vystupuje v zemském bytí, také zrozen z vesmíru? Rovněž je tomu tak! Abychom mohli tento protiklad vyhledat, musíme se poněkud seznámit s protikladem muže a ženy v okultním smyslu. Nepropadneme při tom chybě, do které upadá naše materialistické období, které nevyvozuje protiklad muže a ženy takto – s ohledem na celý vesmír – ale jednoduše jako protiklad pohlaví ve fyzickém světě. Takto ne. To není jenom triviálnost, nýbrž nevychovanost našich učenců, jestliže to, co nám tato oblast poskytuje, přenášejí na ostatní oblasti.

Co se na naší Zemi objevuje jako protiklad muže a ženy, tomu odpovídá ve vesmíru jiný protiklad, který nenazýváme mužský a ženský, to by byl nesmysl; ale přesto si musíme tento protiklad – právě vzhledem na jeho okultní podstatu – předložit. Tento protiklad mužství a ženství v našem zemském vývoji nemá přirozeně co dělat s člověkem. Člověk je v muži a ženě tentýž. Když se tedy mluví o muži a ženě, zůstává se stát u fyzického a éterného těla. To nemá co dělat s vnitřním člověkem, takže se nemůže v okultním smyslu hovořit tak, jak se dnes hovoří v naší materialistické době. Neboť muž a žena mají také ještě svoje astrální tělo a „já“, to, co člověka dělá člověkem – a proto se také může mluvit o muži a ženě. My však teď nemluvíme o člověku v muži a ženě jako takovém, nýbrž o tom, co dělá z člověka muže a ženu, co je jen vnější stránkou. Tomu musí být rozuměno! Bylo by celkově špatné chápat následující jako platné na každého člověka. Hranice protikladu muže a ženy spočívá v následujícím:

Vnější lidská podoba byla přece zcela jiná v pradávných dobách vývoje lidstva. Současné lidstvo – tedy i současná podoba muže a ženy – se vyvinulo z dřívější jednotné podoby, která se ještě nerozštěpila v protiklad muže a ženy. Tak máme dřívější jednotu a nynější protiklad muže a ženy. Víme také, že dřívější jednota byla jemnější, duchovnější, a člověk se vypracoval k hrubší materiální podobě teprve během doby. Docházíme tedy nejen k jednotné podobě, ale i k jednotě, která byla oproti dnešku duchovnější. Dávny člověk nebyl ani mužem, ani ženou, ale byl nedokonale rozdělen na oba tyto protiklady. Jednota byla jemnější, éternější, duchovnější než pozdější materiálnější člověk, který žije v protikladu jako muž a žena.

V čem spočívá to, že z původní jednoty nastala pozdější dvojnost muže a ženy? V tom, že když jednota přešla do dvojnosti, tehdy si žena vytvořila fyzické tělo, jež neúplně přešlo z dřívější postavy, mohu-li to tak vyjádřit, do normální materiální postavy. Tělo ženy zůstalo stát na duchovním stupni, nesestoupilo plně do hmoty. Je sice hmotné, pevné, ale podrželo si v této hmotnosti předchozí duchovnější podobu. Stalo se o stupeň materiálnější. Tělo ženy zadrželo téměř dřívější duchovní podobu, která nesestoupila úplně do hmoty. To se týká hmoty, ale ne formy, tvaru. Forma, kterou člověk měl dříve, se zachovala. Proto můžeme říci: Žena je představitelkou dřívější podoby, která vlastně měla být duchovní a tak, jak se dnes jeví je vlastně nepravá, je májou, iluzí. Kdybychom si vzali určitou hlavní vývojovou záležitost – hmotné krystalizování se, mohli bychom říci: Žena neprošla až ke krystalizačnímu bodu, zkrystalizovala v dřívější podobě. Pro toho, kdo opravdu vnímá skutečnosti života, nebo je může imaginativně poznat, je tedy lidské tělo ženy jakousi pravou postavou jen co se týče hlavy a končetin, jako obraz za nimi stojícího duchovna. Proto duchovno, které je za tím – není podobné materiální postavě, neboť ta je nepravou postavou.

Musíme brát vážně platnost věty: Svět je májou ve všech oblastech. Musíme to chápat vážně. Je pohodlné chápat tuto větu – že svět je májou – abstraktně. Tuto větu však pochopí jenom ten, kdo ji bere vážně a ptá se: Nakolik jsou postavy iluzí? – Jedny více, druhé méně. Útvary, které vyjadřují alespoň přibližně při zevním porovnání za nimi stojící duchovno – jsou hlava a končetiny. Ale jsou tvary, které jsou zcela nepravé, zkraslené – a k tomu náleží ostatní tělesnost člověka. Ta je přímo zkraslená. Až se jednou porozumí světu – nebude se mluvit tak pošetile jako dnes, ale bude se vidět, že dnes existuje jemnější, hlubší umělecké vnímání, které samo praví, že podoba ženy je zkraslená (nehledě na hlavu a končetiny) a že se musí umělecky korigovat. V lepších

uměleckých obdobích se tak také dělo, neboť nikdo, kdo může opravdu pozorovat formy, se nemůže uzavřít náhledu, aby byly formy vědomě korigovány na Venuši Milónské. Jen obyčejní lidé to nevidí.

Zde je člověk rozdělený na články, které jsou skutečnější, méně iluzorní, a takové, které jsou spíše iluzí, které jsou zcela zkreslené. Ale to neplatí jen pro ženu. U muže je tomu jen obráceně. Je to protiklad. Jestliže forma ženy nesestoupila až k normálnímu bodu, v němž měla dané duchovno vtisknout hmotě, ale krystalizovala na dřívějším stupni, tu zase mužské tělo překročilo normální bod a právě zase natolik daleko přešlo, nakolik daleko ženské nedošlo a zůstalo před ním stát. Proto mužské tělo sestoupilo do hmoty hlouběji, než mělo za normálních poměrů, a projevuje se to už v jeho vnější podobě. Muž by byl vypadal zcela jinak, kdyby nebyl tak daleko překročil středový bod. Hlava a končetiny lidského těla jsou alespoň přibližně pravdivé. O ostatní postavě však musíme říci, že podoba ženy zůstala stát na určitém bodu dříve, než se měla zpevnit, než se měla vrhnout do vln materiálního bytí, a proto nám ukazuje zcela jinou podobu, než by měla ve vlnách materiálního bytí. Mužská postava, mužské tělo se však vnořilo dále a představuje tudíž zkreslenou postavu – stejně tak nepravou, jako je postava ženy. Tak nám ukazuje zkreslená podoba těla ženy směr k duchovnu, těla muže ke hmotě. Pravá podoba by byla uprostřed, průměr obou.

To přirozeně ovlivňuje celého člověka za pozemského bytí, pokud má fyzickou schránku. S protikladem mezi hlavou a končetinami to však nemá co dělat, ale vše – co bylo řečeno – se přenáší na celého člověka v jednotlivých inkarnacích v době mezi životem a smrtí. Člověk se inkarnuje jako muž nebo jako žena. Proto je třeba počítat s tím, co se jako zkreslené u muže a ženy vyžívá. Ale to se vztahuje na celého člověka a následek toho je, že má-li člověk v jedné inkarnaci tělo ženské, že toto celé ženské tělo je ovlivňováno tímto více zaostalým bytím v původním měkkém stavu formování. A v mužské inkarnaci je celé tělo infiltrováno oním přílišným ponořením se do bytí hrubé, pevné hmoty. Kdo má alespoň minimální představu o tom, co to znamená myslet v duchu, žít v duchu a používat fyzické tělo jako nástroje života v duchu, když tak hluboko v něm nevězí, aby se s ním ztotožnil – tu může písněmi opěvovat právě bídu fyzického mužského těla, které také, přirozeně, infiltrovalo svůj mozek, který musí používat při inkarnování. Neboť pak pozorujeme, že také formy mozku, jejichž zkažená část se zhmotnila a je obtížněji ovladatelná než měkký, do hmoty nikoli tak intenzívně ponořený ženský mozek. Má-li člověk vystupovat do vyšších, duchovních světů – je těžší ve skutečnosti vytrénovat mužský mozek tak, aby přetvářel pravdy do myšlenek, než jak to činí ženský mozek. Proto se nelze divit, jestliže lidé, kteří si to uvědomují, konstatují, že světový názor, který do světa vstupuje jako něco nového – jak je duchovně-vědecký názor – může být lehčeji chápán snadněji trénovatelným ženským mozkem než mozkem mužským, kterému je obtížné vzdálit se od svých jistých, již jednou přijatých myšlenek; – protože mužský mozek není tak poddajný, lze jej obtížněji předělat. Proto také duchovní věda těžko proniká k mužům, kteří jsou dnes ve světě nositeli kultury, a kteří jsou v zajetí obvyklých představ dnešního kulturního života. Musíme tomu dobře rozumět, jak nepoddajná věc je takový mozek dnešního učence; nejen duchovní vědu přijmout, ale promyslet to, co lze prostřednictvím duchovní vědy obdržet. Nebudeme však celou věc stavět na hlavu a odvozovat z toho kdovíjaké závěry; neboť musíme cítit, že dost mužů má takový mozek, že se s duchovní vědou hodně sblížili, že ji považují za něco významného, smysluplného. Tyto věci mohou být

jen naznačeny, ale ti, kdo je na sebe nechají působit a budou přemýšlet, naleznou v nich ohromnou perspektivu pro lidský život.

Představíme-li si lidský život v protikladu muže a ženy, pak dostaneme něco, co můžeme nazvat zaostávajícím na dřívějším stupni, a něco, co vlastně překročilo jakýsi dnešní stupeň; něco, co je ve stavu jisté karikatury – určitou budoucí formou – která se jeví karikaturou právě proto, že je přenášena do přítomnosti. Dřívější podoba těla konzervovala ženství a pozdější podoba sem přinesla mužství a vytvořila je tak, jak tomu v budoucnosti nesmí být. Mužské tělo se stalo nepravým proto, že pozdější životní podmínky byly postaveny do dřívějšího životního období.

Existuje podobný protiklad mužského a ženského i v kosmu? Je v kosmu něco, co ukazuje na takový stupeň vývoje, který si podržel dřívější formu a tuto vnesl do pozdější doby? A jsou tu i formy, které jistý stupeň překročily a jeví se nyní ve zkarikované formě stavu budoucího? – Představíme-li si konkrétní vývoj, jak jej známe z akáši, mohli bychom říci: V kosmu existuje něco jako měsíční bytí, které nedospělo k bytí zemskému, ale bylo zadrženo na starém měsíčním bytí jako ženství. – A existuje v kosmu něco, co vnáší dřívější stupeň měsíčního bytí do přítomnosti? A existuje v kosmu něco, co jistý stupeň překročilo, zhustilo se a zhmotnilo, takže tu představuje příští stav jupiterský?

Ano, existuje! Tento charakteristický protiklad člověka mezi mužem a ženou je i v kosmu. Je to protiklad kometárního a lunárního, komet a Měsíce. Kdybychom chtěli kometě porozumět – co se týká její podstaty, jak dnes doslova proniká skrze ostatní zákony slunečního systému, pronikající světovým prostorem – museli bychom si ujasnit, že to jsou vlastně zákony starého měsíčního bytí, které vnáší kometa do bytí našeho. Ty se uchovaly a vešly s námi do našeho bytí. Přijaly dnešní hmotu slunečního zemského systému, avšak co se týká pohybu a podstaty – zůstaly na stupni zákonitosti, kterou měl sluneční systém, když ještě Země byla Měsícem. Kometa vnesla dřívější zákonitost do dnešní – pozdější, tak jako ženské tělo vnáší dřívější stav do přítomného bytí. Kometární je částí takových protikladů, měsíční jako protiklad stojí na druhé straně. Když se za lemurské doby vyloučil Měsíc ze Země, aby se člověk mohl vyvíjet, vzal s sebou určité části, které musely být ze Země vyloučeny. Země nesměla být tak hutná, jak by byla, kdyby v sobě podržela Měsíc. Dnešní Měsíc představuje ve skutečnosti zkarikovaný jupiterský stav. Jako čerstvé, zralé ovoce, celé zaoblené petrifikuje, ztvrdne do hmoty, takovým je Měsíc; – při vytváření konfigurace své formy překročil určitou střední podobu, podobně jako mužské v člověku ve své formě překročilo tento střed. Zcela tentýž protiklad, který máme mezi mužstvím a ženstvím v životě člověka, nacházíme v kosmu mezi lunárním a kometárním.

Tak spolu souvisí tyto věci: jako Slunce a Země – tak hlava a končetiny, jako Měsíc a komety – tak muž a žena v lidstvu. Jen se s tím nesmí utíkat domů a hlásat: Teď máme zase něco, co můžeme pěkně poznat jako protiklad! – Musíme tyto věci brát velmi vážně a ujasnit si, že jindy zase bylo řečeno něco jiného. Musíme mít na paměti, že muž jen s ohledem na svoji fyzickou podobu je mužského založení, s ohledem na své tělo éterné je ženou, a naopak žena je ženou jen vzhledem ke svému fyzickému tělu. Co pro ženství platí o fyzickém těle, to platí také pro éterné tělo muže, takže éterné tělo muže se má vůči éternému tělu ženy jako kometa k Měsíci. Kdybyste nyní chtěli, mohli byste říci: Tím se však všechno mlží, rozplývá! – Ale ty věci jsou takové. V každé kultuře, která stvořila pojmy zhmotnělým mozkem, se objevují pojmy opatřující co nejsilnější kontury, na nichž se nemůže vůbec nic otrást, takže, má-li člověk takové

pojmy, musí se jich plně držet. To si ale nenechá líbit duch. Duch je pohyblivý, a jestliže jsme si utvořili pojmy, musíme je udržet pohyblivé. Proto musíme použít pro mužství v ženě a pro ženství v muži vše to, co bylo právě o Měsíci a kometě s ohledem na muže a ženu řečeno. Ve vztahu k mužskému a ženskému bylo vše řečeno tak, jak tomu je v lidském životě, a nikoli – jak se nám muž a žena jeví zevně.

Tak jsem našli zajímavé souvislosti mezi vývojem lidí a vývojem světa. Zcela určitě bude ten, kdo dnes sedí na trůnu pravého vědeckého názoru, považovat věci o kometě a Měsíci za bláznivé a potrhle. Má na to právo, neboť nemá právě vůli dospět skutečně k pravdě. My na půdě duchovní vědy můžeme položit most mezi tím, co přichází z duchovna a tím, co se nám jeví na fyzické úrovni. Ostatní to nemohou.

V roce 1906 jsem poukázal na kongresu v Paříži, že duchovní bádání může ze svého poznání říci o přirozenosti komety toto: Na Zemi hrají sloučeniny uhlíku a kyslíku tutéž roli, jakou za staroměsíčního bytí hrály uhlík a dusík – tj. sloučeniny kyanu (uhličitodusičné). Duchovní vědou bylo již dávno řečeno, že přirozenost komety musí obsahovat některé sloučeniny kyanu. V posledních týdnech jsme se o tom dočetli v novinách – jako o skutečnosti získané spektrální analýzou! To je jen jeden příklad; mohlo by jich tu být uvedeno na sta, jak duchovní věda může položit most ke skutečnostem vnějšího pozorování. Vždyť Darwin také správně pozoroval, ale myšlenky, které z toho vyvozovali jeho přívrženci – ty nebyly správné! Spektrální analýza po letech konstatovala to, co bylo již dříve řečeno duchovní vědou. Skutečnosti vnějšího materialistického bádání nikdy neodporují skutečnostem duchovního bádání. Na podobné věci je možno se odvolat, když to ti, kteří sedí na kurulském křesle pravé vědy, přicházejí dokázat s odvoláním na vnější skutečnosti. Nesmíme vnější skutečnosti zaměňovat s úzkoprsými pojmy, které lidé ze sebe vydávají. Kdyby bylo skutečností vše to, co je dnes přírodní vědou uváděno jako důkaz, potom by přírodní věda velice odporovala duchovní vědě; jenže právě to vůbec nejsou skutečnosti, nýbrž jen nesprávné pojmy těch, kteří jsou dnešními poměry povoláni se s těmito věcmi potýkat.

Když jsme si postavili před oči protiklad, který je v člověku i v kosmu, mohli bychom se ještě zeptat: Co se vlastně zrodí ze všehomíru, když tu máme tento protiklad komet a Měsíce?

Je trochu těžší stručně charakterizovat, co je základem této mohutné skutečnosti. Proto dovolu, abych použil přirovnání z lidského života, jak probíhá, když jej pozorujeme v jeho vnějším dění. Tu se nejprve naskytne něco, o čem by se mohlo říci, že probíhá – v dobrém slova smyslu – měšťácky, ode dne ke dni. Ráno se vstane, posnídá se a pak následuje vše to, co obvykle každý den přináší. Jenže v tomto životě jsou také události, které do tohoto pořádku zasáhnou a změní jej. Řekněme, že muž a žena žijí právě tak „měšťácky“ nějakou dobu s obyčejným jen málo obměňovaným programem dne. Ale tu přijde něco jiného, co do vztahu těchto lidí, žijících obyčejným vnějším životem, přinese vzrušení. – Takovým vnějším „názem“ je to, jestliže se vtělí člověk a vstoupí do světového bytí jako nový občan tohoto světa. To se mocně odlišuje od obyčejného denního života. Když vstoupí do života muže a ženy nový světoobčan, vniklo do rodiny skutečně něco, co jí dává nový smysl. To jsem chtěl uvést pro porovnání, protože tím lépe porozumíme okultnímu pozadí komet. Také v kosmu probíhá život takřikajíc ode dne ke dni a od roku k roku – správně „měšťácky“. Každý den totéž: Slunce vyjde a zapadne, rostliny vykvétou na jaře a na podzim odkvétají, pak zase déšť nebo krupobití, nebo slunečno atp., odpovídá to událostem, které se dějí

v obyčejném životě, když se místo obyčejného „čaje o páté“ uspořádá slavnostní večírek. Takové věci vidíme denně. – To vše souvisí se zákony, které jsou základem pohybů Slunce, Země atd., a jak se uskutečňují rok po roce – den po dni. – Avšak do tohoto běhu zasahují – sice řídce, ale přece se opakující jevy komet. Vnikají do běhu kosmických dějů tak, jako nový světoobčan do obzoru muže a ženy. Objevením se komet v kosmu je skutečně do lidského života přivedeno něco, co se nemůže považovat za obyčejný běh života. Má-li vývoj pokračovat, musí se stát nejen to, co se denně opakuje, ale také něco nového. Tak jako do rodiny vniká něco nového s příchodem dítěte, tak i v pokroku vývoje lidstva, lidského pokolení na Zemi, přináší pronikavý objev komety něco zcela jiného. Skutečně je něco nového zrozeno, jestliže do světa vstoupí kometa.

Pro toho, kdo tyto věci může duchovně probádat, se naskýtá možnost docela přesně poukázat na to, jaké funkce mají jednotlivé komety, jak mají to či ono přinést do světa. Tak je tomu i s Halleyovou kometou, jednou z těch, které se občas objevují, aby vždy poskytly něco nového lidskému životu. Zatím, co se věci obyčejným způsobem opakují, přináší kometa duševně kulturní znovuzrození. Co je tím míněno, vám mohu charakterizovat jen, když uvedu poslední tři zjevení Halleyovy komety roku 1759, 1835 a tu, před kterou právě stojíme, roku 1911. Jaká úloha připadá těmto třem zjevením? (Ostatní komety mají totiž jiné úkoly.)

Nová zrození ve všehomíru nejsou taková, že by byla pozdravována se stejnou radostí – jako zrození dítěte v rodině. Ve vesmíru je zrozením vše, co lidstvo vede kupředu, ale také nazpět. Zjevení Halleyovy komety je tím, co lidstvo muselo do sebe přijmout v různých dobách kalijugy a co se myšlení týká – více nebo méně vejít do hmoty. S každým novým objevením se Halleyovy komety byl lidstvu zrozen nový impuls, aby z duchovního světového názoru bylo přivedeno „já“ k tomu, aby bralo svět materialističtěji. Není tím míněn sestup do hmoty, nýbrž to, co lidské „já“ musí přijat z vesmíru jako duchovní substanci, aby to ze spirituálního bytí bylo přivedeno do sféry materialistického názoru. – Všechny názory z druhé poloviny 18. století, které se nazývají osvícené a jež Goethe tak zesměšnil ve spise „*Dichtung und Wahrheit*“ (*Básnění a pravda*), jakož i názory, které našly svého zastávce v Holbachově díle „*Systéme de la nature*“, všechny tyto názory lze pochopit kosmicky – objevením se Halleyovy komety roku 1759. Banální materialistická literatura druhé třetiny 19. století se pochopí kosmicky objevením se Halleyovy komety v roce 1835. Věci, které se na Zemi dějí mikrokosmicky, souvisejí s věcmi makrokosmu. Objevením se komety roku 1835 byl dán nový podnět do materialismu. A ti, kdo prožívají na Zemi to, co se zde jako velké znamení Halleyovy komety z kosmu objevilo, jsou takoví jako Büchner, Vogt a Moleschott, materialističtí filosofové. A nyní stojíme před tím, v roce 1910, protože lidstvo musí být zkoušeno, musí se dostat samo ze sebe, musí pocítit odporování spirituality, aby se tím více mohlo vzdmout ke svému výstupu. Nyní (1910) stojíme před tím, že novým objevením se Halleyovy komety, seslané z vesmíru, dostane se lidstvu sil, které ho povedou do ještě ubožejšího, plytšího a ohavnějšího stavu, než je materialismus. Bude zrozeno něco, co si ani ten největší omezenec büchnerianismu nemůže vymyslet. Tato možnost zde však musí být. Protože jedině tím, že člověk přemůže mocné síly odporu, může si osvojit ze všehomíru mocné síly vedoucí vzhůru.

Jsme-li si toho vědomi, budeme správně stát před tím, co nazýváme „znamení nebes“, když to nebude bráno pověřivě, ale ve smyslu velkých světových zákonů: Pán bůh opět

strká metlu, aby lidem ukázal, co mají dělat! – A na nynější objevení se Halleyovy komety (1910) musí být brán zřetel. Neboť musí následovat mocný impuls k vzestupu, aby bylo možno vystoupit z materialistického nazírání, v němž se utápíme – vzhůru ke spiritualitě! Jak nám byla dána možnost zabořit se do materialismu, tak zase na druhé straně nastává možnost vystoupit ke světlým duchovním výšinám.

V posledních přednáškách bylo jasně zdůrazněno, že se ještě v první polovině 20. století vytvoří éterné jasnozření – jako přirozená vlastnost u jednotlivých lidí. Protože člověk nepotřebuje dále klesat do materialismu, což je mu skrze znamení nyní v roce 1910 naznačeno, mohou dnes již ti, kdo mají porozumění pro duchovní vědu, vidět, že se v klínu lidské duše vyvíjejí síly, které lidstvo mohou převést přes materialismus. Jestliže člověk těmto silám rozumí, mohou ho naučit vidět Krista v samotné éterné přirozenosti. Žijeme v důležité době, na křižovatce, kde samotnými nebeskými zjeveními je zvěstováno, že je možno jít na jedné straně ještě dále do bažin materialismu, ale na straně druhé jít tam, kde se musejí vyvinout síly, které po uplynutí kalijugy vedou k éternému zření. Skutečně je tomu s námi tak, že volání svatého Jana Křtitele: Změňte své smýšlení! – platí i pro naši dobu. To musí být zdůrazněno. Jak je možné jednak utonout v bažině materialismu, tak je nám též dána možnost – tím, že Slunce dosahuje při jarním slunovratu jistého bodu v souhvězdí Ryb – získat určité éterné jasnozření. Také pro spirituální vzestup jsou to „znamení nebes“ – znamení na nebi, která nám ukazují síly, které k nám přicházejí z kosmu. Člověk tím, že se najde v duchovní vědě, osvojí si porozumění pro rozlišování. A teprve ten rozumí správně duchovní vědě, kdo si pro toto rozlišování osvojil porozumění. Musíme projít zkouškou, která je nám předkládána znaméním nebes, a kterou jsme nyní poznali například při objevení se Halleyovy komety.

Představme si nyní, že se objeví Kristus – jak má vystoupit pro první předvoje v nejbližších 2500 letech, jak tomu bylo u Pavla před Damaškem. Člověk vystoupí k poznání spirituálního světa, uvidí fyzický svět prosycený novou Zemí, novým královstvím. V nejbližších 2500 letech se změní pohled na fyzické okolí člověka; vystoupí mu éterná oblast, která tu je, ale člověk se musí teprve učit ji vidět. Tato éterná oblast je rozprostřena před tím, kdo má esoterní školení až k osvícení, a také před zasvěcení kalijugy. To platí pro zasvěcence až tam nahoru do vysokých výšin, což v budoucnosti budou lidé stále více vidět. A zasvěcenec si vždy, když to potřebuje, po určitém čase z této oblasti přináší síly. Jestliže má něco provést, přináší si síly z oblasti, která je mu viditelná – z okolí Země, která tu existuje, ale jen pro lidi, kteří do ní mohou nahlédnout. A tak můžeme porozumět tomu, že oblast, z níž zasvěcení za kalijugy čerpali své síly má být rozprostřena pro velkou část lidstva během 2500 let.

Dříve, ve starých dobách – v pradávných jasnozřivých dobách – mohl člověk i bez silného vědomí nazírat do těchto světů, takže tehdy do jisté míry viděl to, co má nyní opět vidět, ale nyní tak, že bude při tom jeho nové sebe-vědomí. Tehdy to viděl jen snivě, ve stavech extáze, nebo při nahlížení do vlastní duše, při mystickém pohroužení. Tehdy existoval tento svět pro nazírání, které se za kalijugy stalo pouze fyzickým. Proto nám tradice, která si udržela vzpomínky na staré jasnozření, vypráví o neznámé bájně zemi, která zmizela dnešnímu lidstvu. Ve východní literatuře jsou tajuplné spisy s obsahem svým způsobem tragickým, které vyprávějí, že jednou bylo možné putovat do země, z níž vyplynulo všechno duchovní do fyzicky smyslového. Je to země, v níž v těch dobách vždy čerpali nové síly zasvěcení a bódhisattvové. O této zemi se hovoří

ve východní literatuře s hlubokou lítostí. Kde se nachází? – Máme řečeno, jak se jmenuje místo, máme udanou cestu, ale i před nezasvěcenějším lamou oblasti Tibetu se ukryla. Je přístupná jen zasvěceným. Ale je také vyprávěno, že tato země opět přijde na Zem. A to je pravda: Objeví se na Zemi! A vůdcem bude ten, kterého budou lidé vidět, když dospějí skrze „událost před Damaškem“ do země „Schamballa“. Tak zní jméno této země, která se skryla zrakům lidí. Vejdou do ní dnes jen ti, kdo si jako zasvěcenci po určitých dobách odtamtud přinesli posílení. Staré síly už nevedou do země Schamballa, a proto mluví orientální knihy s takovou bolestí o této zmizelé zemi. Ale Kristova událost – probuzením nových schopností v tomto století – přinese lidstvu bájnou zemi Schamballu, která za kalijugy byla přístupná jen zasvěcencům.

Tak stojí lidstvo před rozhodnutím: Buď s tím, co skrze Halleyovu kometu přichází, sestoupit do temnot, které ještě leží pod kalijugou, anebo má možnost anthroposofickým porozuměním nepřehlédnout to, co se požaduje po nových schopnostech k nalezení cesty do země, která dle orientální literatury zmizela, kterou ale Kristus lidem opět ukáže: zemi Schamballu. To je onen velký bod rozcestí: nahoru nebo dolů. Buď do toho, co jako světová kámalóka leží ještě pod kalijugou – nebo do toho, co lidem umožní vstup do země – v pravdě nesoucí všeobecné označení – Schamballa.

VI.

VZNIK SVĚDOMÍ

Milí přátelé,

v přednáškách letošní zimy jsme se hodně zabývali otázkou bytosti Kristovy a pokoušeli jsme se nejrůznějším způsobem vysvětlit to, co nazýváme Kristův impuls ve vývoji lidstva – jako nejmohutnější impuls vývoje této Země. Z toho je možno na jedné straně vidět, že toto téma nemůže být vyčerpané, že by to byla nekonečná práce, kdyby se měl Kristův impuls všestranně vysvětlit. Na druhé straně může být ale jasné, že na základě našich předpokladů můžeme vlastně ve všem navázat na rozpravy o Kristu. Viděli jsme, jak se evangelia snaží přiblížit Kristu ze čtyř různých stran; a my jsem si osvojili mnohá tajemství jednotlivých evangelí.

Matoušovo evangelium můžeme objasnit jen do určité míry. Musíme to ponechat na pozdější přednášky, kde se vrátíme k tajemstvím Matoušova evangelia, abychom pak mohli dosáhnout hlubin Markova evangelia. Kdybychom nyní na konci zimy v naší pobočce chtěli jen náznakem poukázat na to, co nám ještě zůstalo, příliš by nám to roztránilo uzavřenost, ucelenost přednášek pro příště. Proto se dnes a příště dotknu otázek, které se v jistém ohledu vztahují ke Kristovu problému z jiné strany; a sice dnes se máme dotknout otázky spojitosti lidského svědomí s Kristovým impulsem ve vývoji lidstva. Tím bude dosaženo ještě i něčeho jiného. Příští čtvrtek máme veřejnou přednášku „O svědomí“, a také dnes na členské schůzi pobočky má být pojednáno o tomtéž; tím je však sledován zcela určitý úmysl, který později má ještě častokrát předstoupit před náš duševní zrak. Zejména má být ukázáno, že o téže věci má být mluveno jinak v pracovní hodině, jakou je naše, a jinak ve veřejné přednášce, která je určena těm, kteří ještě nepatří k duchovně-vědeckému hnutí. Anthroposof má mít mezi jinými věcmi, které se mají uložit v jeho mysli jako vlastnosti, také cit pro to, že lze přistupovat k různým věcem světa z různých hledisek a stran, a že ten, kdo již má určité představy, může o věci mluvit a naslouchat jí úplně jinak, než někdo, kdo takové představy nemá. Hovoříme-li v pracovní skupině, domníváme se předem, že je možné cítěním se vžít po určitý stupeň ohledně představ o duchovním světě, v němž se nacházíme; vžít se u takových pocitů a vjemů, které jsme si v tomto duchovním světě získali a na jejichž základě si potom můžeme učinit představu o takové věci, jako je lidské svědomí. V pracovní skupině může tedy být odpověď na takové otázky z mnohem intenzivnější hloubky, než ve veřejné přednášce, která je vedena před neanthroposofickým publikem. Veřejné přednášky mají za úkol způsobit to, aby se postupně objevy duševního života, které se nejdříve dostávají jako vnější zážitky, staly důkazem, že pravdy, které v anthroposofii známe, jsou skutečně pravdami. To je tedy úplně jiný úkol, než mluvit pro posluchače věnující se duchovní vědě, kteří si snad přinášejí s sebou určité domněnky a představy. Duchovní badatel si má postupně osvojit pojmy a představy, které mu to či ono rozmanitě vysvětlují, má se učit čerpat z různých pramenů a stran a odvyknout si nešvar, že se o každé věci dá mluvit jen jedním způsobem, což se ovšem ve vnějším světě děje.

Lidské svědomí je něčím, co námi v hloubi duše musí pohnout. A kde přicházejí po staletí filosofové a jiní myslitelé světa, tu se pravidelně také ptají na to, co nazýváme lidským svědomím, které je zajímavé. Právě zde by se člověk mohl oddávat iluzi oproti takovému jevu, jakým je svědomí, iluzi, která zde již byla několikrát naznačena: Že vše, co se dnes nachází v duši člověka, existovalo tu odedávna. – Viděli jsme však, že nejrůznější duševní schopnosti a duševní děje, které se během tisíciletí vyvinuly, byly v pravěku zcela jiné, než jsou dnes. A také mnohé z toho, co dnes máme v duši nejdražší a nejvýznamnější – jsme v duši neměli, když jsme před mnoha tisíciletími kráčeli zemí v jiných vtěleních. Procházení různými vtěleními má smysl, a my jsme to častěji zdůraznili; – ten smysl, aby si duše – vyvíjející se od vtělení ke vtělení – mohla osvojit stále nové schopnosti a síly, že duše skutečně prodělává dějiny, že její zemské bytí je dobou učení, že byla zcela něčím jiným v době, kdy naše ztělesňování počalo, a něčím jiným je dnes, a něčím jiným bude v daleké budoucnosti.

Také lidské svědomí, tento drahý statek lidské duše, který se ozývá jako hlas boží ohledně dobra i zla v individuálních lidech, také tento velký statek lidského nitra tu nebyl vždy. I toto svědomí je něčím, co se vyvinulo. A není to poměrně ani tak dávno, kdy se ohlašovalo toto lidské svědomí a od té doby se pak vyvíjelo stále dál a dál. A i když je tak vzácným statkem lidské duše, přece není povoláno žít ve všech za sebou následujících inkarnacích stejným způsobem jako dnes. Lidské svědomí se bude dále vyvíjet, vezme na sebe jiné podoby, bude se dokazovat jako něco, co si člověk osvojil, co mu ponese ovoce; stane se něčím, o čem řekne: Byla epocha, kdy mi bylo umožněno postupem od inkarnace k inkarnaci vtělit svému duševnímu životu svědomí, a nyní sbírám ovoce toho, co jsem jednou do své duše vtělil. Tak jako dnes pohlížíme zpět do doby, kdy se naše duše nalézaly v jiném vtělení a neměly ještě to, co dnes nazýváme svědomím, tak budou v pozdějších dobách naše duše jednou také zpětně pohlížet na naši dnešní inkarnaci a řeknou: Vděčíme darům minulosti, které se staly svědomím! Kdybychom je nebyli mohli tenkrát vyvinout ve svých duších, bylo by nám nyní chybělo to, co potřebujeme k dnešnímu životu.

Z toho již vidíme, že svědomí náleží k duševním statkům přítomnosti, a že je něčím jako porozuměním přítomnosti, jako porozuměním duševnímu životu naší přítomnosti a podstaty lidského svědomí. Již jsme upozornili v různých souvislostech na to, jak svědomí vzniklo. Poukážeme na to ve čtvrté; bude možno na to takřka ukázat prstem.

Lidské svědomí se zrodilo, povstalo, vzniklo. Že vzniklo, na to bylo již v mnohém ohledu upozorněno, že lze doslova prstem ukázat na dobu, kdy bylo lidské svědomí pro duši prvně objeveno. Jdeme-li několik století zpět do starého Řecka, nacházíme sotva půl tisíciletí před počátkem křesťanského letopočtu velkého básníka Aischyla. Ohlédneme-li se za tímto velkým básníkem a mocným géniem starořecké dramatiky, necháme-li na sebe působit jeho osobnost, nenacházíme v jeho dramatech nic, co dnes označujeme výrazem „svědomí“, ani podobný výraz. Půl tisíciletí před Kristem ještě neexistuje výraz pro „svědomí“ u tak velkého básníka jakým je Aischylos. Chtěl-li Aischylos vyjádřit duševní děj, který by tomu odpovídal, musel to učinit následujícím způsobem: Jestliže například někdo učinil bezpráví zabitím své matky, vlivem tohoto zážitku pohlížel do duchovna a tam viděl postavy, které staří Řekové nazývali Erínye, bohyně pomsty, osudu a později Římané je nazvali Fúrie. To znamená, že vrahovi matky svědomí z nitra nic nevyčítalo, ale nutilo ho to vidět v duchu postavy, které jej jakoby obkličovaly pomstou za tento jeho skutek.

To je jeden ze zvláštních důkazů, které lze nalézt v historickém vývoji lidstva pro to, co bylo právě řečeno. Lidská duševní mohutnost byla ve starých dobách zcela jiná. Vždy jsme zdůrazňovali, že lidská duše se nejprve a postupně rozvíjela až k dnešní schopnosti – aby vnímala fyzicko-smyslový svět smysly tak, jak jej může dnes vnímat, a používat rozum tak, jak jej používá dnes. Zdůrazňovali jsme, že ve starých dobách byla pro duši schopnost jistého jasnozření normální. Toto jasnozření za doby Aischyla vystupovalo už jen ve zvláštních případech. Duše byla například jasnovidná proto, aby mohla vidět, co bylo způsobeno ve fyzickém světě bezprávím. Jasnovidná byla duše Oresta po usmrcení matky. Tu viděla, jací duchové byli tímto činem v duchovním světě vyvoláni. Tito duchové ji trápili. V duši neexistovalo něco jako svědomí; duše viděla nepořádek, který byl vyvolán tím, že ve fyzickém světě se stalo bezpráví. To bychom ve starých dobách našli všude: kdo učinil bezpráví, neslyšel ještě varující hlas svědomí. Duše ve starých dobách totiž byla ve stavu jasnozření a viděla, co ve vnějším světě bezprávím vzniklo.

Co se stalo následně po tomto bezpráví? Námi samotnými bylo něco dopraveno do duchovních světů. Je to jen materialistický předsudek, že bezpráví může přejít, aniž by do duchovního světa bylo něco přeneseno. Bezpráví způsobuje v duchovnu určité děje, následky, které od nás vyzařují neviditelně pro vnější smyslové vnímání, ale jsou tu pro duchovní zření. A takové duchovní děje, které vyzařují od někoho, kdo učinil bezpráví, znamenají potravu pro určité duchovní bytosti, které v duchovním světě skutečně existují. Takové bytosti nemohou vždycky k člověku. Jestliže z člověka nevycházejí taková vyzařování, která pocházejí ze špatného skutku, pak nemohou tyto bytosti k člověku. Je to s námi jako se světnicí. Je-li světnice úplně čistá, nemohou v ní být mouchy – nejsou tam také. Ale když je světnice plná špíny a zbytků jídla, pak jsou v ní také mouchy. V okamžiku, kdy člověk vyzařuje následkem svých zlých skutků jisté duchovní proudy, pak jsou kolem něho bytosti, které se tím živí. Tyto bytosti nechává v okolí Oresta velký řecký tragéd Aischylos. Co dnes nazýváme vnitřním hlasem, to si ještě tento řecký tragéd uvědomoval jako vnější postavy, protože věděl, že v některých případech ještě existuje to, co bylo ve starých dobách všeobecným majetkem: určité jasnovidné vědomí. Pro pozdější doby zůstalo od všeho dřívějšího něco, ale vystupuje to v abnormálních případech – jen jako atavismus. Není to tudíž něčím, co by se mělo kárat, jestliže Shakespeare například nechá zjevovat se něco, co je podobné: téměř objektivní svědomí.

Pak ale potřebujeme pokročit v řeckém umění o kousek dále – od Aischyla k Euripidovi. Euripidés, pozdější dramatik, nám ukazuje, že pojem svědomí už má. Tak vidíme ve starém Řecku, jak se půl tisíciletí před křesťanským letopočtem pozvolna dostavuje pojem svědomí. Vyhledejte si ve Starém zákoně slovo pro to, co nazýváme svědomím: nenajdete ho! Svědomí je schopnost, která do duše teprve vešla. A pozorujeme-li větší časová údobí, zjistíme, že svědomí vstoupilo do lidské duše asi v téže době, když se v ní umístil Kristův impuls. Mohlo by se říci, že jako stín následuje svědomí Kristův impuls, jakmile tento vstupuje do vývoje světových dějin. Abychom tomu porozuměli, museli bychom dnes v nás oživit mnohé, co jsme si během let osvojili a co musíme učinit užitečným k pochopení toho, co vlastně je lidské svědomí.

Máme-li hlouběji pochopit, co je svědomí, musíme se vrátit do doby, ve které se Kristův impuls přibližuje lidskému vývoji; – do doby, která ho přijala; – a pak dále, jak krácel až do naší současnosti. Víme, že tu máme co činit se třemi kulturními epochami

našeho lidského vývoje, které označujeme jako kulturu egyptsko-chaldejskou, řecko-římskou a naši kulturu. Dvě předcházející: praperskou a praindickou můžeme vynechat, protože tehdy byly naše duše velice vzdáleny od tušení toho, co dnes nazýváme pojmem svědomí. V egyptsko-chaldejské kultuře vidíme, jak se postupně připravuje to, co pak dostoupilo nejvyššího stupně, který bylo možno dosáhnout, aby v řecko-latinské kultuře bylo dosaženo významného impulsu, který byl přijat jako Kristův impuls. A pak vidíme v naší vlastní kulturní epoše, jak je tento impuls zpracován a jak v příštích dobách bude toto zpracování vždy větší a významnější.

Jestli se trochu pamatujeme na ten vývoj, který se uskutečňuje od egyptsko-chaldejské doby přes řecko-latinskou až k době naší, tu si ujasníme, že v každé této epoše byl vyvinut zvláštní článek lidské duše. Ze tří článků lidské duše se vyvinulo během egyptsko-chaldejské doby to, co nazýváme duší citivou. Tj. museli jsme být v egyptsko-chaldejských tělech jednou vtělení, abychom do sebe mohli správně přijmout tyto schopnosti, které se zvláště hodí pro vypěstování duše citivé. Pak jsme jako duše přinesli do příštího vtělení za doby řecko-římské (*latinské*) vlastnosti k vytvoření duše rozumové neboli myslivé. A s ovocem, které jsme získali v této kulturní epoše, žijeme v nynějším vtělení, abychom postupně nechali dospět ke stále vyššímu vývoji to, co nazýváme duší vědomou. Tak je naše duše jako člověk vytvářena právě v těchto třech dobách. Až uplyne naše doba, pak vstoupí naše duše do vývoje se schopností „duchovního já“. To bude v šesté slovanské kulturní epoše. Vidíme, jaký hluboký smysl má prodělávat po sobě následující vtělení. Smysl toho je, že si postupně osvojíme schopnosti, které známe jako lidskou duši a dále také ty, které vystupují nad pouhý duševní život.

Tak jsme si během třetí kulturní egyptsko-chaldejské epochy osvojili síly duše citivé, které jsme dovedli k rozkvětu, kdežto během čtvrté kulturní řecko-latinské epochy síly duše rozumové, myslivé. Až k duši rozumové musel člověk dospět normálním způsobem, pak na něm mohl být zakoušen Kristův impuls.

Toto zdokonalování se dělo rozmanitým způsobem na různých místech zeměkoule. Nikdy bychom nepochopili vývoj lidstva, kdybychom snad z jisté pohodlnosti chtěli věřit, že vývoj se uskutečňuje jednoduše. Musíme se mnoho učit, abychom do jisté míry mohli pochopit velké myšlenky vedoucích světových bytostí. Je velkou pýchou, poučuje-li člověk, že pravda má být jednoduchá; neboť taková pravda vyhovuje jeho pohodlnosti. Je to jen ovoce pohodlnosti, vysloví-li někdo, že pravda musí být jednoduchá. Ale pravda je složitější; duch vůdčích světových bytostí může být námi pochopen jen tehdy, jestliže se co nejvíce namáháme a pohroužíme se do myšlenek těchto vůdčích duchů světa – až do nejsubtilnějších myšlenek. Proto si nesmíme myslet, že jsme vyčerpali všechno, když řekneme: Naše duše se vyvinuly kulturami doby egyptsko-chaldejské, řecko-latinské a naší současné kulturní epochy. Přenesme se do doby, kdy ještě neexistovala žádná řecko-latinská, ale pouze egyptsko-chaldejská kultura.

V této době žili v krajinách Řecka a zemích Římské říše také lidé; žili – řekněme – v zemích pozdější kultury řecko-latinské – před dobou řecko-latinskou! A také v našich krajinách, na půdě, kde se dnes pohybuje, žili lidé v době, kdy v Asii a Africe existovala egyptsko-chaldejská kultura. Zatímco v Asii a v Africe za doby egyptsko-chaldejské kultury jisté duše v určitém smyslu prožívali to, co mělo být připraveno k přijetí Kristova impulsu, žily v krajině pozdější kultury řecko-latinské jiné duše, které připravovaly zcela něco jiného jako přínos k celkovému vývoji lidstva. Právě

tak v našich krajinách žili lidé, kteří se zase připravovali k něčemu jinému. Nejen, že v různých po sobě následujících dobách naše duše přijímají různé schopnosti, ale ve stejných dobách žijí také vedle sebe. Tím je na duše působeno rozmanitými způsoby – a tím nastává ve vývoji další komplikace. Tím je lidstvu dáno více, než kdyby lidský vývoj probíhal v přímé linii. Ve skutečnosti musely být učiněny přípravy na řecko-latinské půdě, jakož i v našich krajinách, aby sem bylo přineseno ze všech stran do kulturního vývoje to pravé. Zcela jinou úlohu měly národy asijské a africké, zcela jinou jihoevropské a opět zcela jinou středoevropské a severské. K celkovému vývoji lidstva přispívají všechny zcela různě, a takto se také mohou přičinit, protože jejich vlohy a celé vzdělání bylo podstatně odlišné od jiných.

Pohlédneme-li na národy egyptsko-chaldejské, na duše, které dosáhly právě kulminačního bodu ve třetí kulturní epoše, musíme říci: Tyto národy vyvinuly tehdy jisté schopnosti duše citivé, které se zcela zvláštním způsobem mohou vyvinout, jestliže lidé přijímají tajuplné učení, které tehdy přicházelo z egyptských svatyň nebo z podivuhodné astrologie, která pocházela z chaldejských svatyň. Co přicházelo z různých kulturních středisek, je tu proto, aby se duše mohly vyvíjet kupředu. Neboť v základě vzato je pravý význam toho, co plyne z různých kulturních středisek ne to, jaký přinášejí obsah, ale čím přispívají k vývoji lidské duše. Obsah zanikne! A jen ti, kteří v hlubším slova smyslu nejsou schopni se radovat, mohou věřit, že naše dnešní věda neupadne v zapomenutí během staletí, jak se stalo s určitými záležitostmi kultury egyptsko-chaldejské. Kdo by věřil, že v Koperníkově světovém názoru jsou dány věčné poznatky, ten se velmi silně mýlí! Budou později právě tak překonány, jak dnes jsou překonány poznatky kultury egyptské. S ohledem na svůj obsah tyto věci zanikají tak, jako mnohé v lidském vývoji. Stojíme-li před „Poslední večeří páně“ od Leonarda da Vinci v Miláně, vidíme už jen slabé obrysy a víme, že nebude dlouho trvat, a že už nebude vidět nic z toho, do čeho vložil Leonardo da Vinci své nejlepší síly. Právě tak málo bude později vidět z nádherných děl Raffaelových, která dnes tak hluboce působí na duši. Všechna tato díla se rozpadnou v prach a vzpomínka na ně nebude již zde na fyzické úrovni. Obsah těchto kultur podléhá smrti. Ale když například stojíme před těmito obrazy, máme myslet na to, že vyplynuly z duše Raffaelovy, a duše se stala jinou potom, když tyto obrazy ze sebe vykouzlila, než byla před tím. A miliony lidí, kteří se tímto dílem nadchnou, berou jeho obsah do svých duší a stávají se tímto dílem jinými. A když se jednou celá Země promění v prach, a to se stane zcela jistě, pak tu nezbude nic z celých kultur. Ale to, co duše přijaly, to bude přeneseno do věčnosti. Pro lidské duše je to, co poskytují kultury, co z egyptských a chaldejských svatyň vyplynulo – pro tehdejší dobu – jako vznešená moudrost. Lidé mohli pokročit o odpovídající kousek. A oč mohli postoupit, o to byli zralejší pro nové statky, které je potom ve čtvrté řecko latinské kultuře přivedly opět o kousek dále. Kdyby nebyly naše duše ve čtvrté kulturní epoše přijaly to, co přijat mohly, nemohly by se dnes vžít do duše vědomé. To je pokrok doby.

Připomeneme-li si to, co bylo řečeno také ve veřejných přednáškách – tedy víme, že ve třech člancích duše působí to, co nazýváme „já“. Z chaosu duševních zážitků v duši citivé, rozumové a vědomé se postupně vyvíjelo „já“. „Já“ vykryštovalo na základě všeho vnějšího, ale ne stejným způsobem na různých místech Země. Zatímco se například v Asii a Africe za doby egyptsko-chaldejské lidé vyvíjeli tak, že nechali na sebe, na své duše dlouho působit moudrost svatyň egyptsko-chaldejských, – evropské

národy – tomu vzdálené – se vyvíjely tak, že už měly něco jakoby napřed. V evropských zemích měli lidé v duši citivé již jistým způsobem vyvinuté „já“, silný cit pro vnímání „já“.

Zde vůbec docházíme k nesmírně důležitému bodu. Lidé se ubírali do Asie a Afriky a čekali se svým „já“, až se pomocí egyptsko-chaldejských svatyň vyvinula duše citivá. Tehdy byly v krajinách egyptsko-chaldejské kultury inkarnovány duše, které přijímaly vznešené nauky, vysokou kulturu – více méně bez pocitu „já“. Vysoká kultura byla vložena do duše citivé, která si dosud neuvědomovala své jáství. Zde na severu nebyla taková vysoká kultura v duši uložena. Tu zůstala duše více méně nekultivována, ale zato se v ní vyvinulo vědomí „já“. Můžeme říci: U národů egyptsko-chaldejské kultury se vyvinulo „já“ opožděně. V Evropě „já“ nečekalo, nýbrž vyvinulo se již v duši citivé, ne jako na jihu, kde nejdříve vypěstovalo duši citivou, aby později mohly být vyvinuty duševní články. Zato ale čekalo lidstvo Evropy s přijetím jistých kulturních statků, až byly vinuty pozdější články. Tak máme v Asii a Africe ztělesněny takové duše, které si zcela vůbec nejsou vědomy svého „já“; naproti tomu mají ve své duši citivé určité vnuknutí, vdechnutí velkých zjevení. V Evropě máme duše, které nemají žádnou zvláštní kulturu, které ale zdůrazňují své individuální „já“, které jako lidé nahlížejí do sebe a cítí se jako lidé. Mezi oběma extrémy stojí řecko-latinské národy, které mají za úkol vyvinout schopnosti duše rozumové. Bylo tomu u nich tak, že rozvíjely „já“ v duši rozumové a zároveň mohly přijímat do duše rozumové určitou kulturu. Takže tedy egyptsko-chaldejská kultura čekala s přijetím „já“ duše rozumové až do pozdější doby, kdežto evropská kultura toto „já“ vyvinula předčasně. V řecko-latinské kultuře existuje určitá rovnováha. Současně je tu vyvíjena kultura jáství.

Tím poukážeme na velké tajemství našeho lidského vývoje, bez něhož bychom nikdy neporozuměli, proč právě Kristův impuls nenašel překážky při příchodu do Evropy.

Proč to? Mohl se Kristus objevit v Evropě, vtělit se v Evropě? Ne to nemohl učinit! Objevil se v době řecko-latinské, ve které byla vytvořena duše rozumová, která byla uzpůsobená k tomu, přijmout jej – řekněme – jít Kristu vstříc. Ale nikdy by se nemohl Kristus objevit v Evropě, protože tam přebýval velmi silný pocit jáství. Tento silný individuální pocit jáství nebyl příznivý k vytvoření ani jediného člověka, který by přede všemi ostatními měl přednost, že by byl mohl přijmout sám to nejvyšší. U evropských lidí, v evropských zemích – se vyvíjel předčasný pocit jáství, silné citění ohledně rovnosti lidí. Tu by bylo bývalo nemožné, aby osobnost vynikala nad své současníky, osobnost, která se mohla v Palestině stát nádobou Kristovou. Pocit jáství – tak intenzivní jako v Evropě – se nesměl objevit na dřívějším stupni vývoje, měl-li Kristus nalézt tělo, aby se mohl inkarnovat. Musel to učinit tam, kde na hranicích egyptsko-chaldejské a řecko-latinské kultury bylo možné vytvořit takové tělo, které v sobě ještě nemělo pocit jáství, které ale mělo silné porozumění pro duchovní svět, jak tomu bylo v egyptsko-chaldejské kultuře. Když ale Evropa neměla schopnost dodat vhodné tělo pro Krista, tedy tím, že předčasně vyvinula červánky nového bytí „já“, přede všemi jinými měla vymoženost, že plně porozuměla Kristu, když zde již byl, aby přinesl lidstvu plné vědomí v „já“; pochopila pak toto vědomí „já“ z tohoto důvodu, že evropské národy předčasně přijaly pocit „já“ a vyvíjely se s ním.

Na to musíme myslet, chceme-li porozumět celému vzestupu nové kultury. V Asii a Africe nacházíme lidi, kteří vědí mnoho o tajemstvích světa a mnoho o posvátných symbolech. Zkrátka jejich duše citivá je tak kultivovaná, proto má bohatý duševní život. Ale jejich vnímání „já“ je slabé. V Evropě nacházíme lidi, kteří mají méně kultury na

základě toho, co nazýváme zjevení zvenčí, ale nacházíme určitý typ lidí, kteří v sobě hledají a v sobě nacházejí pevnou oporu. Tak v Asii byla připravována půda pro zjevení se Krista, tam mohlo být dáno tělo, do něhož mohl vejít Kristus, a v Evropě nacházíme lidi, kteří byli nejlépe připraveni k porozumění tomuto nositeli vědomí „já“. Evropským národům přinesl to, po čem lidé prahli. Právě proto se v Evropě vyvinula tajuplná mystika, která mohla přijmout Krista do své vlastní duše, tj. do svého „já“: křesťanská mystika.

Tak bylo moudrým vedením světa připravováno lidstvo na různých místech Země, aby dospěl k uskutečnění tento moment vývoje. Je to jedna z velikých vymožeností duchovně-vědeckého světového názoru, že se dostavuje stále větší cítění toho, jak moudře se postupovalo ve vývoji lidstva a v celém světě, jak byly duše tisíciletími připravovány, aby měly v sobě brzy vyvinutý pevný bod, dokonce jím byly zadrženy síly, které byly v Asii tak vysoce vyvinuté. Proto onen kulturní proud jdoucí z Asie; proto silný pocit osobnosti „já“ vzcházející v Evropě. Ano, opět můžeme téměř ukázat prstem na to, jak Jaderské moře tvoří skoro přesně hranice mezi poněkud slabším pocitem „já“ v Řecku na jedné straně, kde se člověk ještě necítil jako jednotlivá osobnost – ale spíše jako Athéňan, Sparťan, Théban, příslušník obce a mezi krajinami římské kultury na straně druhé, kde byl vyvinut silný pocit „já“ – docela podstatně ve vědomí římského občana, který stojí pevně na zemi jako osobnost. Tu vidíme u Řeka ještě to, co můžeme označit, že „já“ je ještě v pozadí, více přijaté vnějším světem, více způsobem, kde při tom není zapotřebí „já“.

A překročíme-li Jaderské moře, přijdeme do Říma, kde vidíme stát „římského občana“ pevně na nohou s pocitem „já“. To vše souvisí s hlubokými a významnými pravdami. Tyto věci se na Zemi neuskutečňují, aniž by v duchovních světech neexistovaly tomu odpovídající události. Vidíme, že v řecké kultuře je ještě silný podnět v pozadí se držícího „já“. Mnohé je tam přijímáno neosobně. Řek se necítí jako jednotlivý občan, nýbrž jako součást obce aténské, spartánské, atd. To musí přestat. Touha lidí přijímat z vnějšku musí přestat a člověk se musí ponořit do nitra své duše, má-li se čím dál více stávat člověkem západním.

Co mají vytvořit velké masy lidí, to musí být předem prožito od velkých vůdců, velkých individualit lidstva. Tu vidíme, jak Řek měl silné vědomí toho, že to, co je mu dáváno zvenčí, je zvláště hodnotné, aniž by měl řádně vyvinuto nitro své osobnosti. Ještě jednou připomínám výrok vysoce vzdělaného Řeka, který nám dal v hlubokém vnitřním pohledu zazníť touze řeckého národa: „Raději žebrákem na světě, než králem v říši stínů.“ – Není tu ještě pochopení velkého neviditelného světa, nadsmyslového života. Byl vyzvedán z okolí, což se mohlo stát bez „já“. A je to hluboce zasahující, vidět právě zde, jak tu stojí – jako mezník, jako ukazatel na křižovatce v tomto bodu obratu časů – velká vůdčí osobnost, aby odložila smýšlení dřívějšího a přijala smýšlení nové – říkající zřetelně duchovnímu světu: Nyní má přijít doba, kdy nemá být přijímáno to, co přichází bez vědomí do lidské osobnosti (bez „já“), ale to, co přichází do lidské osobnosti, má být přijímáno skrze „já“!

To se uskutečnilo v Empedoklovi, velkém mudrci starověkého řectví, zčásti na ostrově Sicílii. V mnoha legendách, o kterých se ještě vypráví, je mnoho mimořádně hlubokého. O Empedoklovi – velkém mudrci, který byl nejen velkým filosofem, ale i zasvěcencem hlubokých mystérií doby, který patří mezi největší státníky všech dob, a který byl tehdy obětním knězem v Agrigentu – vypráví legenda, že když splnil svou úlohu na Sicílii, vrhl

své tělo do Etny, aby jeho vnější schrána byla spojena se sicilskou půdou, aby se tím dokázalo: Teď má přijít pevná víra v „já“, když vnější zmizí. Oběť vnější Empedoklovy schrány byla dokonána tehdy, když svou schránu předal sopce – Etně. Za tím se ukrývá hluboká okultní pravda. Pro toho, kdo dnes přijde na Sicílii, patří mezi spirituální události, které zde prožije, i to, že – dýchá-li vzduch Sicílie – dýchá-li duchovně, ještě dnes najde účinky Empedoklova skutku. Jeho duše se znovu inkarnovala; jeho tělo mělo tak zvláštní účinek, že i dnes jej nalézáme v duchovní atmosféře Sicílie, protože bylo vědomě předáno elementům. Empedoklovo tělo tvoří součást duchovní atmosféry Sicílie.

Byl to pro mne důležitý okamžik, když jsem před několika dny mohl našim palermským přátelům říci o „jejich Empedoklovi“ v jejich bezprostřední blízkosti totéž, co jsem řekl vám. Kdo s duchovním vědomím vstoupí na Sicílii, ten dýchá i dnes ještě duchovně to, co vstoupilo do ovzduší Sicílie Empedoklovou obětí.

Tak vidíme, že to, co jsme zevně prostorově naznačili jako hranice tvořené Jaderským mořem mezi Východem a Západem – je naznačeno velkým vůdcem lidstva, který – máje dále působit na Západě – vědomě ničí to, z čeho se vyrůstalo na Východě a chce zachránit pro další vývoj to nejlepší z toho, co je vznešenější nad všechny elementy vnější fyzické úrovně.

Je to něco obrovského nahlédnout do těchto rozdílů, neboť ukazují, jak se v rozdílných oblastech také rozdílně připravuje to, aby se mohlo v rozmanitosti dosáhnout i velikosti. Spolupůsobením rozmanitostí musí být dosažen cíl společného vývoje lidstva. Z toho můžeme vidět, že Kristus, když se zjevil na Východě, byl přenesen na Západ a tam přijat těmi, kdo byli připravováni silným vědomím „já“. To bylo tajemství vstupu Krista do Západu, že nacházel připravené duše, a že tyto duše Krista přijaly. Tak vidíme na Východě připravovat vše, co je možné učinit, aby mohla povstat tělesnost skládající se z fyzického, éterného a astrálního těla, do nichž by mohl vejít Kristus, který sebeobětováním a sebe-vědomím přináší Zemi impuls lásky. Láska je to, co bylo ve své nejduševnější a nejduchovnější formě přineseno Kristem na Zem. Nejprve jsme sledovali tuto lásku, která vznikla ve své duševně-duchovní formě na Východě; – a jakoby se nyní měla rozšířit na Západě a být pochopená; a tím pozorujeme, jak vývoj kráčí dále.

Proč právě na Západě mělo sebe-vědomí – „já“ působit tak, že se cítilo příbuzné s Kristem? Co se stalo s dušemi, které předčasně přijaly vědomí „já“?

Národy egyptsko-chaldejské čekaly s vývojem „já“ až do doby duše vědomé, řecko-latinské národy vyvíjely „já“ v duši rozumové neboli myslivé, kultura evropského severu vyvinula předčasně „já“ v duši citivé. Zde „já“ v lidské duši existovalo záhy. Zde tedy spolupůsobila duše citivá s vědomím „já“ a to zcela jiným způsobem než jinde ve světě, například na Jihu a Východě. Ve vývoji lidstva byla severní Evropa proniknuta nejprve duší citivou a vědomím „já“. Co však nastalo, jestliže u evropských národů bylo už vědomí „já“ v duši citivé dříve, než Kristus vstoupil do vývoje lidstva, a dříve, než mohli přijmout to, co se vyvinulo v Asii?

Tím byla v duši citivé vyvinuta síla duše, která se mohla vyvinout jenom tím, že duše citivá, která byla doposud ještě zcela panensky-nevinná, neovlivněná jinými kulturami, se prostoupila pocitem „já“. A tato duševní síla se stala svědomím proniknutým pocitem jáství v duši citivé. Proto ono zvláštní nevinné svědomí. Jak mluví svědomí? Mluví v nejjednodušších, naivních lidech, stejně jakož i v nejkomplicovanějších duších. Praví

bezprostředně: To je správné!, to je nesprávné! Beze všech teorií a učení. S mocí pudu a instinktu působí to, co nám praví: To je správné!, to nesprávné! To, co se vyvíjelo na Západě, nenajdete nikde takovým způsobem, jakým jsme to dnes rozebrali. Vrhá to totiž první paprsky – jako červánky nejdříve v Řecku – odtud do Říma, kde nám to již vystupuje silně. Tehdy nacházíme u římských spisovatelů poprvé slovo „svědomí“, conscientia. Zatímco u Řeků je nacházíme jen sporadicky, poprvé je naznačeno u Euripida, u Římanů je nacházíme vyzdvižené už velmi silně – jako slovo všeobecně užívané. To je vliv onoho kulturního proudu, který povstal tím, že se duše cítivá pronikla pocitem jáství; tento pocit vede lidi výše, – již v duši cítivé mluví jako hlas boží; jinak mluví v duši cítivé jen pud, žádosti a nárůživosti; nyní však mluví s nutkáním – činit to správné, aby bylo možné proniknout k „vyššímu já“.

Tak vidíme povstávat ve vývoji evropských národů nejprve svědomí. Svědomí vyzáruje z Evropy a odtud do ostatních částí světa. Tak je moudře zařízeno, že lidstvo na jednom místě je připravováno tak, aby mohlo přinést svědomí do všeobecného vývoje lidstva. Tím máme v podstatě dáno všechno, co nám také svědomí vysvětluje. Pronikáním svědomí z hlubin duše se stalo naše svědomí nedefinovatelné. Svědomí mluví tak, jak mluví pud, přece však pudem není! Filosofové, kteří je líčí jako pud, ťali vedle. Svědomí mluví se stejnou velkorysostí, jako mluví duše vědomá, když vystupuje, ale mluví současně s elementárními prapůvodními silami.

Tak vidíme, jak tam – na Východě Země povstává láska, zde na Západě svědomí. To jsou věci spolu související; na Východě se zjevuje Kristus, na Západě se probouzí svědomí, aby šlo Kristu vstříc. V tomto současném povstání události Kristovy – v tomto pochopení události Kristovy, v přípravě těchto dvou věcí na různých místech – vidíme vládu nekonečné moudrosti, která existuje ve vývoji. Tím jsme poukázali na minulost svědomí.

Jestliže si nyní vzpomeneme na to, co jsme často zdůrazňovali, že po uplynutí „temného věku“ jsme na přechodu, kde se vyvíjejí nové síly, pak pochopíme, že dnes kráčíme vstříc důležitým otázkám ohledně vývoje našeho svědomí. Pohlédněme, jak jsme zdůraznili, silně a ostře zdůraznili, že jdeme vstříc novému Kristovu impulsu, přičemž duše budou schopny spatřovat Krista v éterném jasnozření a znovu v sobě prožijí „událost před Damaškem“. Proto můžeme nahodit otázku: Jak tomu bude paralelně s vývojem svědomí v nejbližší době? Tuto otázku si předložíme v neděli 8. května a tím nejlépe oslavíme Den díkůvzdání, když poukážeme na duchovně-vědecké hnutí a popíšeme proměnu lidských duševních sil. Uvidíme, jak může být svědomí osvětleno z různých stran. Zcela veřejně se to má stát příští čtvrtek, ale i tu je možno mnohé předložit, protože veřejné přednášky běží již léta. Je možné mluvit i veřejně do hloubky o svědomí, jak jsme hovořili dnes a jak tomu bude i příští čtvrtek; je možno o svědomí promluvit ještě hlouběji. Než však toho budeme schopni, bude ještě nějakou dobu trvat.

VII.

O DALŠÍM VÝVOJI SVĚDOMÍ

Milí přátelé,

osmého května, tedy dnes, slavíme jako Theosofická společnost „Den bílého lotosu“, který nyní ve vnějším světě nazýváme „Den smrti“, který takto označila zakladatelka tohoto duchovního proudu, v němž se nacházíme. Nám je bližší označit slavnost dnešního dne jiným názvem, a to názvem uchopeným na základě našeho poznávání duchovního světa; název dne by zněl asi takto: „Přechod od působení na fyzické úrovni k jinému působení v duchovních světech“. Neboť to je nejen naším hlubokým přesvědčením v obvyčejném smyslu slova, nýbrž je to pro nás stále mocněji z toho plynoucím poznáním. Poznáním, že to, co nazýváme ve vnějším světě smrtí – je přechodem od jedné činnosti-práce podmíněné vjemy fyzického světa – k působení, které je bezprostředně podněcované duchovním světem. A když si dnes vzpomeneme na velkou zakladatelku H. P. Blavatskou a na ony vedoucí osobnosti, které již také přešly do duchovní říše, chceme se pokusit utvořit si představu o povaze našeho dnešního hnutí, aby představovalo pokračování onoho působení, které uskutečňovala zakladatelka na fyzické úrovni. Pokračování činnosti i možnost, aby tato zakladatelka mohla dále působit z duchovních světů do naší přítomnosti i do budoucnosti.

V takový den se zajisté sluší, abychom přerušili způsob theosofických úvah a spirituálního života, jak doposud probíhal – a abychom provedli jakési probádání svědomí, určitý zpětný pohled na to, co nám může být uvedeno před oči z theosofického hnutí jako jeho podstata a povinnosti; – a na druhé straně abychom pohlédli předem na to, čím se má v budoucnosti toto hnutí stát, co máme učinit, čeho zanechat.

V důsledku zcela zvláštních okolností, v důsledku určité dějinné nutnosti bylo v nové době oživeno to, co nazýváme theosofickým hnutím. Víte, že se tu nejedná – jako u jiných duchovních či podobných hnutí a společností – o to, že by si jedna nebo více osobností předsevzalo nějaké ideály, pro než se ze svého srdce a mysli nadchly a nyní se snaží nadchnout také ostatní lidi, a snaží se prostřednictvím zakládání spolků uvést do života, do skutečné praxe ony ideály, pro které samy planou. Tímto způsobem nemůžeme theosofické hnutí pojímat, chceme-li mu správně rozumět. Toto hnutí pochopíme správně jen tehdy, jestliže je budeme považovat za dějinnou nutnost pro náš přítomný život, za něco, co – lhostejno jak by to lidé chtěli vnímat a cítit, muselo přijít – co leželo v lůně doby a muselo se zrodit. Za co tedy máme považovat theosofické hnutí? Můžeme je považovat za sestup, nový sestup duchovního života, duchovní moudrosti a duchovních sil ze světů nadmyslových do světa smyslového. Takový sestup duchovního života, duchovní moudrosti a duchovních sil musel nastat a i v budoucnu se bude stále znovu opakovat – v zájmu dalšího vývoje lidstva. Přirozeně nelze v dnešní úvaze poukázat na všechny velké podněty, jejichž prostřednictvím plyne duchovní život z duchovních světů, aby omladil téměř zestárlý duševní život. To se stalo již vícekrát během doby. Musíme zde poukázat na jednu věc:

V pradávnejší minulosti, nedlouho po velké atlantské katastrofě, která se v podání různých národů zachovala jako pověst o potopě světa, se uskutečnil onen impuls, který

můžeme označit jako vplynutí duchovního života do vývoje lidstva skrze dávné svaté rše, světce; později máme jiný proud duchovního života, který vplýval do vývoje lidstva prostřednictvím velkého Zarathustry neboli Zoroastra. Potom spatřujeme jiný proud duchovního života v tom, co přinesl starohebrejský národ zjevením Mojžíše; – a konečně máme největší impuls, nejmohutnější vplynutí duchovního života do smyslového světa ve zjevení se Krista Ježíše na Zemi. Jak jsme zdůraznili – je to nejmocnější impuls vzhledem k minulosti i k budoucnosti zemského vývoje. Bylo však také zdůrazňováno, že musejí přicházet stále nové impulsy, nový způsob duchovního života a nový způsob pochopení starého duchovního života. Neboť jinak by musel strom vývoje lidstva, který se musí zelenat, má-li lidstvo dosáhnout cíle vývoje, uschnout a odumřít. Mohutná Kristova životní vlna, která se vlila do vývoje lidstva, musí být stále lépe chápána pomocí nových duchovních podnětů, které plynou do života naší Země.

Když se přiblížilo naše období, naše 19. století, nadešla pro vývoj lidstva doba, která si žádá opět nového zásahu, nový životní impuls. Opět musejí z nadsmyslových světů plynout do našeho smyslového světa nové podněty, nová zjevení. To byla nutnost, která měla být pocíťována na Zemi samotné, která ale byla vycíťována zvláště v těch oblastech, odkud v duchovních říších vychází vedení všeho pozemského života. Byla by to jen krátkozraká lidská úvaha, kdyby si snad někdo řekl: Ach, k čemu stále nové vplývání zcela nového druhu pravd? K čemu stále nové poznatky a životní podněty? Co je dáno křesťanstvím, to je přece dáno a to může jednoduše žít dál stále stejným způsobem!

Takový způsob uvažování by byl z vyššího hlediska skutečně sobecký. Tím opravdu je! A že se právě takovéto egoistické názory tak často uplatňují u takových lidí, kteří se domnívají, že jsou zbožní, to je jen důkazem toho, že je zapotřebí osvěžit duchovní život. Jak často dnes slyšíme podobné výroky: K čemu ty nové proudy? Máme přece dávné podání, tradici, které se nám dochovaly z historické doby. Nenechme si to pokazit těmi, kteří chtějí poznání, těmi, kteří předstírají, že vše vědí lépe! – To je sobecký projev lidské duše. Jenže ti, co tak mluví, nevědí, jak je nejvyšší měrou sobecký; neboť ti, co tak činí, se vlastně chtějí starat jen o potřeby své vlastní duše. Pocíťují v sobě: „Jsme spokojeni s tím, co máme.“ – A nyní razí dogma, strašlivé dogma týkající se svědomí: „Jsme-li spokojeni my, pak ti, kteří se mají od nás učit, naši potomci-následovníci, musejí být také spokojeni. Vše musí jít podle našeho srdce, podle našeho vědění.“ Toto člověk slyší v zevním světě velmi, velmi často. A není to jen duševní úzkoprsost, nýbrž je to něco, co je spojeno s tím, co právě bylo vylíčeno jako sobecký, egoistický rys lidské duše. A pod maskou zbožnosti mohou v náboženském životě existovat právě ty nejegoističtější, nejsobečtější duše.

Pokud se s porozuměním podíváme na své okolí, můžeme se právě od lidí, kteří to myslí s duchovním vývojem lidstva vážně, naučit, že lidská duše se vyvíjí, a že se stále více a více oddaluje od způsobu, jakým se po staletí upíral lidský pohled na nejvyšší impuls vývoje lidstva, na impuls Kristův. Nerad se zmiňuji o současných věcech, protože to, co se dnes děje v zevním duchovním životě, je opravdu mnohdy natolik bezvýznamné, aby se to dotklo hlubších stránek vážného pozorovatele. Ale přece jen by pro toho, jenž pozoruje dobu, mělo být otázkou svědomí, co se dnes mnohdy děje v duchovním životě. V posledních týdnech, například v Berlíně, když jde člověk ulicí, vidí téměř na každém sloupu oznámení přednášky na téma: Žil Ježíš? – Všichni víte, že podnět k těmto diskusím – částečně opravdu radikálními zbraněmi – dal žák autora

knihy „Filosofie nevědomí“ Eduarda von Hartmanna – profesor doktor Artur Drews, a zvláště jeho kniha „Báje o Kristu“, „Die Christus Mythe“. Co je obsaženo v této knize, vešlo ve známost přednáškou profesora Drewse, konané zde v Berlíně pod názvem „Žil Ježíš?“

Samozřejmě, že dnes není mým úkolem, abych se zabýval podrobnostmi Drewsových úvah. Chci vám jen připomenout hlavní myšlenky. Autor knihy „Báje o Kristu“, tedy moderní filosof, který si činí nároky být vědcem a myslitelem naší doby, probírá jednotlivé pověsti, z nichž chce historicky zjistit, zda na počátku našeho křesťanského letopočtu žila osobnost mající jméno Ježíš z Nazaretu. A na základě toho, co zjistila kritika a věda, se pokouší sestavit něco, co se mu ukáže tak, že řekne: Jsou snad jednotlivá evangelia historickými spisy, z nichž je možno dokázat, že Ježíš skutečně žil? – A nyní shrnuje vše, co zrodila moderní theologie a pokouší se dokázat, že žádné evangelium nemůže být historickým spisem ani důkazem, že Ježíš žil. A pokouší se dokázat, že také všechny ostatní zprávy čistě historického charakteru nejsou směrodatné, takže z nich nemůže být učiněn závěr o historickém Ježíši.

Každý, kdo ty věci zná, ví, že – čistě zevně pozorováno – jsou tyto úvahy profesora Drewse významné a vystupují jako určitý výsledek moderní theologické kritiky. Nechci se zabývat podrobnostmi. Jde právě o to, že v naší době může být někým, kdo se domnívá, že ovládá vědeckost po stránce filosofické, důrazně tvrzeno: Neexistují žádné historické doklady, na jejichž základě by se dalo dokázat, že Ježíš žil – nejsou směrodatné! – Čeho se drží profesor Drews a jeho stoupenci je to, co máme od apoštola Pavla. Jsou dokonce již i dnes lidé, kteří pochybují o pravosti všech Pavlových listů, ale protože pisatel „Báje o Kristu“ tak daleko nejde, nebudeme se tím zabývat. O Pavlovi praví Drews toto: Pavel nevychází z osobní známosti s Ježíšem Nazaretským, nýbrž z toho, co prožil při zjevení před Damaškem. – Víme, že to je absolutní pravda. Nyní ale přichází Drews k následujícímu názoru: – Jaký pojem si Pavel udělal o Kristu? – Utvořil si pojem čistě duchovního Krista, který může – řekněme – přebývat v každé lidské duši, který se v každé lidské duši může pozvolna uskutečnit. Nikde však neexistuje pro Pavla nutnost, aby si tohoto Krista, na kterého pohlíží jako na čistě duchovní bytost, zpřítomnil v tom, co by přece nemohlo být historicky prokazatelným Ježíšem. Proto bychom mohli říci: Zda-li historický Ježíš žil nebo ne, to nevíme; Pavlův obraz Krista je čistě duchovní, čistá idea, která podává jen něco – jako impuls dokonalosti v každé lidské duši – jako druh božství, které může v člověku žít. – Dále pak poukazuje pisatel „Báje o Kristu“ na to, že jisté představy – podobně jako je měli první křesťané o Kristu Ježíši – existovaly také již předtím, tedy už před Kristem jako jakýsi předkřesťanský Ježíš a poukazuje na pojem „mesiáše“ u různých orientálních národů. Tím se Drews cítí být nutkán otázat se: Čím se vlastně odlišuje idea Krista – která se nedá popřít v tom smyslu, jak ji měl Pavel – v čem se odlišuje tento Kristův obraz v hlavě a v srdci Pavlově od toho, co zde lidé měli již předtím, jako pojem mesiáše? A tu praví Drews: „Lidé před Pavlem, před jeho dobou, měli určitý obraz Krista, boha, mesiáše-boha, který opravdu nebyl člověkem, který nesestoupil až k individuálnímu lidství. V různých slavnostech, mystériích, slavili – řekněme – symbolicky děj utrpení, smrti, zmrtevýchvstání, ale nebylo tomu tak, že by jednotlivý člověk na fyzické Zemi opravdu prodělal smrt, utrpení a zmrtevýchvstání. Byla to – řekněme – všeobecná idea. A nyní se ptá pisatel „Báje o Kristu“ dále: V čem spočívá to nové u Pavla? Jak si utvořil Pavel sám ideu o Kristu?“

Tu praví Drews: „U Pavla je pokrok v tom, že si oproti dřívějším představám nejen představil všeobecného boha vznášejícího se ve vyšších oblastech, nýbrž boha, který se stal individuálním člověkem. Dejte tedy, prosím, ještě jednou pozor na toto: Ve smyslu Drewsovy „Báje o Kristu“ si Pavel představuje Krista, který se skutečně stal individuálním člověkem. Ale nyní přijde to nanejvýš zvláštní: Pavel měl nyní u této ideje zůstat!, tj. měl pochopit ideu Krista, který se stal skutečným člověkem, ale tento Kristus jako člověk neměl pro Pavla vůbec existovat! Pavel si prý měl říci: Nejvyšší idea je ta, že Bůh-Kristus se nevznáší jen v nejvyšších oblastech, nýbrž sestoupil na Zemi a stal se člověkem; neměl prý však nyní na mysli, že tento Kristus skutečně na Zemi žil v jednom člověku! – To znamená, že pisatel „Báje o Kristu“ přisuzuje Pavlovi pojem Krista, který je sám o sobě výsměchem všemu zdravému myšlení. Pavel prý měl říci: Kristus musel skutečně být individuálním člověkem, ale já popírám – třebaže o něm kážu – že tento Kristus historicky žil!

To je to hlavní, oč se zde jedná; neukazuje se nám to jako něco, k čemu je zapotřebí mnoho theologicko-kritické učenosti, abychom to vyvrátili, nýbrž tu můžeme pisatele „Báje o Kristu“ napadnout jako filosofa. Neboť tento pojem Krista je nemožný pochopit. Pavlův pojem Krista je takový – pokud se bere v pojetí Drewse – že by vůbec nemohl obstát, aniž by byl předpokládán historický Ježíš. Tak tedy tato Drewsova kniha sama vyžaduje existenci historického Ježíše. Může se tedy dnes stát, že v nejširších kruzích je nějaká kniha považována za vážnou vědeckou práci – kniha, která v ústředním bodě má takový rozpor, který je sám o sobě výsměchem veškeré logice. Jak je možné, že dnešní myšlení kráčí tak křivolakými cestami? Jak k tomu dojde? Kdo si chce objasnit vývoj lidstva, měl by si zodpovědět otázku: Jak k tomu došlo?

Z důvodu, že o tom, čemu lidé určité doby věří nebo o čem přemýšlejí, nerozhoduje nakonec jejich logika, nýbrž jejich pocitování a city, to znamená, že lidé věří tomu nebo myslí to, čemu chtějí věřit nebo myslet. A právě u těch lidí, kteří připravují pojem Krista pro nadcházející období, je nejhlubším rysem duše, že chtějí vyloučit ze svých srdcí všechno, co je obsaženo v zevních dokladech; při tom ale mají snahu dokazovat vše vnějšími dokumenty. Pozorujeme-li věc čistě materiálně, vidíme, že tyto důkazy ztrácejí po určité době svoji hodnotu. Přejde doba, kdy právě tak, jako je tomu u Homéra a dnes již i u Shakespeara – a stane se tak i s Goethem – se bude historicky dokazovat, že nežil. Historické doklady brané materialisticky musejí časem ztratit svoji cenu. Čeho je zapotřebí – jestliže dnes žijeme v době, kdy její nejlepší zástupci mohou takto smýšlet, jestliže na základě touhy svých srdcí si kladou za cíl popřít historického Krista? Čeho je zapotřebí jako nového zásahu duchovního života? Je potřeba umožnit pochopení historického Ježíše duchovním způsobem.

Jak můžeme tuto skutečnost vyjádřit jinak?

Všichni víme, že Pavel vyšel z události před Damaškem. A víme také, že to pro něho bylo velké zjevení, přičemž vše, co mohl v Jeruzalémě na fyzické úrovni slyšet jako bezprostřední zprávy, nebylo s to učinit ze Šavla Pavla. Co jej přesvědčilo, to bylo zjevení před Damaškem – z duchovních světů. Teprve tím opravdu vzniklo křesťanství a z toho čerpal Pavel sílu zvěstovat Krista. Získal tím snad jen pouhé abstraktní ideje, které by si samy v sobě odporovaly? Nikoli! Právě z toho, co zřel v duchovních světech, získal přesvědčení, že Kristus na Zemi žil, trpěl, umřel a vstal z mrtvých. „Kdyby Kristus nebyl vstal z mrtvých, bylo by mé učení marné“ – to řekl Pavel právem. Přijal

z duchovních světů nejen ideu Krista, nýbrž skutečnost, pravdu o Kristu, který na Golgotě zemřel. To bylo pro něj důkazem, že historický Kristus žil.

Přichází-li nyní doba, kdy pro současný materialismus ztrácejí historické doklady svoji cenu a každý může lehce dokázat, jak „křehké jsou tyto doklady, že nemohou obstát před kritikou, takže jimi historickým způsobem vůbec nic dokázat nelze; – čeho je nyní zapotřebí? Lidé se musejí naučit, že můžeme Krista jako historického Ježíše poznat i bez historických dokladů tím, že se může obnovit událost před Damaškem – a to pro každého člověka – školením; dokonce v nejbližší budoucnosti může být tato událost obnovena pro celé lidstvo, takže tím bude možno získat přesvědčení o historickém Ježíši. To je nový způsob, který musel přijít do světa, – najít cestu k historickému Ježíši. Neboť nezáleží na tom, zda-li události, které se staly, jsou správné či nesprávné; záleží jen na tom, že tu jsou. Nezáleží na tom, obsahuje-li kniha jako je „Báj o Kristu“ určité omyly, chyby atd., nýbrž že vůbec mohla být napsána. Právě tato kniha ukazuje, že je zapotřebí zcela jiných metod, aby Kristus zůstal lidstvu zachován, a aby mohl být opět nalezen. Kdo myslí na lidstvo, na jeho potřeby a na způsob, jak se lidská duše projevuje, ten nezaujme následující stanovisko: Co je mi do ostatních lidí, kteří smýšlejí jinak! Já mám svoje přesvědčení, které mi stačí! – Většina lidí ani netuší, jaké strašné sobectví se v tom skrývá.

Nebyla to snad nějaká zevní idea, zevní ideál nebo nějaká osobní libůstka, že vzniklo takové hnutí, prostřednictvím něhož se lidé mají naučit, že je možné nalézt cestu do duchovních světů, a že v tom, co tam lze nalézt, může být také nalezen Kristus, že je to nutnost, aby takové hnutí povstalo. Tato nutnost se dostavila během 19. století – a přiměřeně k ní mohou plynout z duchovních světů do fyzického světa možnosti, pomocí nichž lidé budou schopni získat duchovní pravdy novým způsobem, protože staré způsoby odumřely. A během této zimy jsme viděli, jak plodnou se tato cesta ukázala.

Stále znovu jsme zdůrazňovali: To první, co máme dělat v našem hnutí, není opírat se o nějaké pradávno pověsti nebo vnější dokumenty, ale ptát se nejdříve, co nám poskytuje jasnovidné vědomí, když vstupujeme do duchovních světů? Co nám praví nezávislé duchovní vědomí, jestliže by se nějakou katastrofou všechny poukazy na historického Ježíše, o evangeliích a také o „Listech Pavlových“ ztratily? Co praví cesta, která může být nastoupena každým dnem, každou hodinou, co praví tato cesta o duchovních světech? Ta praví: V duchovních světech najdeš Krista, i když historicky nic nevíš o tom, že Kristus pobýval na Zemi na počátku našeho letopočtu. To je skutečnost, která obnovením události před Damaškem může být vždy znovu zjištěna. Je to prapůvodní důkaz pro historickou osobnost Ježíše z Nazaretu. A jako není na školní tabuli pro žáka napsáno: Musíš věřit, že tři úhly jednoho trojúhelníku tvoří 180 stupňů, protože to tak jednou někdo ve starověku zjistil; stejně jako můžeme i dnes žákovi dokázat, že tři úhly v trojúhelníku dávají dohromady 180 stupňů, tak dnes dokazujeme z duchovního vědomí, že tu Kristus nejen vždycky byl, nýbrž že historický Ježíš může být nalezen v duchovních světech, že je realitou právě pro dobu, která je nám dána.

Poté jsme pokračovali dále a ukázali jsme, jak to, co jsme zjistili na základě duchovního poznání bez evangelií, se také v evangeliích nachází. A teď pocítíme k evangeliím onu velkou úctu a ocenění, které nelze ničím překonat, protože jsme v nich našli to, co jsme našli v duchovních světech nezávisle na evangeliích, a nyní víme: Tato

evangelia musela vyplynout z téhož zdroje nadsmyslového osvětlení, z něhož čerpáme i my; tato evangelia musejí pocházet z duchovních světů.

Smysl toho, co nazýváme theosofické hnutí – spočívá právě v tom, že takové bádání je vůbec možné, že tedy duchovní život vešel do lidského vědění. A aby se muselo stát, co se má stát – k tomu musela dát podnět Theosofická společnost. To je jedna věc; druhá je to, že tento podnět musel padnout právě do doby, která je pro něj co nejméně zralá. To se nejlépe ukazuje v tom, že dnes, kdy theosofické hnutí existuje ve světě již třicet let, slyšíme stále dokola „písničku o nehistorickém Ježíši“ atd. Jak mnoho dnes lidé – mimo naše hnutí – vědí o tom, že je možno nalézt historického Ježíše zcela jinak nežli jen prostřednictvím zevně historických dokladů? Pokračuje se v tom, co bylo započato v 19. století: podkopávat autoritu náboženských důkazů. Tak došlo k nutnosti, že lidstvu musela být dána nová možnost – myslitelně největší možnost – a na druhé straně byla pomyslně nejmenší příprava lidí na to, aby takové zjevení přijali. Nebo se domníváte, že lidé, filosofové, by k tomu byli nějak zvlášť zralí? Jak „pokročilí“ jsou filosofové na počátku dvacátého století – to vidíme na ideji, kterou mají o Pavlově Kristu. Kdo zná vědecký život, ten ví, že je sice velkým a posledním důsledkem toho, co se po staletí připravovalo jako materialismus, že se sice tvrdí: „chceme se dostat nad materialismus“; avšak to, co se ukazuje v materialismu jako způsob myšlení, není nic jiného, než něco odumírajícího. Věda, jak dnes existuje, je sice zralým plodem, ale takový plod – tak jako všechno dozralé – má stejný osud. Začíná odumírat. V této vědě nemůže nikdo, kdo jí skutečně rozumí, najít něco, co by z ní mohlo vyrůst jako nový výhonek k obnovení jejího způsobu myšlení a dokazování.

Myslíme-li na to, pak nehledě na nic jiného, pochopíme důležitost podnětu, který přišel od H. P. Blavatské – zcela lhostejno, jak smýšlíme o podrobnostech jejího života a o jejích schopnostech. Projevila se jako vhodný nástroj pro darování takového podnětu. A my jako členové Theosofické společnosti jsme ve zcela zvláštním postavení, jestliže se v takovýto den zabýváme touto slavností. Slavíme ryze osobní svátek, který poukazuje na osobnost. Už ve vnějším světě je víra v autoritu něco nebezpečného, ale tam není tak nebezpečná, protože tam velkou roli hraje žárlivost, závist atd., takže i když uctívání nějaké osobnosti se děje zevně za velkého „pochlebování“ – přece v týlu je lidem usazen egoismus a závist. Ale v theosofickém hnutí je nebezpečí všeho kultu osobnosti a vší víry v autoritu mimořádně velké. Proto jsme ve zcela zvláštní situaci, slavíme-li svátek zasvěcený nějaké osobnosti. Naše zvláštní obtíž pochází nejen ze zvyklosti doby, ale i z věci samotné, protože zjevení vyšších světů musí vždy nastat oklikou přes nějakou osobnost. Osobnosti musejí být nositeli zjevení – a přece jen se musíme střežit zaměňovat osobnosti a zjevení. Musíme samozřejmě zjevení obdržet prostřednictvím osobností. Zde je nasnadě otázka, kterou stále slýcháme: „Je tato osoba věrohodná? Co všechno učinila, co s našimi názory nesouhlasí, můžeme věřit těmto věcem?“

To odpovídá sklonu naší doby, který můžeme charakterizovat jako určitý nedostatek oddanosti pravdě. Jak často se dnes můžeme dočkat toho, že lidé souhlasí s působením nějaké osobnosti snad po desetiletí: Líbí se jim to. Jsou pohodlní něco zkoumat. Když se pak ale třeba za deset let zjistí, že se v soukromém životě této osobnosti objeví to či ono, co nás zarazí, pak tato osobnost „propadne“. Je-li to oprávněné nebo ne, na tom nezáleží, nýbrž záleží na tom, abychom získali pocit, že tato osobnost kráčí sice cestou, kterou nám přichází duchovní život, že však je naší

povinností, abychom sami zkoumali – a sice tak, že zkoumáme osobnost na základě pravdy a ne pravdu na základě osobnosti! Právě oproti osobnostem se v našem theosofickém hnutí musíme chovat vždy takto, a vlastně jim vzdáváme úctu nejlépe právě tím, že je neobestíráme vírou v autoritu, jak se to tak rádo dělá. Neboť víme, že působení, činnost zesnulé osobnosti je po smrti jenom přeložená do duchovního světa. Oprávněně můžeme říci: Činnost H. P. Blavatské trvá nadále, a my můžeme podporovat to, k čemu ona dala podnět – nebo tomu překážet. Nejvíce překážíme tím, jestliže autoritě H. P. Blavatské prostě jen slepě věříme, když přísaháme na něco, co pravila za svého pobytu na fyzické úrovni, když chceme uvěřit tomu, čemu věřila ona sama, když jí jdeme vstříc se slepou vírou v autoritu. Podporujeme a uctíváme ji nejvíce tím, když si uvědomujeme: Ona dala podnět k tomu nejvážnějšímu hnutí, které dnešní vývoj lidstva vyžaduje jako nutnou potřebu. Připisujeme jí tuto zásluhu a uznáváme, že toto hnutí přijít muselo. Od té doby však uplynuly roky; a my budeme hodni tohoto podnětu tím, že si řekneme: K čemu byl dán podnět, to musí být dále vytvářeno. Uznáváme, že prostřednictvím této hlavy musel přijít tento podnět. Nebudeme strkat nos do soukromých záležitostí H. P. Blavatské a zvláště ne dnešního dne. Víme, co znamená tento podnět, ale víme také, že impuls toho, co se má stát, může být uskutečněn nedokonalým způsobem. A uvážíme-li to, co této zimy předstoupilo před náš duševní zrak, pak musíme říci: K čemu dala H. P. Blavatská podnět, je jistě pozoruhodné; co však paní Blavatská nemohla dokonat svým prvotním činem? Co teprve v tuto hodinu je dokázané: nezbytnost theosofického hnutí pro událost Kristovu, pro zážitek Krista – což je něčím, co zůstalo paní Blavatské zcela nepřístupné, uzamčené. Jí příslušelo – poukázat na jádro pravdy v náboženstvích árijských národů; zcela nepřístupné bylo pro ni pochopit zjevení Starého a Nového zákona. Uctíváme to, co pozitivního tato osobnost vykonala a nepohlížíme na to, co učinit nemohla, co jí nebylo dostupné, a co právě nyní musíme připojit. Kdo se nechá podnítit H. P. Blavatskou a chce jít dále, než kam došla ona sama, ten řekne: Má-li pokračovat dále podnět daný H. P. Blavatskou v theosofickém hnutí, pak dojdeme k tomu, že budeme chápat Kristovu událost.

To ale právě byl nedostatek prvotního theosofického hnutí, že nemohl být pochopen starozákonní a novozákonní náboženský a duchovní život. Proto je v podstatě pokřivené vše, co obsahují tyto první podněty. Duchovně-vědecké hnutí má úkol napravit a připojit k prvotnímu podnětu to, co v něm vůbec není obsaženo. Pociťujeme-li dnes v sobě tuto skutečnost, je to současně požadavkem našeho theosofického svědomí.

Tak vidíme v osobnosti H. P. Blavatské nositelku jakýchsi ranních červánků nového světla. Ale co by nám bylo toto světlo platné, jestliže by nám nechtělo osvětlit to nejdůležitější, co kdy lidstvo mělo? Theosofie, která nemá prostředky k pochopení křesťanství, je pro přítomnou kulturu absolutně bezcenná. Když ale přece bude moci být nástrojem pro pochopení křesťanství, pak musíme tohoto nástroje použít správným způsobem. Co tedy děláme, nečiníme-li to, co právě bylo charakterizováno – jestliže bychom nepoužili podnětu H. P. Blavatské k pochopení křesťanství? Pak bychom překáželi působení ducha Blavatské v naší době! Všechno se přece vyvíjí – tedy i duch H. P. Blavatské. A tento duch dnes působí v duchovních světech, aby theosofické hnutí pokročilo! Když se zde postavíme před H. P. Blavatskou s knihami, které napsala a řekneme: Z tvého vlastního díla ti postavíme pomník! Musíš zůstat stát u toho, co si jsi vykonala ve fyzickém světě – kdo je pak tím, jenž poutá ducha H. P. Blavatské k Zemi? Kdo ji odsuzuje k tomu, aby nemohla překonat to, co na Zemi založila? – My sami

bychom to pak byli. Vyjdeme-li z toho, z čeho vyšla H. P. Blavatská, z toho, co bylo před ní, pak ji můžeme ctít a uznávat tak dlouho, pokud nám bude milostí světového vývoje darováno duchovní zjevení z duchovního světa.

To si dnes chceme předestřít před své duše jako otázku svědomí – a to je konečně ve smyslu toho současníka, který také nyní již odešel do duchovních světů: – H. S. Olcotts, první prezident Theosofické společnosti. To si chceme dnes dobře zapsat do duše; neboť právě v důsledku neznalosti živoucnosti těchto věcí povstaly všechny stinné stránky theosofického hnutí. Bude-li theosofické hnutí s posvátným svědomím dále nezeslabeně pokračovat v tomto prapůvodním velkém impulsu, pak ze své síly může lehce vymýt to, co se během doby ukázalo jako zhoubné, škodlivé a co zcela jistě ještě nastane. Proto ale musíme vážně usilovat o vytváření živoucích impulsů. Dnes ale vidíme na mnohých místech, kde se theosofové domnívají, že pracují a cítí se velmi dobře, když říkají: Dělán něco, co nám také dokazuje vnější věda. Jak je to mnohému z vůdčích theosofů milé, když může poukázat na to, jak také náboženští badatelé potvrzují to, co vyšlo z duchovních světů; a nevšímají si při tom vůbec toho, že právě neduchovní způsob porovnání náboženských dokladů by měl být právě duchovní vědou překonán. Tu se theosofie tvrdě potýká s tím, co bylo na umření a co vedlo k popírání historického Ježíše; zde spatřujeme dokonce určitou spřízněnost s těmito věcmi. Prapůvodně theosofie historického Ježíše nechala v platnosti jako ostatní náboženské zakladatele. Blavatskou ani nenapadlo popírat historického Ježíše, dokonce ho posunula o sto let dříve, což je ovšem omyl; nepopírala ho, ale také nepoznala bytost Krista Ježíše. Dala sice podnět k tomu, aby v hnutí, které ona uvedla v život, byla bytost Kristova jednou poznána, sama to však učinit nemohla. Zde se dotýká prvotní stav theosofického hnutí toho, co dnes činí popírači historického Ježíše.

Tak dnes například profesor Drews poukázal na to, že děje, které předcházely události na Golgotě, se mohou nalézt také ve starých způsobech, jak si lidé dávného starověku představovali božstvo, například v kultech Adonise nebo Tammuze. Tu se ukazuje trpící bůh-hrdina, umírající bůh-hrdina, zmrtvýchvstalý bůh-hrdina atd. Stále se porovnává, co je tu a tam náboženskou tradicí a pak se udělá závěr: Zde se vám vypráví o trpícím, umírajícím a zmrtvýchvstalém Ježíši z Nazaretu, který byl Kristem; ale vidíte i jiné národy slavit Adonise, Tammuze atp. – Všude se poukazuje na podobnost jednotlivých božských postav s tím, co je popisováno v událostech v Palestině.

Totéž se dělo v širokém rozsahu vlastně také v theosofickém hnutí. Nevidí se, že tím není nic řečeno, porovnáváme-li Adonise nebo Tammuze s událostmi v Palestině. Podobenstvím vám chci předvést před duší to, v čem tkví omyl takového náboženského srovnávání; zevně se může zdát absolutně správné, ale přesto podléhá velkému omylu. Řekněme, že tu máme uniformu nějakého úředníka, který třeba žil v roce 1910 a tato uniforma představuje vnějším způsobem jeho činnost, jeho úřední moc. A řekněme, že do této uniformy se v roce 1930 obleče jiný člověk, zcela jiný. Nejde tu o uniformu, ale o člověka, o jeho individualitu; záleží na tom, jak svou práci dělá. Teď by ale přišel v roce 2090 nějaký historik a řekl by: Máme zprávu, že v roce 1910 žil jistý člověk, kterému patřil tento kabát, tato vesta a tyto kalhoty. V roce 1930 vidím opět tentýž kabát, vestu a kalhoty; vidíme tedy, že kabát, vesta a kalhoty rozmnožily a že v obou případech máme před sebou tutéž bytost.

Takový závěr je samozřejmě pošetilý, ale není o nic chytřejší – jestliže se řekne: V náboženských tradicích zemí Přední Asie se líčí utrpení, smrt a zmrtvýchvstání Adonise nebo Tammuze – stejně jako u Krista. – Na tom nezáleží, že je tu líčeno totéž, záleží na tom – kdo zmrtvýchvstal! Utrpení, smrt a zmrtvýchvstání to je uniforma ve světovém dějinném vývoji; a v legendách, se kterými se setkáváme, nesmíme poukazovat na uniformu, nýbrž na individuality v nich obsažené. Samozřejmě, že individuality – mají-li být lidmi pochopeny – stejným způsobem činí divy, takřka Kristovy skutky, které měly ukázat: On může také takové činy uskutečnit, jak je kdysi činil Tammuz atd. Takové činy se mohou skutečně objevit, ale vždy za nimi stála jiná individualita, jiná bytost. Proto je také veškeré náboženské srovnávání, které například tvrdí, že kupříkladu postava Siegfrieda odpovídá postavě Baldura, tato zase Tammuzovi atd., jen známkou toho, že určitá forma mýtů a legend se vyskytuje u těch i oněch národů. Není to o nic cennější, než když chceme ukázat, že by se měli lidé poznávat podle toho, jaké nosí ve svém úřadě uniformy. To je základní omyl, který všude řádí, a který může řídit například i v theosofickém hnutí, a který není ničím jiným, než důsledkem materialistických návyků.

Jen tehdy splníme odkaz Blavatské, jestliže bude theosofické hnutí schopno v sobě pěstovat a zachovat duchovní život, když bude pohlíženo na ducha tak, že se neustále projevuje nikoli prostřednictvím knih, které někdo napsal, nýbrž živoucím prožíváním. Náš duch má být pěstován. Nechceme pouze studovat knihy, které byly napsány před staletími, nýbrž chceme dále živoucně rozvíjet to, co je nám dáno jako duch. Chceme být společenstvím lidí, kteří věří nejen knihám a lidem, nýbrž věří i živoucímu duchu; chceme být společenstvím takových lidí, kteří jen nemluví o tom, že H. P. Blavatská odešla z pozemské pláně a že po smrti žije dále, nýbrž chceme být lidmi, kteří tak dalece živoucně věří v to, co bylo zjeveno skrze theosofii, že sami svou vlastní bytostí nejsou zábranou pro další nadsmyslové působení ducha H. P. Blavatské. Jen tehdy se staneme theosofy, jestliže takto budeme myslet na H. P. Blavatskou a jen potom i H. P. Blavatská bude moci něco znamenat pro theosofické hnutí, budou-li na Zemi existovat takoví lidé, kteří tak dokážou myslet. K tomu je však zapotřebí, aby bylo nadále duchovně bádáno, a abychom především pomysleli na to, co jsme si řekli v posledních přednáškách (5. 5. 1910 – *Lidské svědomí*): že se budeme učit víře v pokrok lidstva, a že skutečně vstoupilo do dějin v době Krista Ježíše něco jako svědomí, že k takovým věcem dochází a mají význam pro celý vývoj. Svědomí je něčím, co se dostavilo v určité době, předtím bylo něčím jiným a opět jednou bude něčím jiným, až se lidské duše budou po určitou dobu vyvíjet ve světle svědomí. Jak se svědomí v budoucnosti změní, na to jsme již také poukázali.

Souběžně – s vystoupením události před Damaškem u velkého počtu lidí během 20. století – nastane ještě něco jiného: lidé se naučí po vykonání určitého skutku v životě k tomuto činu vzhlížet jinak; stanou se opatrnější, rozvážnější, budou mít před sebou vnitřní obraz svého činu – nejprve méně – pak stále více a více – a to během dvou až tří tisíc let. Jakmile lidé provedou nějaký skutek, bude zde tento obraz; nejdříve nebudou vědět, co to je. Ale ti, kteří poznají duchovní vědu, si řeknou: „Zde mám obraz!, to není sen, naprosto žádný sen; je to obraz toho, co mi ukazuje karmické naplnění tohoto skutku, kterého jsem se právě dopustil.“ To se jednou bude dít jako naplnění, jako karmické vyrovnání toho, co jsem právě učinil. To započne ve 20. století. Vyvine se k tomu schopnost, že člověk bude mít obraz určitého zcela vzdáleného a ještě

neuskutečněného skutku. Bude se mu to jevit jako vnitřní protiobraz jeho skutku, jako karmické naplnění, které se jednou uskuteční. Člověk si pak řekne: Nyní jsem učinil toto; a nyní je mi ukázáno, co musím udělat k vyrovnání a co mne bude neustále zdržovat od dokonalosti, dokud se vyrovnání neuskuteční. – Pak již nebude karma pouhou teorií, nýbrž lidé prožijí tento charakterizovaný vnitřní obraz.

Takové schopnosti se vyskytují postupně stále více. Vyvíjejí se nové schopnosti; ale staré schopnosti jsou zárodky nových. Čím bude podmíněno, že se lidem takový karmický obraz ukáže? Tím, že duše stála nějakou dobu ve světle svědomí. To je právě tím nejdůležitějším pro duši; ne že to či ono zevně fyzicky prožije, ale že se tím duše zdokonaluje! Pomocí svědomí se duše připravuje k tomu, co bylo právě charakterizováno. A čím více inkarnacemi, ve kterých zvláště si vytvářeli svědomí, lidé projdou, čím více budou v sobě toto svědomí pěstovat, tím více učiní pro to, aby dosáhli této vyšší schopnosti, která jim v duchovním zření opět předvede onen božský hlas, který prožívali lidé už dříve v jiné formě. Aischylos vylíčil ještě Oresta, který měl před sebou to, co způsobily jeho špatné skutky. Orestes musel ještě vidět, jak se účinky jeho činů staví do zevního světa. Nová schopnost, která se vyvine v duši, je taková, že člověk bude vidět své skutky v obrazech budoucnosti. To je to nové. Vývoj probíhá vždy cyklicky, vždycky v kruhu, a co mělo lidstvo jako dávné zření, to se potom opět objeví v obnovené formě.

Tak se připravujeme pomocí poznávání duchového světa k tomu, abychom procitli skutečně správným způsobem do své příští inkarnace a tím mohli pracovat tak, aby bylo přiměřeně postaráno o naše potomky. Tím je theosofické hnutí ve své vnitřní podstatě směrem nesobeckým; netáže se po tom, co se jednotlivci líbí, nýbrž čím se dosáhne pokroku celého lidstva.

Nyní jsme dvakrát položili otázku: „Co je svědomí?“ Nyní jsme se opět také ptali: „Čím se stane svědomí, které se dnes vyvíjí?“ – Jak vypadá svědomí, jestliže je pokládáme za zárodek, semeno, v době, kterou lidstvo nyní prodělává? – Co povstane z toho, co způsobuje svědomí jako zárodek? Z toho vznikne tato právě jmenovaná vyšší schopnost! Důležité je to, že věříme ve vývoj lidské duše od vtělení ke vtělení, od jednoho období k dalšímu. A tomu se učíme tehdy, jestliže se učíme chápat skutečné křesťanství. A tu se musíme ještě mnohému učit od Pavla. Pohlédněte na orientální náboženství, i na buddhismus – a najdete tam větu: Zevní svět je májou. – Zajisté tomu tak je, ale v Orientě se to pokládá za absolutní pravdu. Pavel zná také tuto pravdu, je u něho ještě zdůrazněná. Ale u Pavla je zdůrazněno ještě něco jiného – a to: Člověk nevidí pravdu svými očima, nevidí skutečnost, dívá-li se na to, co je vně. – Proč ne? – Protože si sám při sestupu do hmoty přeměnil zevní skutečnost v iluzi! Je to samotný člověk, jenž si svými skutky učinil z vnějšího světa iluzi. Nazvěme to nyní s Biblií „pádem do hříchu“, nebo jinak – tím, co způsobilo, že se mu jeví vnější svět jako iluze. Orientální náboženské učení dává za vinu bohům, že se lidem svět jeví jako mája. „Bij se ve svá prsa“ – praví Pavel. „Ty jsi sestoupil a svoje zření tak zatemnil, že se ti barvy a tóny opravdu nejeví jako něco duchovního. Domníváš se, že barva a tón jsou něčím, co tu je hmotně samo pro sebe? To je mája, a ty sám jsi to májou, klamem učinil. Ty, člověče, ty se musíš sám od toho opět osvobodit, musíš to, čeho jsi pozbyl, opět nabýt! Ty jsi sestoupil do hmoty, nyní se z ní musíš osvobodit, vykoupit se – ale ne takovým způsobem, jak praví Buddha: – potlač touhu po životě. Nikoli, ty musíš vidět pozemský život v jeho skutečnosti! Co jsi sám učinil májou, musíš v sobě zase napravit. A to

můžeš učinit, jestliže do sebe přijmeš Kristovu sílu, která ti ukáže vnější svět v jeho skutečnosti.“

V tom spočívá velký impuls západního života, nový rys; – a toho není ještě zdaleka v jednotlivých oblastech dosaženo. Co ví dnešní svět o tom, že v jedné oblasti se dokonce kdosi pokoušel, takřka ve smyslu Pavla – vytvořit teorii poznání? – Taková poznávací teorie by nebyla mohla říci v kantovském smyslu: „Věc sama je něco nepochopitelného“, – nýbrž mohla jen říci: „Záleží to na tobě, člověče, ty způsobuješ nesprávnou skutečnost tím, čím nyní jsi. Ty sám musíš prodělat vnitřní proces.“ – Pak se mája promění v pravdu, v duchovní skutečnost. Na základě Pavlově v tomto smyslu vytvořit poznávací teorii – to bylo úlohou obou mých spisů „Pravda a věda“ (*Wahrheit und Wissenschaft*) a „Filosofie svobody“ (*Die Philosophie der Freiheit*). Obě tyto knihy se staví do toho, co je velkou vymožeností Pavlova chápání člověka v západním světě. Proto bylo těmto knihám ještě tak málo porozuměno, nanejvýš v některých kruzích, protože tyto knihy předpokládají právě ony impulsy, které se projevují v hnutí pro duchovní vědu. V tom nejmenším se musí ukázat to největší.

Takovými úvahami, které nás pozvedají nad naše omezené lidství a ukazují nám, jak můžeme ve své malé všední práci navázat na to, co nás stupeň po stupni, od života k životu, vede stále dále do duchovního života; pomocí takových úvah se stáváme pravými theosofy. A právě takovými úvahami se smíme věnovat v den, který je věnován oné osobnosti, která dala podnět k hnutí, které bude dál a dál žít, které nemá být pro člověka šedou teorií, nýbrž má mít v sobě životní šťávu, aby se stále nově zelenal strom, který nazýváme stromem theosofického světového názoru.

V tomto duchu se pokusme uschopnit se k tomu, abychom v našem hnutí připravili půdu pro to, aby toto hnutí nebrzdilo a nezdržovalo impulsy Blavatské, nýbrž je povzbuzovalo ke stále dalšímu rozvoji.